

Сураи Исро

Сураи «Исро» дар Макка нозил шуда дорои 111 оят аст

Барои он ин сура «Исро» номида шуд, ки дарбаргирандаи хабари оид ба муъҷизаи бузургест, ки дар яке аз шабҳо рух додааст. Он сайр додани Расулуллоҳ (с) аз Макка ба сӯи масҷиди Ақсо ва аз онҷо ба осмонҳо аст, ки дар поре аз шаб ба вуқӯъ пайваستاаст. Дар ҳақиқат барои Расулуллоҳ (с) ин ҳодиса аз ҷониби Парвардигор як гиromидошти беназир аст. Сура баъзе саҳифаҳои таърихи яҳудиёро низ дар бар мегирад. Аз ин сабаб ин сура сураи «бани Исроил» низ ном мебаранд. Сураи мазкур чун сураҳои дар Макка нозилшуда дар хусуси ақида, аслҳои динӣ, сухан ронда, махсусан ба масъалаи тавҳид (Худоро якка шинохтан), пайғамбарӣ ва ба зинда гардонидан баъд аз миронидан эътибори алоҳида додааст. Сураи мазкур бо баёни муъҷизаи «Исро» оғоз шуда, қудрати беинтиҳои Парвардигор дар он инъикос шудааст. Баъдан дар шаъни Мӯсо (а) ва қавми ӯ (а) - (бани Исроил) сухан меравад. Чуноне ки қурайшиҳо аз Муҳаммад (с) муъҷизаҳои бисёр талаб карданд. Бани Исроил ҳам, аз Мӯсо (а) муъҷизаҳои моддии бисёрро талаб мекарданд. Сипас порчае аз қиссаи Одам (а) ва иблиси лаъин баён мешавад. Баъдан дар бораи муъҷизаи абадӣ (Қуръони карим), ки бар Муҳаммад (с) нозил шудааст ва иззату икромии бани Одам ва ҳамчунин дар бораи рӯҳ низ дар ин сура оятҳои ба чашм мерасанд. Барои ибрат аз қиссаи Нӯҳ (а) ва муъҷизаи Мӯсо (а) низ сухан ба миён омадааст. Сура бо оятҳои бузургии Қуръонро васфкунанда ва аз сифатҳои нуқсон пок донишани Парвардигор ба охир мерасад.

Сураи мазкур вақте нозил шуд, ки изо ва алам додани мушрикони бар мусалмонҳо бисёр буд. Соле буд, ки Пайғамбари Аллоҳро аз ҳуҷуми мушрикони инсонҳои ҳимоякунанда (амакашон Абӯтолиб ва моддарамон Ҳадиҷа (р)) вафот карданд. Дар чунин вақти мудҳиш ҳодисаи меъроҷи Расулуллоҳ ба вуқӯъ пайваст. Ин буд нигоҳи мухтасаре ба мазмуни сураи «Исро».

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмилләҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

*Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону
бениҳоят бораҳм аст.*

سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى
الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ
السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾

**Субҳана-л-лазӣ асро би ʔабдиҳи лайла-м мина-л
Масҷиди-л-ҳароми ила-л-Масҷиди-л-Ақса-л-лазӣ бāракна
ҳавлаҳу ли нурияҳу мин айāтинā.
Иннаҳу Ҳува-с-Самиъу-л-Басир. 1.**

*1. Пок аст Зоте, ки бандаи Худо шабе аз Масҷиду-л-Ҳаром ба
сӯйи Масҷиду-л-Ақсо, масҷиде, ки гирдогирди онро баракат
ниҳодем, бибурд, то ба ӯ баъзе нишонаҳои Худо бинамоем.
Ҳаройина, Ӯ шунавову бино аст.*

Дар ин оят воқеаи Меъроҷ баён шуда аст, ки бузургтарин муъҷизаи Муҳаммад (с) мебошад. Сафаре, ки аз «Масҷидулҳаром» то «Масҷиди Ақсо» дар ин оят зикр гардидааст, Исро ном дорад ва сафаре, ки аз «Масҷиди Ақсо» ба сӯйи осмонҳо анҷом гирифт, Меъроҷ ном дорад.

Сабаби нузули ояти мазкурро муфасссирон чунин гуфтаанд: «Чун Расулulloҳ (с) аз сафари Меъроҷ боз гаштанд, воридаи Масҷидулҳаром шуда қурайшиҳоро аз ҳодиса хабар доданд. Аммо қурайшиҳои онҷобуда рӯйдоди чунин ҳодисаро номумкин пиндошта, инкор карданд. Ҳатто гурӯҳе аз навимоновардагон низ онро қабул карда натавониста, аз дин гашта, муртад ҳам шуданд.

Дар он асно тане чанд аз мусалмонон бо шитоб ба назди Абӯбакри Сиддиқ (р) рафта ӯ (р)-ро аз ин ҳодиса хабар доданд. Ӯ (р) фармуд: «Агар Расули Худо (с) чунин хабар дода бошад, қатъиян рост гуфтааст». Онҳо гуфтанд: «Оё ту хабари ӯро тасдиқ мекуни?» Абӯбакр (р) гуфт: «Ман ӯро дар бузургтар аз ин хабар

ҳам тасдиқ мекунам. Дар ин, ки аз осмон, субҳу шом барои ӯ (с) ваҳй меояд, онро низ тасдиқ мекунам». Пас аз он рӯз Абӯбакр (р) бо сифати «Сиддиқ» лақабнок гардид. Сипас баъзе аз қурайшиҳо, ки Байтулмуқаддасро дида буданд, аз рӯи имтиҳон аз сифати он пурсон шуданд. Дар ин ҳангом бо фармони Худованд рӯ ба рӯи чашмони Расулуллоҳ Байтулмуқаддас намоён шуд. Сифати онро ба онҳо як-як гуфта доданд. Онҳо гуфтанд: «Дуруст гуфти! Локин корвони мо дар роҳ омада истодааст, хабар деҳ, ки ҳоло дар кучост ва кай ба Макка мерасад?». Пайғамбар (с) гуфт: «Корвони шумо дар фалон ҷост ва фалон рӯз, вақти баромадани Офтоб мерасад, пешо-пеши корвон шутури хокистарранг аст». Рӯзе, ки Пайғамбар (с) муъайян карда буд, мардуми Макка ба саҳро баромада, омадани корвонро интизорӣ кашиданд. Гурӯҳе ба тарафи Офтоб ва гурӯҳи дигаре ба тарафи корвон нигоҳ мекарданд. Нохост яке аз онҳо гуфт: «Ба Аллоҳ қасам, Офтоб тулӯъ кард». Дигаре дар ҳамон асно гуфт: «Ба Аллоҳ қасам, корвон ҳам намоён шуд. Он шутуре, ки Муҳаммад гуфта буд (хокистарранг), пешо-пеши корвон аст». Вале бо вучуди он ки ҳамаи ин нишонаҳоро мушоҳида карданд, боз ҳам имон наёварданд ва гуфтанд, ки ин ҷуз сеҳри ошкор чизи дигаре нест. Пас, Худованд барои тасдиқи Паёмбар (с) ин оятро нозил кард».

Худованд дар аввали ояти мазкур худро аз тамоми сифатҳои очизӣ ва нуқсон пок эълон карда фармудааст, ки поку муназзаҳ аст, он Парвардигоре, ки бандаи худ (Муҳаммад (с))-ро дар поре аз шабонгоҳ барои бинондани нишонаҳои қудрати Худ, аз Масҷидулҳаром ба сӯи Масҷидулақсо, ки атрофи он пур аз баракотасту бар ваҳдоният ӯ таъоло даолат мекунад, сайр дод. Бегумон, Худованд Зотест, ки тамоми шуниданиҳоро мешунавад ва тамоми диданиҳоро мебинад.

Эзоҳ: Муфасссирон гуфтаанд, ки дар ояти мазкур Худованд барои бузургдошт ва икром Муҳаммад (с)-ро бо лафзи «бандаи Худ» номбар намуд. Ин лафз ишора ба маҳбубияти хоси Муҳаммад (с) назди Худованд мебошад. Ин гуна бузургдошти Муҳаммад (с) дар ояти 10-уми сураи «Наҷм» ва ояти 19-уми сураи «Ҷин» низ мавҷуд аст. Касе дар поре аз шаб рафтани Расулуллоҳ (с)-ро аз Масҷидул ҳаром ба Масҷидулақсоро инкор кунад, ӯ кофир аст. Зеро ояте аз оятҳои Қуръонро инкор кардааст. Касе аз Масҷидулақсо ба Меъроҷ рафтани Расулуллоҳ (с)-ро инкор кунад, ӯ бидъаткор (гунаҳкор) аст. Валлоҳу аълам.

وَأَتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ إِلَّا تَنْخِذُوا

مِنْ دُونِي وَكَيْلًا

**Ва āтайнā Мӯса-л-китāба ва ҷаъалнāҳу ҳуда-л ли банӣ
Исроїла аллā таттахизӯ миң дӯнӣ вакилā.2.**

**2. Ва Мӯсоро Китоб додем ва ўро барои бани Исроил
роҳнамоянда сохтем (гуфтем), ки ба ғайри Ман касеро корсозе
магиред!**

Дар Қуръони карим, аксаран зикри Мӯсо (а) ва Муҳаммад (с), Қуръон ва Таврот бо ҳам наздик ва пайваста зикр мешаванд. Ҳоло, баъд аз он ки Худованд дар бораи воқеаи «Исро» сухан гуфт, дар ояти таҳти назар зикри Мӯсои калими хешро ба миён оварда, фармуд, ки мо китоб (Таврот)-ро дар ихтиёри Мӯсо (а) гузоштем, то ба василаи он бани Исроилро роҳбарӣ кунад ва бошад, ки онҳо ба сӯйи ҳақиқат роҳ ёбанд.

Дар Таврот ба онҳо фармон додаем, ки агар хоҳед, ки ҳидоятёфта ҳисобида шавед, зинҳор ба ғайри Ман касеро ва чизеро вакилу сарпарастии худ қарор надихед.

Ҳоло ояти зер хитоб ба бани Исроил аст, локин аз эҳтимол дур нест, ки он хитоб ба уммати Муҳаммад (с) низ бошад...

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا

**Зуррийята ман ҳамалнā маъа Нӯҳ. Иннаҳу кāна ъабдан
шакӯрo. 3.**

**3. Эй фарзандони касе, ки онҳоро ҳамроҳи Нӯҳ (дар киштӣ)
бардоштем, ҳаройина, вай бандаи шукргузор буд!**

Ин ақида саҳеҳ аст, ки ба ғайри шахсоне, ки ҳамроҳи Нӯҳ (а) дар киштӣ нишаста буданд, дигар касе дар рӯйи Замин аз тӯфони об халос наёфтааст. Инсонҳое, ки баъди Нӯҳ (а) то ҳозир ба дунё омаданд ва меоянд, ҳама аз насли он шахсони покеанд, ки дар киштӣ ҳамроҳи Нӯҳ (а) нишаста буданд. Худованд дар ин оят бо хитоб бани Исроилро ёдрас кардааст, ки эй насл ва табори касоне, ки онҳоро ҳамроҳи Нӯҳ (а) дар киштӣ шинонда будем! Чаро қадршиносӣ намекунед? Чаро тобеъи падарони поки он давр

намешаведу дунболи онҳо намеравед? Чаро амалу ақидаеро, ки онҳо ба Худо ва ба Расули Худо (а) доштанд, дастуру барномаи худ қарор намедихед? Фаромӯш накунед, ки яке аз онҳо Нӯҳ (а) буд. Ў (а) дар шодию ғам, сахтию осонӣ бисёр шукргузор буд. Худованд сифатҳои ӯ (а)-ро бисёр зикр кардааст, то ин ки зуррияти ӯ (а), чи ба забони ҳол (ботин) бошад, чи бо забони қол (зоҳир), шукргузор бошанд. Дар ривоятҳо омадааст, ки Нӯҳ (а) дар ҳангоми хӯрдан, нӯшидан, либос пӯшидан, хулоса, дар ҳама ҳолатҳо Худои азза ва ҷалларо шукр мегуфт. Дар ҳадиси шариф омадааст, ки Худои азза ва ҷалла аз бандае хушнуд мешавад, ки чун ғизое меҳӯрад, ё нӯшиданиеро менӯшад, ҳамду сипос мегӯяд. Ояти зер аз таърихи пурмоҷарои бани Исроил суҳан кардааст:

وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ

وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا

Ва қазайнā илā банī Исрōйла фи-л-китāби ла туфсидунна фи-л-арзī марратайни ва ла таълунна ъулуввайн кабīрo.4.

4. Ва дар Таврот ба сўйи бани Исроил ваҳй фиристодем, ки албатта, дар Замин ду бор фасод хоҳед кард ва албатта, бо саркашии бузург тугён хоҳед кард.

Худованд дар ин оят аз таърихи бани Исроил суҳан карда, дар оғоз гуфтааст, ки Мо дар китоб (Таврот, ё дигар саҳифаҳои пайғамбарони бани Исроил) барои бани Исроил ҳамчу пешгўйи хабар додаем, ки албатта, шумо дар рўйи Замин шеваи зулму такаббуриро пеш мегиред, бо саркашии бузург ва зери по ниҳодани ҳурмати Худо ду маротиба даст ба фасодкорӣ мезанед. Назди аксари муфасссирон калимаи «арз»-е ки дар ин оят омадааст, сарзамини муқаддас (Фаластин) аст. Ҳоло «Масҷидулақсо» дар шаҳри Байтулмуқаддаси Фаластин аст. Баъзе муфасссирон гуфтаанд, ки дар ояти мазкур аз ду воқеа зикр ба миён омада аст, вале дар таърих шаш воқеа зикр шудааст. Хоҳишмандон метавонанд тафсили онҳоро аз китобҳои таърих пайдо кунанд. Аз ин воқеаҳо кадомияшон ду воқеаи дар Қуръон зикршуда аст мушаххас намудан душвор аст, аммо соҳиби «Маъорифул Қуръон» менависад, ки нахустин воқеа дар замони

шариати Мӯсо (а) аст. Дувум дар замони шариати Исо (а) аст. Яъне, бани Исроил дар замони шариати Мӯсо (а) ба гуноҳ ва фасодкорӣ даст заданд. Пас, Аллоҳ таъоло душманони онҳоро бар онҳо ғолиб гардонид, то ҳоли онҳо табоҳ гашт. Сипас, бани Исроил қадре аз бадкорӣ даст бардошта, ором гирифтанд. Вале баъд аз муддати кӯтоҳе, дар замони Исо (а), боз ба ҳамон амалҳои бад ва фасодкорӣ даст заданд. Ин навбат низ Худованд, онҳоро бо дасти душманонашон ҷазо дод. Дар тафсири Қуртубӣ ҳадиси дарозе аз Ҳузайфа (р) ривоят шуда аст, ки дар он тафсили ду воқеа баён гаштааст. Дар оятҳои баъдӣ зикри он ду ҳодиса, иншоаллоҳ, баён хоҳад шуд.

فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ

فَجَاسُوا خِلَلِ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ﴿٥﴾

Фа изъа ҷъа ваъду улъаҳумъ баъаснъ ъалайкум ъибъада-л ланъ улиъ баъсинъ шадидинъ фаҷъасу хилъала-д-дийър. Ва къана ваъда-м мафъулъ. 5.

5. Пас, чун ваъдаи нахустини аз он ду ваъда фаро расад, бандагони Худо, ки соҳибони қорзори сахтанд, бар шумо бифириستم, пас, миёни хонаҳо ба ҷустуҷӯ дароянд. Ва ҳаст ваъдаи Худо иҷрошуданӣ.

Ояти мазкур бо шарҳи яке аз он ду фасодкории бани Исроил пардохта мефармояд, ки пас, вақте ки аз он ду навбат замони навбати нахуст фаро расад, (бар ивази ғӯтавар гаштанатон дар гуноҳ, фасодкорӣ, зулм ва муҳолифат бо ҳукми Худованд), бандагонеро, ки дар ҷанг нерӯи пурқувват доранд, бар шумо ғолиб мегардонем. Он зӯроварони ҷангчӯ дар ҳама ҷо хона ба хона гашта, андаруни хонаҳоятонро ҷустуҷӯ намуда шуморо ёфта, бе ҳеҷ тарс, бебокона ба қатл мерасонанд ва амволатонро ғорат мекунанд ва ин таҳдиди Худованд амалӣ ва хоҳ нохоҳ, албатта, анҷом меёбад.

Барои пурратар гаштани шарҳи ин оят қисми ҳадиси тӯлониеро, ки Ҳузайфа (р) аз Расулуллоҳ (с) ривоят кардааст ва онро Қуртубӣ дар тафсири худ овардааст, ба диққати хонанда во мегузорем: «... вақте бани Исроил ба нофармониҳои Худо ва гуноҳон ва қадрафторӣ мубтало шуданд, анбиё алайҳимуссаломро ба қатл

расониданд, Худованд Бухтуннасро бар онҳо мусалллат гардонид, ки шахси маҷусӣ буд. Сулолаи ӯ ҳудуди ҳафтсад сол бар Байтул Муқаддас ҳукумат кард ва дар Қуръони Карим мурод аз ояи **«Пас, чун биёяд ваъдаи нахустини аз он ду бифириستم бар шумо бандагони худро соҳибони корзори сахтро...»** ҳамин воқеа аст.

Қӯшуни Бухтуннаsr ба масҷиди Қудс (Ақсо) ворид шуданд, мардонро кушта, зан ва бачаҳоро ба асорат гирифтанд ва тамоми амволи Байтул-Муқаддасро аз тилло ва нуқра ва ҷавохирот... ҳамл карда бурданд...».

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ

وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾

Сумма рададнā лакуму-л-каррата ъалайҳим ва амдаднāкум би амвāли-в ва банīна ва ҷаъалнāкум акъара нафīрo. 6.

6. Сипас, шуморо бар онҳо ғалаба диҳем ва шуморо пай дар пай молҳо ва фарзандон диҳем ва шуморо бо эътибори лашкар бештар гардонем.

Эй бани Исроил, баъди тавба ва тазарруе, ки шумо кардед, лутфи илоҳӣ бори дигар ба суроғи шумо омад ва шуморо болои он қавми ҳуҷумкунанда пирӯз гардонидем, шумо ғалабаро ба даст овардед. Сипас, ба василаи молу сарват ва фарзандон, то ин ки аз онҳо дида адади шумо зиёд шавад, шуморо ёрӣ ва қувват бахшидем, то шояд, ба худ оед ва ба некиҳо рӯй оред ва дар пайи салоҳи хештан шавед. Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад:

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ۚ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ

الْآخِرَةِ لَيَسَّوُنَّ أَرْجُلَهُمْ وَلَيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ

مَرَّةٍ وَلَيُتَبَّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ﴿٧﴾

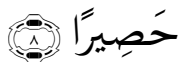
Ин аҳсан̣тум аҳсан̣тум ли ан̣фусикум ва ин аса̣ътум фа лаҳа̣. Фа уз̣а̣ ч̣а̣а ваъду-л-а̣хирати ли яс̣ў-ў вучу̣ҳакум ва ли ядхулу-л-мас̣қида кам̣а дахалу̣ҳу аввала маррати-в ва ли ютаббиро̣ ма̣ ъалав татби̣ро̣. 7.

7. Агар некӯкорӣ кунед, барои худ некӯ карда бошед. Ва агар бадкорӣ кунед, пас, он бадӣ ба зарари худ шумост, пас, чун ваъдаи дигар биёяд, боз бандагони Худро бифириستم, то рӯи шуморо нохуш созанд ва то ба масҷид дароянд, чуноне ки бори аввал даромада буданд ва то он чиро, ки бар он ғолиб шаванд, ҳалок кунанд.

Аллоҳтаъоло дар ин оят хитоби Худро нисбати бани Исроил давом дода, чунин гуфтааст, ки ҳар касе хубӣ кунад, барои худ мекунад, агар бадӣ кунад ҳам барои худ мекунад. Оре! Ин қоидаи умумист ва барои ҳама баробар аст. Аз он ҷумла, барои бани Исроил. Ҳар кореро инсон анҷом диҳад мувофиқ ба он, чи дар дунё ва чи дар охират, ҷазо ё мукофот мегирад. Агар бори дигар бани Исроил даст ба фасодӣ дар рӯи Замин зананд сабаби фитнаву фасод дар рӯи Замин шаванд, ваъдаи дигаре аз Мо фаро мерасад. Боз гурӯҳе аз размондагони Мо болои шумо юриш мебаранд, чунон балоеро ба саратон меоваранд, ки аз рӯйҳои шумо нишонаи ғаму андӯҳ ҳувойдост. Онҳо бори аввал дохили Масҷидулақсо шуданд, боз Байтулмақаддасро аз дасти шумо мегиранду дохили он мешаванд. Бо ин ҳама қаноъат накарда, тамоми сарзаминҳои ишғолкардаатонро вайрон карда, барҳаму дар ҳам мекӯбанд.

Дар ин ҷо ҳам барои фаҳмотар гаштани шарҳи ояти мазкур қисми дигари ҳадиси Расулуллоҳ (с)-ро бо ривояти Ҳузайфа (р) меорем, ки онро Қуртубӣ дар тафсири худ оварда аст: «... вақте ки бани Исроил (баъд аз озод шудан аз асорат) ба Байту-л-муқаддас баргаштанд ва тамоми амвол ва васоилашон дар ихтиёрашон қарор гирифт, (боз) ба сӯи нафармонӣ ва кирдори нописанд баргаштанд. Онҳо Худованд қайсари Румро бар онҳо ғолиб гардонид. Мурод аз ояти «... пас, чун биояд ваъдаи дигар, бифириستم бандагони худро, то нохуш созанд рӯи шуморо...» ҳамин воқеъа аст. Қайсари Рум аз роҳи баҳрӣ ва хушкӣ бар онҳо тохт, бисёреро кушт ва асир кард ва боз тамоми он амволро... бо худ бурд...».

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدتُمْ عُدتْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ

**Ъасā Раббукум ай ярҳамакум. Ва ин ъуттум ъуднā. Ва
чаъалнā Чаҳаннама лил кāфирина ҳасирō. 8.**

**8. Парвардигори шумо ба он наздик аст, ки бар шумо раҳм кунад.
Ва агар ба нофармонӣ рӯчӯъ кунед, Мо ба уқубат рӯчӯъ кунем. Ва
Дӯзахро барои кофирон зиндон сохтаем.**

Бо ин ҳама боз дарҳои тавба ба рӯи шумо (бани Исроил) боз аст, агар тавбаву тазаррӯъ кунед ва худро ислоҳ кунед, мумкин аст, Худованд ба шумо раҳм кунад, яъне агар шумо бо пушаймонӣ ба сӯи ҳақ боз гардед, Мо раҳмати худро аз шумо дарег нахоҳем дошт. Аммо барои шахсони кофир, Мо ҷаҳаннамро зиндони дорои азоби саҳту сангин, зиндони абадӣ қарор додем, онҳо ҳаргиз аз он раҳой нахоҳанд ёфт. Вале агар боз гардед ба фасодкорӣ ва зулм, Мо низ бозмегардем ба сӯи ҷазо ва уқубати шумо. Ин таҳдиди Худованд амалӣ шуданӣ аст, хоҳ ноҳақ, албатта, анҷом меёбад. Муфассирон мегӯянд, ки ин ваъда то Қиёмат барқарор ҳаст ва он ба ҳама бани Исроил нигаронида шуда аст, зеро акнун дар марҳилаи севвум давраи шариати Муҳаммад (с) ва то Қиёмат барқарор аст.

Бояд дар назар дошт, ки ҳадаф аз баёни воқеаи бани Исроил гӯшзад намудани мусулмонон низ ҳаст. Мусулмонон низ аз ин ваъдаи Илоҳӣ истисно нестанд. Онҳо низ дар дин, дунё, иззат, шавкат, мол ва давлатдорӣ вобаста ба итоати Худованд ҳастанд. Ҳар гоҳ онҳо аз итоати Худо ва Расулуллоҳ (с) берун раванд, пас душманон ва кофирон бар онҳо ғолиб хоҳанд шуд. Ба ин восита нисбат ба масҷидҳо ва муқаддасоти онҳо беэҳтиромӣ анҷом хоҳад гирифт.

Ҳоло дар оятҳои баъдӣ сухан аз Китобе меравад, ки касе ба он амал кунад ҳидоят дунё ва охират барои ӯ таъмин хоҳад шуд.

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ

يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾

**Инна ҳаза-л-Қур-āна яҳди̇ лил лати̇ ҳия ақваму ва
юбашишу-л муъминина-л-лазина̇ яъмалуна-с- солиҳати̇
анна лаҳум аҷра̇н кабир̇. 9.**

**9. Ҳаройина, ин Қуръон ба роҳе ҳидоят менамояд, ки он
дурусттар ва пайдортар аст ва он мусалмононро, ки корҳои
шоиста мекунад, башорат медиҳад, ки барои онҳо музди бузург
бошад**

Дар оятҳои қаблӣ суҳан аз ихтилофи бани Исроил бо китоби осмонӣ (Таврот) ва ҷазое ки барои онҳо таъин шуда буд гузашт. Ҳоло ояти мазкур аз китоби осмонӣ- Қуръони маҷид, ки охири китоби (фиристодаи Худованд барои инсонҳо) аст, суҳан ба миён оварда гуфтааст, ки Қуръон аст, ки мардумро ба дурусттарин оӣн, (ки он дини Ислом аст) ҳидоят мекунад ва арзишҳои волои ҳақ ва некиҳои дунё ва охиратро аз ҷиҳати иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва низомҳои сиёсӣ кафолат медиҳад. Қуръон китобест, ки чи дар ибодат, чи дар одату ахлоқ ба ифроту тафрит роҳ намедиҳад. Қуръон бо ҳирсу тамаъ, исрофу бухлу ҳасад, зулму ситам созгор нест. Қуръон инсонро бо росттарин ва некбахттарин роҳ мебарад. Қуръон доруву дармони маразҳои нафсӣ, фардӣ ва иҷтимоии инсонҳост. Дар охири ояти мазкур бо ду навъ натиҷагирӣ ишора карда, чунин гуфтааст, ки ин Қуръон ба шахсоне ки имон овардаанд ва дар баробари он амалҳои солеҳро анҷом додаанд, мужда медиҳад, ки дар Ҷаннатун-наъим барои онон подоши бузург омода шудааст. Аз ишораи ояти мазкур фаҳмида шуд, ки танҳо муъмин будан кифоя нест. Дар паҳлӯи имон иҷрои амали солеҳ зарур аст. Ҳамчунин рӯзи Қиёмат, бидуни имон амали солеҳ фоидае надоштааст. Ин муждаи аввал буд. Муждаи дувумро ояти зер эзоҳ медиҳад:

وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾

**Ва анна-л лазина̇ лā юъминуна би-л-āхирати аътаднā
лаҳум ъазāбан алӯмā. 10.**

**10. ва барои касоне ки ба охират имон намеоранд, (хабар
медиҳад), ки барои онҳо азоби аламнокро омода кардаем.**

Ояти мазкур ба муъминон мужда медиҳад, ки барои душманони онҳо, ки ба охират имон намеоваранд, ахбор ва ҳукмҳои марбут ба охиратро, ки дар Қуръон ошкоро баён шудаанд, бовар намеkunанд, азоби дардноке омода шуда аст. Он азоби дарднок – Дӯзах аст.

وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا

Ва ядъу-л-инсāну би-ш-шарри дуъāаху би-л-хайри ва кāна-л-инсāну ъачулā. 11.

11. Ва одамӣ монанди ба некуӣ дуъо карданаиш, дар ҳолати тангдиль ба бадӣ (низ) дуъо мекунад ва одамӣ шитобкор аст.

Худованд инсонро табиъатан шитобкор офаридааст, чун ба бало гирифтор шавад саросемавор барои худ ва барои молу авлоду фарзандони худ некӣ мехоҳаду дуъои нек мекунад. Аммо ҳамин, ки андак вазъият дигаргун шавад, чӣ барои худ, ё барои молу авлоду ҳатто барои фарзандони худ аз рӯйи ҷаҳолат фавран забон ба дуъои бад мекушояд. Агар Худованд дуъои бади ўро иҷобат кунад, яқин аст, ки худ ё он чизе, ки алайҳи ў дуоъи бад кардааст, ҳалок мешавад. Локин Ҳақтаъоло аз рӯйи фазлу раҳмати худ дуъои бади ўро қабул намекунад.

Ба таври мисол дар замоне ки Расулulloҳ (с) мардумро насиҳат мекард (чуноне ки дар ояти 32-юми сураи «Анфол» гузашт), дар посух, баъзе мушриконе, ки мағлуби қаҳру ғзаби худ буданд ба ҷои ин, ки аз Худованд некиро талабанд, бадиро талабида мегуфтанд: «Худоё! Агар ин Пайғамбар дар сухани худ ростгӯ бошад, аз осмон бар сари мо санг бибор». Ё мегуфтанд: «Азоби саҳти худро болои сари мо фирист». Аммо Худованд дуъои онҳоро иҷобат намекард. Дар ҳадиси ривояткардаи Ҷобир (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармуданд: **«Барои худ ва молҳои худ нафрин нафиристанед! Мабодо ба соҳате, ки аз ҷониби Худованд мавриди иҷобати дуъо таъин шудааст, мувофиқ афтаду қабул шавад».** (Пас, пушаймон шавед ҳам, чӣ кор карда метавонед?)

Хулоса, мазмуни оятҳои мазкур, валлоҳу аълам, ишора бар он доранд, ки роҳи ҳалли мушкилот дар ҷамиъи умур танҳо ба Қуръону ҳадиси Расулulloҳ (с) чанг задан, имон доштан ва амали нек аст.

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ ۖ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ
مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ
وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾

Ва ҷаъална-л-лайла ва-н-наҳъара аятайн. Фа маҳавнā аята-л-лайли ва ҷаъалнā аята-н-наҳъари мубсирата-л ли табтағу фаъла-м ми-р-Раббикум ва ли таъламу ӯадада-с-синина ва-л-ҳисāб. Ва кулла шай-и-н фаъсалнāху тафъилā. 12.

12. Ва гардонидем шаб ва рӯзро ду нишона, пас, нишонаи шабро маҳв кардем ва нишонаи рӯзро сабаби дидани шумо гардонидем, то аз Парвардигори худ талаби рӯзи кунед ва то шумори солҳо ва ҳисобро бидонед ва ҳар чизро бо тафсил баён кардем.

Худованд дар ин оят аз офариниши шабу рӯз, аз манфиъату баракати онҳо сухан ба миён оварда гуфтааст, ки Мо шабу рӯзро ҳамчун ду нишона аз нишонаҳое, ки бар вучуди ягонагии Мо далолат мекунанд, офаридаем.

Шабро торик ва рӯзро равшан гардонидем. Дар торик гардонидани шаб ва равшан сохтани рӯз ҳикматҳои бузурге вучуд доранд. Шабона ба истироҳат мепардозед. Дар рӯзҳо аз Парвардигор ризку рӯзи талаб мекунад ва дар натиҷаи кӯшишу касб неъматҳои ӯ таъолоро ба даст меоред ва аз онҳо истифода мебаред. Инчунин аз пайиҳам омадани шабу рӯз шумо ҳисоби рӯзҳо, моҳҳо ва солҳоро ба даст меоваред.

Дар охири ояти мазкур Худованд фармудааст, ки ҳама чизҳои вобаста ба дунё ва динро дар шакли содда возеҳ ва равшан баён кардаем. Дар офариниши мавҷудот, ҳеҷ тахмин ва тасодуф роҳ наёфтааст, балки ҳама чиз бо тадбири устувор, меъёр ва қонуни муқаррар офарида шудааст.

Барои маълумоти бештар ба мазмуни оятҳои 37–38-уми сураи «Ёсин» ва ба оятҳои 61–62-уми сураи «Фурқон» ва ба оятҳои 71–72–73-уми сураи «Қасас» ва ба дигар оятҳои монанд ба ин оят муроҷиъат шавад, иншоаллоҳ, маънои ояти мазкурро пурра фаҳмидан мумкин.

وَكُلِّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَبِيرَهُ فِي عُنُقِهِ ۖ وَخَرَجْ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

كِتَابًا يَلْقَاهُ مِنْشُورًا ﴿١٣﴾

**Ва кулла инсанин алзамнаҳу тѡбираҳу фи ъунуқиҳ.
Ва нухричу лаҳу явма-л қийāмати китаба-й ялқоҳу
маншурo. 13.**

**13. Ва номаи амали ҳар инсонро дар гардани ӯ қарор додем. Ва
рӯзи қиёмат он номаро барои ӯ берун орем, онро кушодашуда
бинад.**

Муносибати ояти мазкур ба ояти қаблӣ, валлоҳу аълам, дар он аст, ки дар ояти қаблӣ барои амали дунёгӣ аз ҳисоб сухан рафт. Ҳоло бошад дар ояти мавриди баҳс сухан аз ҳисоби амалҳои инсон дар рӯзи қиёмат рафта аст.

Номаи амалҳои ҳар инсон, хоҳ нек бошанду хоҳ бад, бо ӯ ҳамроҳ аст, мисли гарданбанд дар гарданаи овозон аст ва то Қиёмат ҳаргиз аз ӯ ҷудо намешавад. Агар некбаҳт бошад, рӯзи Қиёмат он номаро ба дасти ростӣ ӯ медиҳанд. Ва агар бадбаҳт бошад, ба дасти чапӣ ӯ дода мешавад. Он рӯзи Қиёмат номаи амалҳо барои ҳар инсон кушода намоён карда мешавад ва ӯ аз амалҳои худ бохабар мегардад.

Дар ҳадиси шариф бо ривояти Имом Аҳмад (р) аз Ибни Исҳоқ ва дар охир аз Ақба ибни Омир (р) омадааст: **«Амалеро, ки ҳар рӯз иҷро карда мешавад дар охири он муҳр гузошта мешавад. Чун бандаи муъмин бемор мешавад, фариштагон мегӯянд: Парвардигоро! Бандаи Туро беморӣ аз тоъату ибодат боз доштааст. Парвардигори азза ва ҷалла мефармояд, ки монанди амале, ки дар ҳоли саломатиаш анҷом дода буд, барояш нависеду муҳр занед, то ин ки шифо ёбад, ё аз олам ҷашм пӯшад».**

Хулоса, чун инсон саҳифаҳои амалҳои худро кушода мебинад, аз дидани савобҳо ва некиҳои худ шод ва аз мулоҳизаи бадӣҳо ва гуноҳони хеш нороҳат мешавад, зеро дар қиёмат ба ҳар инсон...

أَقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾

**Икраъ китабака каф̄а би нафсика-л-явма њалайка
ҳасиба. 14.**

**14. (Гӯем:) «Номаатро бихон, имрӯз нафси ту барои ҳисоб
кардани худат бас аст».**

Чун номаи амалҳоро, хоҳ аз рости хоҳ аз чап, ба дасти соҳибашон бидиҳанд, ба ӯ гуфта мешавад, ки имрӯз номаи аъмолатро худат бихон, худро ҳисобу китоб кун ин барои ту кофист. Дар он рӯз ҳар инсон бо нигаристан ба ин нома метавонад, ки натиҷа ва ҳосили кори худро бишносад ва онро ҳисобрасӣ кунад. Пас, ниёз ба касе, ки ӯро дар ин кор кӯмак намоянд, надорад.

مَنْ أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا

**Маниҳтад̄а фа иннам̄а яҳтад̄и ли нафсиҳ. Ва ман̄ ѓалла
фа иннам̄а яъиллу њалайҳа. Ва л̄а тазиру в̄азирату-в
визра ухро. Ва ма̄ кунн̄а муъаззиб̄ина ҳатт̄а набъаъа
расула. 15.**

**15. Касе роҳёб шуд, пас, ҷуз ин нест, ки барои нафъи худ роҳёб
мешавад ва ҳар касе гумроҳ шуд, пас, ҷуз ин нест, ки бар зарари
худ гумроҳ мешавад. Ва ҳеҷ бардоранда бори (гуноҳони) дигареро
барнадорад. Ва Мо азобкунандаи ҳеҷ кавме нестем, то ин ки
пайгамбаре бифиришем.**

Ояти мазкур чаҳор ҳукм ва масъалаҳои асосиеро, ки ба ҳисобу ҷазо робита доранд, дар бар гирифтааст:

1. Ҳар касе, ки роҳи ҳидоятро пазиरो шавад ва дар он роҳ бо кӯшишу талоши том равад, ба ғоидаи ҳуди ӯст. Зеро фардо рӯзи қиёмат ҳар кас аз кирдори худ ҷавоб медиҳад.

2. Дар акси ҳол, чуноне ки дар ояти 7-уми ҳамин сура гузашт, агар касе гумроҳиро пазирада, аз мулки Худованд ҳеҷ чиз кам намешавад, балки бар зарару зиёни ӯ буда оқибати шуми он домангири ҳуди ӯ хоҳад шуд.

3. Ҳеҷ кас бори гуноҳи каси дигарро бар дӯши худ намекашад ва ҳеҷ кас дар ивази ҷурму гуноҳи каси дигар ҷазо дода намешавад. Магар ин, ки сабаби содир кардани гуноҳи дигаре

шавад. Дар чунин сурат мисли гуноҳи содиркардаи гунаҳкор болои гуноҳи сабабгор гуноҳ зам мешавад. Аз ин рӯ, вазирро барои он вазир меғӯянд, ки ӯ бори вазнине аз тарафи амир, ё аз тарафи мардум бар дӯш дорад.

4. Ҷумлаи охир аз ҳақиқати адли Парвардигор хабар дода аст, ки Мо ҳеҷ шахс, ё қавмеро муҷозот нахоҳем кард, магар баъди омадани Пайғамбар байни онҳо. Вақто ки онҳо панду насиҳати фиристодаи Моро напазируфтанд, (чун қавми Нӯҳ (а)), балоеро ба суроғи онҳо мефириستم, ки онҳоро аз беҳу бун nobуд месозад.

Абдуллоҳ ибни Аббос гуфтааст: «Ояти мазкур дар шаъни Валид ибни Муғира нозил шудааст. Зеро номбурда ба мардumi Макка меғуфт: «Шумо ҳамагӣ ба Муҳаммад кофир шавед, гуноҳи ҳамаи шумо бар дӯши ман». Беҳабар аз он, ки ҳеҷ чиз дар ихтиёри ӯ нест. Беҳабар аз он, ки оё ӯ ақаллан аз худ дифоъ карда метавонад, ё не.

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ

فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا

**Ва изъ араднъ ан-н-нухлика қарятан амарнъ мутрафихъ
фа фасакӯ фихъ фа ҳаққа ъалайҳа-л-қавлу фа
даммарнәҳә тадмиро. 16.**

**16. Ва чун ҳалоки деҳаеро ирода кунем, маъишатпарастони
онҳоро амир мекунем, пас, он ҷо нофармонӣ кунанд, пас, ба он
деҳа ваъдаи азоб собит шавад, пас, онҳоро яксара барҳам занем
ва дар ҳам фуру кӯбем.**

Худованд ҳеҷ шахсро бе ягон гуноҳ ба азоб намекашад. Ҳамчунин мардumi ҳеҷ шахр, ё деҳотро бе ягон сабаб ба ҳалокат дучор насохтааст. Ҳама бало ва офате, ки болои халқи деҳот, ё шахре меояд, туфайли фисқу фасоди худӣ онҳост. Худованд дар ин оят гуфтааст, ки вақто ки бихоҳем ба иллати куфр ва нофармонии мардум деҳеро (ё шахреро) ҳалок кунем, аввалан барои насиҳати сардору шахсони маъишатпараст ва барои шахсоне, ки бою бадавлатанд, Пайғамбар ё ҷойнишинони Пайғамбарро мефириستم то ин, ки онҳоро насиҳат кунанд. Онҳо, ки ба фисқу фасод одат кардаанд, ба амри Худованд ва ба насиҳати носихон гӯш намедиҳанд итоъат ҳам намекунанд, боз

фиску фасоди худро идома медиҳанд. Пас, дар натиҷа азоби худро болои онҳо воҷиб мегардонем. Яъне он деҳаро ҳамроҳи мардуми он ҳалоку барбод мекунем.

Хонандаи муҳтарам! Дар бораи мардуме, ки дар асари офатҳо деҳаҳояшон валангору бо хок яксон шудаанд, мувофиқи мазмуни ояти мазкур худ қазоват кунед. Ояти зер ин гуфтаҳоро таъкид мекунад:

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبٍ

عِبَادِهِ خَيْرًا بَصِيرًا

Ва кам аҳлакнā мина-л-қуруни миъ баъди Нӯҳ. Ва кафā би Раббика би зунуби ъибāдиҳи Хабӯрам Басӯро.17.

17.Ва чи бисёр баъд аз Нӯҳ табақоти мардумро ҳалок кардем. Ва Парвардигори ту ба гуноҳи бандагони Худ бас донову бино аст.

Қавмҳое, ки худро ба фиску фасод дода, маъишатпараст шуданду дар охир ба ҳалокат дучор омаданд, дар гузашта бисёранд. Масалан: мардуме, ки дар замони Нӯҳ (а) зиндагонӣ мекарданд, ба туфайли фиску фасодашон ба ғайри Нӯҳ (а) ва чанд шахсе, ки ба Ё (а) имон оварда буданд, дигар ҳама дар тӯфони об ғарқу нобуд шуданд. Баъди Нӯҳ (а) дигар қавмҳо чун қавми Од ва қавми Самуд низ аз сабаби фасодкорӣ дар рӯи Замин туъмаи ҳалокат шуданд. Гунаҳкорон ҳарчанд гуноҳашонро пинҳон ва пардапӯш кунанд ҳам, бояд бидонанд, ки Худованд аз ҳамаи онҳо бохабар ва бинои ҳоли онҳост. Онҳо метавонанд танҳо мардумро фиреб кунанд. Оё метавонанд Зотеро, ки аз ҳама чиз Бохабар ва ҳама чизро Биност, фиреб кунанд? Ҳаргиз!

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا

لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَذْحُورًا

Ман кāна юриду-л-ъāчилата ъаччалнā лаҳу фиҳā mā нашāу ли ман-н-нуриду сума чаъалнā лаҳу Чаҳаннама яслāҳā мазмума-м мадҳуру.18.

18. Ҳар кас бо шитоб (осудагии) ин ҷаҳонро хоста бошад, ҳар чӣ хоҳем, ҳар киро хоҳем, вайро дар ин ҷо бидиҳем, сипас барои ӯ Дӯзахро муқаррар кунем, ба он накӯҳидаву рондашуда дарояд.

Ояти мавриди назар, аз натиҷаи амали шахсоне, ки дӯст доштани сарвату моли дунё сабаби гарданкашӣ ва исёни онҳо гаштааст, ҳикоят мекунад. Яъне Мо барои ҳар касе, ки дар ивази амалҳои неки худ танҳо сарват ва лаззати дунёро бо шитоб хоста (талабида) бошад, агар салоҳ донем он миқдоре, ки мехоҳем аз молу сарват ва лаззати зиндагони дунёи зудгузар мувофиқи ҳикмати худ бо ба ӯ медиҳем. Вай бо ҳавасҳо, лаззатҳо ва гуноҳҳо ҳаёти дунёии худро мегузаронад ва барои охираташ ҳеҷ чизро боқӣ намегузорад. Дар натиҷа ӯ аз раҳмати Худованд дур мегардад. Қароргоҳаш Ҷаҳаннам асту бо сарзанишҳои бисёр дар оташи сӯзони он месӯзад.

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ

سَعْيُهُمْ مَّشْكُورًا ﴿١٩﴾

Ва ман арода-л-ахирата ва саъй лаҳа саъяха ва ҳува муъминун фа улъика кона саъюҳум-м машкурӯ. 19.

19. Ва ҳар кас савоби охиратро бихоҳад ва барои он саъйе кунад, саъйе, ки лоқи он аст ва ӯ мусалмон бошад, пас, онҳо касонеанд, ки саъйи онҳо мақбул (қадршуда) аст.

Ҳар кас барои хушнудии Худованд ва барои дарёфти савоби охират, бо нияти нек дар роҳе, ки Пайғамбар (с) нишон додааст, қидду ҷаҳд ба харҷ диҳаду амал кунад ва агар мусалмон бошад, амали ӯ ҳаргиз зойеъ нашуда дар боргоҳи Худованд бо хубӣ қабул мегардад ва мавриди ҳақшиносии Парвардигор воқеъ хоҳад шуд. Барои бартараф намудани фикри нодурусте ки неъматҳои дунё гӯе танҳо насиби дунёпарастон аст ва охиратталабон аз неъматҳои дунёи маҳруманд, Худованд дар ояти зер чунин гуфтааст:

كُلَّا نَمِدُّ هَهُنَآ وَهَهُنَآ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾

Куллан-н-нумидду ҳаулаи ва ҳаулаи мин ъатӯи Раббик. Ва ма кона ъатӯи Раббика маҳзӯрӯ. 20.

20. Ҳар яке аз ин гурӯҳ ва он гурӯҳро аз баҳишии Парвардигори ту пай дар пай баҳра медиҳем. Ва баҳишии Парвардигори ту боздошташуда нест.

Худованд дар ин оят фармудааст, ки ба ҳар гурӯҳ (онон, ки дунёро меҳоҳанд ва онон, ки охиратро меҷӯянд) аз фазл ва баҳиши беканори Худ неъмат дунё медиҳем. Яъне, Худованд бинобар ҳикмате, ки Худ медонад, ба муъмину кофир, фармонбардору саркаш неъмат дунёро мебахшад. Локин ба неъматҳои дунё ноил шудани кофирон ва гунаҳкорон нишонаи он нест, ки амалҳои бади онҳо мақбули Худованд аст.

Ҳеҷ кас аз инсонҳо баҳиши Худовандро аз муъмин ва кофир боздошта наметавонад. Бояд донист, ки Худованд Розиқи кулли мавҷудот буда, неъматаш кам нашуда, ҳар зиндари ризқ медиҳад.

Хулоса, Худованд ҳама бандагони Худро, хоҳ онҳо имон доранду толиби охиратанд ва хоҳ бе имонанду гунаҳгору габру тарсоанд, аз неъматҳо ва ризқу рӯзии дунё мувофиқи ҳикмати Худ, то вақте, ки ҳастанд, бархурдор мегардонад.

**Эй Кариме, ки аз хазонаи ғайб,
Габру тарсо вазифаҳур дорӣ.
Дӯстонро кучо кунӣ маҳрум,
Ту, ки бо душманон назар дорӣ.**

(Саъдӣ)

أَنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَآ خِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَتٍ وَأَكْبَرُ

تَفْضِيلًا

Унзур кайфа фаъзална баъзаҳум ъалā баъз. Ва лал ахирату акбару дараҷати-в ва акбару тафзӣлā. 21.

21. Бубин, чӣ гуна дар дунё баъзе мардумро бар баъзе афзунӣ додаем. Ва ҳаройина, охирату дараҷаҳои он ва дар фазл (додан нисбати дунё барои муъмин) бузургтар бошад.

Дунё аҷоиб ҷоест. Гоҳе мешавад ки бо хеле талошҳо аз он баҳра гирифта мешавад. Гоҳе бе ягон ҳаракат касе соҳиби сарват мегардад. Гоҳе бо талошу саъю кӯшиши бисёр ҳам ҳеҷ дараке аз баҳраи дунё нест.

**Кимёгар мурд дар гуссаву ранҷ,
Аблаҳе ёфт дар хароба ганҷ**

(Саъдӣ)

Хулоса, Худованд дар ин оят Ҳабиби Худ (с) ва бо туфайли Он ҳазрат (с) дигаронро хитоб намуда фармуд, ки бо дидаи эътибор бингар, ки чӣ гуна баъзе инсонҳоро дар ризку рӯзӣ, ҷоҳу мартабаи дунё нисбат ба дигар инсонҳо бартарӣ додаем. Дар миёни онҳо ҳам камбағал ҳасту ҳам бой, ҳам қавӣ ҳасту ҳам заъиф, ҳам тандуруст ҳасту ҳам бемор, ки аз дарки ин гуна тафовут ақлҳо кӯтоҳӣ мекунанд. Аз ҳақиқат дур нест, ки баъзе инсонҳо дар дунё соҳиби неъматӣ фаровонанд, худро аз дигарон бартару болотар мегиранд, роҳу рафтору гуфторашонро дигар мекунанд, локин дарк намекунанд, ки ин гуна фазлу мартаба ва бузурги доимӣ нест.

Фазлу мартабаи бузург ин фазлу мартабаи охират аст, зеро он абадист. Инсони бохирад барои ёфтани фазлу мартабаи асли ва абадӣ кӯшишу талош мекунад. Агарчи бартари аҳли сарват дар дунё зоҳиран ба чашм расад ҳам, аммо дар охират бартари муъминон чандин маротиба фавқӣ бартариҳои онҳост. Барои маълумот бештар ба оятҳои 29- 180-уми сураи «Бақара» ва ба ояти 10-уми сураи «Ҷумъа», ояти 94-уми сураи «Нисо», ояти 20-уми сураи «Ҳадид», ояти 64-уми сураи «Анкабут», ояти 37-уми сураи «Нур» муроҷиат шавад. Бо ибораи дигар, дар баъзе оятҳо дунё мавриди мадҳ ва дар ин оят дунё мавриди мазаммат қарор гирифтааст, оё байни ин оятҳо тазод нест? Ҷавоб: Мазаммати дунё барои касонест, ки онҳо охиратро ба дунё мефурушанд. Дунё мояи ғафлату ғурурашон мешавад, ба сабаби он аз ёди Худо беҳабар мемонанд ва ғайра.

Ингуна дунёро дунёи мазмум (мазамматшуда) гуфта мешавад. Аммо бо роҳи ҳалол соҳиб шудани сарвати дунё, то ин ки бо роҳи саховат дараҷаҳои охиратро ба даст оварад, мазмум нест, балки мамдуҳ (мадҳшуда) аст.

Ояти зер барои оятҳои гузашта тафсилоти умумист:

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا ءَاخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ﴿٢٢﴾

**Лā таҷъал маъаллоҳи илāҳан āҳара фа тақъуда
мазмӯма-м махзӯлā. 22.**

**22. Муқаррар макун бо Худо маъбуди дигареро, пас, бечораву бе
ёру ёвар бинишинӣ!**

Дар оятҳои қаблӣ тақрибан аз се сифати лозимӣ: имон, саъю талош ва талаби некӯии сарои охират сухан ба миён омада буд.

Ҳоло ояти мавриди баҳс аз тавҳид (яктопарастӣ) сухан мекунад ва ба ӯши ҳамаи мукаллафон (инсонҳои ба балоғатрасида ва оқил) мерасонад, ки тавҳид (яктопарастӣ) ҳамирмоияи ҳамаи фаъолиятҳои мусбат ва қорҳои нек аст. Яъне дар ин оят Худованд бандагони худро чунин дастур додааст, ки эй инсонҳо, чи дар ақида бошад, чи дар парастииш, чи дар назру садақот ва дигар қорҳо ягон чизро шарикӣ Худованди ягона қарор надихед! Зеро натиҷаи марғбори ширк он аст, ки Худованд ҳимояташро аз шумо мегирад. Дар чунин ҳолат шумо ба бутҳои худсохтатон воғузошта мешавед, пас аз дасти бутҳоятон барои ёрии шумо ҳеҷ чиз намеояд.

Шумо на танҳо бе ёру ёвар мемонед, балки назди Худо, фариштагон ва бандагони нақор мазаммат мешавед. Ба ин мазмун Худованд дар сураи «Анкабут» ояти 31-ум гуфтааст: *“Қасоне, ки ғайри Худоро маъбудӣ хеш интиҳоб мекунанд, монанди анкабутанд, ки хонаи суст ва беасосро тақягоҳи худ қарор додаанд.”* Валлоҳу аълам.

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۖ إِنَّمَا يُبَلِّغَنَّ

عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٍّ وَلَا تَنْهَرَهُمَا

وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾

❖**Ва қазо Раббука алла таъбудӯ илла иййаҳу ва би-л-вāлидайнӣ иҳсāнā. Имма яблуганна ъиндака-л-кибара аҳадуҳумā ав килаҳумā фа лā тақул-л-лаҳумā уффи-в ва лā танҳарҳумā ва қул лаҳумā қавлаи қаримā. 23.**

23. Ва Парвардигори ту ҳукм қард, ки ибодат макунед магар Худашро ва ба падару модар некӯкорӣ бикунед. Агар яке аз онҳо, ё ҳардуи онҳо назди ту ба қалонсолӣ бирасанд, пас, онҳоро «уф» мағӯ ва бар онҳо бонг мазан ва ба онҳо сухан некӯ бигӯ.

Дар ояти қаблӣ инсонҳо аз шарик овардан ба Худованд манъ шуда буданд. Ҳоло ояти мазкур хабар медиҳад, ки Парвардигорат қотеъона фармон додааст, ки танҳо ӯро бипарастед ва ҳамчунин нисбат ба падару модар нақор бошед! Дар ин оят Худованд, баъд аз зикри масъалаи аслии исломӣ, ки тавҳид – (Худоро якто

парастидан) аст, масъалаи нақӯӣ ба падару модарро гузошта аст. Муфасссирон гуфтаанд, ки Ҳақ таъоло дар ин оят адаб ва эҳтироми падару модар ва рафтори нек бо онҳоро бо ибодати Худ васл намуд ва воҷиб (фарз) қарор дод. Яъне пас аз ибодати Худованд, итоати падару модар аз ҳама чиз муҳимтар аст. Зеро сабаби зоҳирии вуҷуд ва тарбияи инсонанд. Худованд дар давоми оят фармудааст, ки ҳар гоҳ яке аз он ду, ё ҳардуи онҳо назди ту ба синни кӯҳансолӣ ва ниёзмандӣ бирасанд ва ба нигоҳубини ту эҳтиёҷ дошта бошанд, дар ҳаққи онҳо муҳаббатро дарёғ мадор ва камтарини беҳурматиро ба онҳо раво мабин! Ҳатто сабуктарин калимае, ки сабаби ранҷи онҳо «уф» (изҳори нороҳатӣ) аст, ба онҳо мағӯ ва ба сари онҳо бо садои баланд бонг мазан. Балки бузургӣ ва ҳурмати онҳоро андеша кун, ба онҳо суханҳои санҷидаву мулоим ва неку меҳрангез бигӯ! Ояти зер ин мавзӯро пай мегирад:

وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا

رَبَّيَانِي صَغِيرًا

Вахфи3 лаҳумā чанāҳа-3-зулли мина-р-раҳмати ва қу-р-Раббирҳамҳумā камā Раббайāни сағирō.24.

24. Ва барояшон бозӯи тавозӯро аз ҷиҳати меҳрубонӣ наст кун ва бигӯ: «Эй Парвардигори ман, бар онҳо бибахшой, чуноне ки маро дар хурдсолӣ парвариш карданд!».

Дар ҳузури падару модар худро хоксор гирифтани аз одобҳои писандида аст. Агар инсон ҳама меҳру муҳаббати худро бо хоксорӣ пойандози онҳо кунад ҳам, кам аст. Худованд дар ин оят мавзӯи ояти қаблиро идома дода фармудааст, ки боли муҳаббат ва меҳру шафқатро бар онҳо бигустарон, нисбат ба онҳо фурутан, сарбазеру ботавозӯ бош. Дар охир Худованд мефармояд, ки дар ҳаққи онҳо (яъне падару модар, хоҳ зинда бошанд ва хоҳ вафот карда бошанд) ба дуъои хайр бипардоз ва дар дуъо бигӯ, ки Худоё! Раҳмати беҳад ва беҳисоби худро ба волидайнӣ ман ато фармо, ҳамон тавре ки онҳо нисбат ба ман раҳм карданд ва маро дар хурдсолӣ парвариш доданд.

Хулоса: Дар оятҳои 23 ва 24-уми Худованд нисбати ҳурмати падару модар панҷ чизро амр кардааст:

1.Ба онҳо сухане мағӯ, ки ҳатто камтарин маънои изо дошта бошад.

2.Ба онҳо сухани дурушт ва дағал мағӯ.

3.Ба ҷои «уф»- гуфтан ва садо баланд кардан ба онҳо сухани нарма ва лутфомез бигӯ.

4.Нисбат ба онҳо фурутан ва ботавозӯ бош.

5.Ҳама вақт дар ҳаққи онҳо дар дуъо бигӯ, ки Худоё, раҳмати беҳадду ҳисоби худро ба падару модари ман ато фармо, ҳамон тавре ки онҳо нисбат ба ман раҳм карданд ва маро дар хурдсолӣ парвариш доданд.

Дар бораи нақӯӣ ба падару модар ҳадисҳои бисёре омадааст. Аз он ҷумла, бо ривояти Абӯҳурайра ва Анас (р) омадааст, ки чун Расулulloҳ (с) бар минбар баромаданд, фармуданд: **«Омин! Омин! Омин!»** Гуфта шуд: «Ё Расулalloҳ! Барои ҷӣ се бор омин гуфтед?» Он ҳазрат (с) фармуданд: **«Ҷибраил (а) назди ман омад ва гуфт: «Эй Муҳаммад! Хок бар бинии (сари) касе, ки номи шумо назди ӯ гуфта шавад ва ӯ бар шумо дуруд нафиристад, бигӯ Омин!» Ман гуфтам «Омин!» Он гоҳ гуфт: «Хок бар сару бинии касе, ки моҳи Рамазонро дармеебаду он моҳ ба охир мерасад, аммо гуноҳояш омӯрзида намешавад, бигӯ Омин!». Ман гуфтам: «Омин!» Сипас гуфт: «Хок бар сару бинии касе, ки падару модарашро, ё яке аз онҳоро дармеебаду аммо онон ӯро ба Биҳишт ворид намеkunанд, бигӯ омин! Ман гуфтам: «Омин!»**

Дар дигар ҳадис бо ривояти Молик ибни Рабиъа (р) омадааст, ки фармуданд: Марде аз ансор ба ҳузури Расулalloҳ (с) ташриф оварда гуфт: «Ё Расулalloҳ! Оё пас аз марги волидаинам чизе аз неқӣ барои онҳо бар зиммаи ман боқӣ мондааст, то онро дар ҳаққашон ба ҷо орам?» Пайғамбар (с) фармуданд: **«Оре! Чаҳор чиз боқӣ мондааст: Дуъо кардан (барои онҳо омӯрзиш хостан), аҳду паймони онҳоро иҷро кардан, дӯстони онҳоро гиромӣ доштану ба онҳо пайвастан ва силаи раҳме, ки аз ҷониби онҳост ба ҷо овардан.»**

Дар ҳадиси дигар Ҳофиз Абӯбакри Баззор аз Бурайда (р) ва ӯ аз бобоҳои худ ривоят кардааст, ки инсоне буд, ки дар кифт модари худро гирифта, тавофи Каъбатуллоҳ мекард. Аз Пайғамбар (с) пурсид: «Ё Расулalloҳ! Оё ҳаққи модарамро адо кардаам?» Пайғамбар (с) гуфтанд: **«На! Ҳаққи як оҳи кашидаи ӯро (дар вақти вазъи ҳамл), ҳоло адо накардаӣ!»**

Дар охири шарҳи оятҳои қаблӣ дуоеро дар ҳаққи падару модар зикр мекунем, ки дар асоси маънои оятҳо ва ҳадисҳо тартиб дода шудаанд: «Илоҳо, вақте ки ман заъифу нотавон будам, падару модарам дар тарбияи ман худро аз ҳеҷ гуна заҳмат боз надоштанд. Ҳар кадоми онҳо барои роҳат ва хушвақтии ман кӯшиш карданд ва аз офатҳо ва фалокатҳо маро нигоҳ доштанд. Борҳо барои ман ҳаёти худро дар хатар монданд. Имрӯз, ки вақти пирӣ ва нотавонии онҳо фаро расидааст, барои бузургдошти онҳо қодирам гардон. Агар аз ўҳдаи хизмати онҳо баромада наметавонам, Худоё, аз ту масъалат дорам, ки чун онҳо ба пирӣ расидаанд (ё аз олам гузаштаанд) бар онҳо назари раҳмат кун ва гуноҳхояшонро биёмурз. Ё Раҳиму, ё Ғафур... Ва саллаллоҳу таъоло ало Муҳаммадив ва олиҳӣ ва асҳобиҳӣ аҷмаъин». Ин чӣ хуб дуъоест барои зиёрати хоки падару модар!

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنَّ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ

لِلْأَوَّيْنِ غَفُورًا

**Раббукум аъламу би маъ фи нуфусикум. Ин такуну
солиҳина фа иннаҳу кона лил аввабина Ғафуро. 25.**

25. Парвардигори шумо ба он чӣ дар замири шумост, донотар аст. Агар шоиста бошед, пас, албатта, Вай рӯҷӯқунандагонро омӯрзанда аст.

Ин ақида саҳеҳ аст, ки ҳурмати волидайн ва фурутанӣ хоксорӣ назди онҳо ё дар ғоиби онҳо, дар сурате писанд аст, ки он аз самими қалб бошад. Локин гоҳо дар эҳтироми падару модар огоҳона ё ноогоҳона лағжишҳо пайдо шуданаш мумкин аст. Аз ин рӯ, Худованд гуфтааст, ки Парвардигори шумо ба он чи дар дилу нияти шумост, аз шумо дида огоҳтараст. Агар бидуни қасд, аз инсон туғёну саркашӣ дар баробари фармони Худо дар эҳтироми падару модар сар занад ва ў фавран аз кардаи худ пушаймон шавад ва ба сўйи Худованд бо тавбаву надомат боз гардад, Худованд тавбаашро мепазирад ва зери афви худ қарор медиҳад. Барои маълумоти бештар ба ояти 83-юми сураи «Бақара» ва ба ояти 36-уми сураи «Нисо» ва ба ояти 151-уми сураи «Анъом» муроҷиат шавад. Далолати ҳамаи ин оятҳо бар он аст, ки падару модар кофир бошанд ҳам, риъояи эҳтиромашон воҷиб аст. Танҳо

дар ҳолатҳое, ки амри падару модар зидди ҳукмҳои шариати ислом бошад, иҷро накардани онҳо ҷоиз дониста шудааст. Аммо дар ин ҳолат ҳам нисбат ба падару модар рафтори дурушт ва беодобона иҷозат дода намешавад.

وَأَتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذُرْ

**Ва āти за-л-қурбā ҳаққахӯ ва-л-мискина вабна-с сабили
ва лā тубаззир табзиро. 26.**

**26. Ва ба соҳибони қаробат ҳаққи онҳоро бидеҳ ва ба дарвеш ва
ба мусофир (низ) ва ҳеч исроф макун.**

Дар оятҳои гузашта ҳуқуқ, одоб ва эҳтироми падару модар зикр шуд. Ояти мазкур ҳуқуқи умумии ҳешовандон, мискинон ва мусофиронро баён намуда гуфтааст, ки ҳаққи завилқурбо (ҳешовандон)-ро ба онҳо бидеҳ. Яъне баъди адо кардани ҳаққи падару модар ва хизмати шоиста ба онҳо, ҳаққи ҳешовандонеро, ки муҳтоҷи кӯмаканд, додан лозим аст. Муфасссирон гуфтаанд, ки ҳаққи ҳешовандон иборат аст; аз силаи раҳм, яъне ба онҳо рафтуомад кардан, аз аҳволи онҳо бохабар будан ва агар шахс имконият дошта бошад, ба қадри тавоноӣ ба ҳешованди муҳтоҷаш кӯмаки молӣ расонидан. Дар айнӣ ҳол шахси доро ҳангоми ёрӣ додан, бартарии худро намоиш надихад.

Инчунин кӯмакиранда назди шахси диҳанда худро хору зор ҳис накунад; Зеро Худованд аз моликияти шахси бадавлат ҳиссаеро барои муҳтоҷон муайян кардааст, шахси муҳтоҷ ҳаққи худро мегирад на чизи касро.

Дар баробари ин Худованд шахсони дороро фармудааст, ки ҳаққи мискин (мустаманд) ва ҳаққи ибни сабил (мусофири дар роҳ монда)-ро адо кун. Мискин кист? Мискин шахсест, ки аз касбукор очиз шуда, аз ҷиҳати моддӣ ва иқтисодӣ муҳтоҷ шудааст. Ибни сабил шахсест, ки гарчӣ дар ватани худ бою бадавлат аст, локин бо кадом сабабе дар мусофиратӣ аз моли худ дур афтода, тӯшаи роҳ, ё кирои роҳе, ки ўро ба ватанаш расонад, надорад.

Дар охири оят Худованд аз исрофкорӣ манъ намуда гуфтааст, ки исроф накунед! Муфасссирон гуфтаанд, ки агарчи дар роҳи Худо бошад ҳам, сарфу харч бояд миёна бошад. Агар дар роҳе, ки

ризоии Худо дар он нест, сарфи мол кам ҳам бошад, исроф аст. Баҳои исрофкоронро ояти зер чунин додааст:

إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ ط وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

Инна-л-мубаззирина канӯ ихвāна-ш-шайātини ва кāна-ш-шайтону ли Раббихи кафӯро. 27.

27. Ҳаройина, исрофкунандагон бародарони шайтонҳоянд. Ва Шайтон нисбат ба Парвардигори худ носипос аст.

Худованд дар ояти мазкур исрофкориро наҳй карда, бо таъкид фармудааст, ки исрофкунандагон бародарони шайтонҳоянд, зеро шайтон махлуқест, ки Худованд неъматҳои худро ба ӯ арзонӣ дошт, вай шукри онҳоро накард ва онҳоро нодида гирифт куфрони неъмат кард. Дар натиҷа рондаи даргоҳи илоҳӣ гашт. Исрофкориҳои шайтонро муфасссирон чунин гуфтаанд: “Худованд ба ӯ нерӯ, тавон ва истеъдоди фавқуллода дода буд, аммо ӯ онҳоро дар роҳи шар (иғво ва васвасаи мардум) сарф кард. Бинобар ин, касе, ки неъматҳои худро, чи моддию иқтисодӣ ва ҷи ҳиссию маънавӣ бошанд, дар ғайри мавзеи худ сарф кунад, ӯ шахси носипосу исрофкор ва ҳамрадифу бародари шайтон аст. Ҳар балое, ки бар сари шайтон омад, аз имкон дур нест, ки бар сари ӯ низ ояд”.

Дар охир Худованд мефармояд, ки ҳамаи онҳо (яъне шайтон бо ҳамроҳии исрофкорон) яксон дар Дӯзаханд. Дар ин оят калимаи шайтон дар сурати сиғаи ҷамъ омадааст, барои маълумоти бештар оид ба ин масъала ба оятҳои 39–38–44–71–74–92-юми сураи «Зухруф» муроҷиъат шавад.

وَأِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمْ أَبْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا

مَّيْسُورًا ﴿٢٨﴾

Ва иммā туъризанна ъанҳумубтиғба раҳмати-м ми-р Раббика тарҷӯҳā фа қул лаҳум қавла-м майсӯро. 28.

28. Ва агар меҳрубониш Парвардигори худро умедвор бошӣ ва аз он ҷамоъат (аз сабаби подори) рӯ бигардонӣ, пас, онҳоро (ваъдаи нек деҳ) сухани мулоим бигӯ!

Касе ҳама вақт барои падару модар, хешу ақрабо, дармондаву дарроҳмонда бо саховат дасти ёрӣ дароз мекард, баногоҳ ин имконият аз даст рафт, ҳеҷ боигарие дар ихтиёраш намонд, ки чун пештара ба онҳо бидиҳад, вале умеди он дорад, ки Худованд дар оянда кушоишу арзонӣ медиҳад, онҳо бошанд кӯмак мепурсанд, чӣ бояд кард? Дар чунин сурат ҳам ба онҳо бо хушунат набояд бархурд кард ва аз онҳо рӯй набояд тофт. Балки бо суҳанҳои нарму мулоиму санҷида эҳтироми онҳоро бояд ба ҷой оварду, онҳоро таҳқир набояд кард. Масалан, ба онҳо бояд гуфта шавад; “Мо шуморо фаромӯш накардаем. Иншооллоҳ, умед ҳаст, ҳамин ки Худованд кӯшоиш диҳад, боз аз шумо хабар мегирем, ё ҳаққи шуморо медиҳем, ё мефириستم” ва ҳоказо. Сабаби нузули ояти каримаро муфасссирон (аз он ҷумла Заҳҳок) гуфтаанд, ки ин оят дар бораи мустамандоне нозил шуд, ки аз Расули Худо (с) дархости кӯмак карданд.

Ояти зер ин мавзӯро пай мегирад:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ

مُلُومًا مَّحْسُورًا ﴿٢٩﴾

Ва лā таҷъал ядака мағлӯлатан илā ъунуқиқа ва лā табсутҳā кулла-л-бастī фа тақъуда малӯма-м маҳсӯро.29.

29. Ва дасти худро ба гардани худ баста (баҳилӣ) макун ва онро бо тамоми кушодан макушой, ки онгоҳ маломаткардашудаву дармонда бинишинӣ.

Оятҳои қаблӣ исроф кардани молро наҳй карданд. Ҳоло ояти мазкур тарзи бо эътидоли (миёнаи) сарфи пулу молро муайян карда, бо таъкид фармудааст, ки дасти худро бар гардани хеш баста қарор мадеҳ. Яъне дасти диҳанда дошта бош, лекин чун бахилон, ки гӯё дастони онҳо ба гулӯяшон баста шудаасту касеро кӯмак карда наметавонанд, мабош. На дасти худро фавқулодда кушода кун, ки тамоми молу ҳолатро сарф кунию худат ҳамчун гадоӣ дармонда ба кӯмаки дигарон муҳтоҷ шавӣ ва мавриди маломати ину он гардӣ ва аз мардум ҷудо шавӣ.

Сабаби нузули ояти мазкурро аз Ибни Масъуд (р) чунин нақл кардаанд, ки рӯзе Пайғамбар (с) нишаста буданд, писарбачае

наздашон омад, гуфт: «Модарам аз шумо ину он.. меҳоҳад». Расулulloҳ (с) дар посух, ба он писарбача гуфт: **«Имрӯз назди мо чизе нест»**. Кӯдак гуфт: “Модарам аз шумо меҳоҳад, ки пирохонро ба ӯ пӯшонед. Бо шунидани ин сухан пирохане, ки дар тан дошт кашида ба кӯдак дод ва худ дар хонаашон чун шахси дармондаву бе наво нишаст.” Пас ояти мазкур нозил шуд.

Агар шахсе гӯяд, ки бояд шахси муъмин тамоми молашро ба нафақа диҳаду барои худ чизеро барои фардош захира надошта бошад, ин фикр ба мазмуни ояти мазкур зид аст. Агар не, пас сухани Расулulloҳ (с), ки гуфтанд: **«Касе (дар харҷ) миёнаравӣ кунад, фақир намешавад»-ро** чӣ тавр бояд фаҳмид? Хулоса, дар ҳама қор бояд инсон миёнрав бошад. На ин, ки вақти дуҳо даст бар ҳаво, вақти қарам даст дар бағал бошад ва на бояд тамоми моли худро сарф карда, муҳтоҷи дигарон гардад. Худованд дар оятҳои фаровони сураҳои Қуръон исрофкунандагонро шадидан маҳкум кардааст. Аз он ҷумла ба ояти 141-уми сураи «Анъом», ояти 31-уми сураи «Аъроф», ояти 28-уми ва 43-уми сураи «Ғофир», ояти 151-уми сураи «Шуъаро», ояти 34-уми сураи «Аззориёт», ояти 83-уми сураи Юнус, ояти 21-уми сураи «Анбиё» ва сарфе, ки на дар он исроф бошаду на мумсикию бахили ба ояти 67-уми сураи «Фурқон», муҷриат шавад. Валлоҳу аълам.

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا

Инна Раббака ябсуту-р-ризқа лима-й яшāу ва яқдир.

Иннаҳу кāна би ъибāдиҳи Хабīра-м Басīро.30.

30. Ҳаройина, Парвардигори ту барои ҳар кӣ хоҳад, рӯзиро фарох месозад ва танг мекунад. Ҳаройина, ӯ ба (масолеҳи) бандагони худ донову бино аст.

Тангдастие, ки Ралусуллоҳ (с) дошт, на аз рӯйи бемеҳрии Парвардигор ба сӯйи ӯ (с) буд балки ба хотири тақозои ҳикмате буд, ки Худованд онро Худаш медонад. Аз ин рӯ, дар ояти мавриди назар Худованд фармудааст, ки Парвардигори ту, рӯзии касеро хоҳад, кушода мегардонад ва ҳар касеро, ки хоҳад, бо тақозои ҳикмати хеш тангдаст мегардонад. Дар ин ҳеҷ сарзанише барои

шумо нест. Зеро Худованд аз аҳволи зоҳиру ботини ҳар банда хабардор асту ба ҳоли ӯ биноист.

Эй он кас, ки туро ганӣ намегардонад

ӯ маслиҳати ту зи ту бештар донад. (Саъдӣ)

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ

كَانَ خَطَأً كَبِيرًا

**Ва лā тақтулӯ авләдакум хашята имләқин-н-наҳну
нарзуқуҳум ва иййākум. Инна қатлаҳум кāна хитāн
кабӯр. 31.**

**31. Ва аз тарси тангдастӣ авлод (тифлҳо)-и худро макушед. Мо
ба онҳо ва ба шумо рӯзӣ медиҳем, ҳаройина, куштани онҳо гуноҳи
бузург аст.**

Худованде, ки барои бандагони Худ аз падару модар меҳрубонтар аст, дар ин оят бо таври умум аз яке амалҳои зишти замони ҷоҳилияти арабҳоро, ки пеш аз Ислом доштанд, барои бандагони худ хабар дода фармон додааст, ки шумо фарзандони худро аз тарси он, ки ризқу рӯзии онҳоро таъмин карда наметавонед, ё хавф доред, ки будани фарзандон шуморо нодор (камбағал) мегардонад, қатл накунед! Ризқу рӯзидиҳандаи онҳо шумо нестед. Шумо ва онҳоро Мо ризқу рӯзӣ медиҳем. Донед, ки куштани фарзандон бо кадом роҳе, ки набошад, гуноҳи кабира (бузург) аст. Арабҳо пеш аз Ислом бо сабаби камбағалӣ ва надоштани имконияти таъмини иқтисодии зиндагии духтарон, ё он, ки духтарон танҳо масрафкунандаанд ва оянда мисли писарон ба падару модар даромади иқтисодӣ намедиҳанд, ё он ки ҳангоми ҷанги байни қабилаҳо духтаронашон мумкин асир гарданд ва ба номуси онҳо таҷовуз шавад (ва ғайра) дар хурдсолӣ духтарони худро зинда ба гӯр, ё дар ҷоҳҳои дур аз деҳа андохта нобуд мекарданд. Ин амали ваҳшатбору ҷоҳилоне ва дур аз ақли солими онҳо натиҷаи беимонии онҳо ва фосид будани ақидаашон буд. Онҳо намедонистанд, ки Розиқи ҳамаи махлуқот Худованди яқтост. Баъди фармони фарзандони худро ба қатл нарасонидан, фармони дигаре дар бораи зино, дар ояти зер зикри худро ёфтааст.

وَلَا تَقْرُبُوا الزَّيْنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ط

Ва лā тақрабу-з зинā. Иннаҳу кāна фāҳишата-в ва сāа сабīлā. 32.

32. Ва ба зино наздик машавед, ба дурустӣ ки (зино) амали зишт ва беҳаёист. Ва (он) роҳи бад аст.

Ояти мазкур яке аз гуноҳони бузургро баён карда фармудааст, ки шумо ба муқаддимаҳое, ки ба зино бурда мерасонад, наздикӣ накунад, чӣ бўсуканор бошад, чӣ суханҳои махсус бошад, чӣ ҳаракат бошад. Маълум аст, ки наҳй аз чунин корҳо ба тариқи авло наҳй аз зино аст. Зинокорӣ бисёр кори зишт ва таҷовуз аз ҳадди шаръӣ аст. Зеро ба омехта шудани насл бурда мерасонад. Мард бо умед аст, ки ин фарзанди ман аст, ҳол он ки бо сабаби хиёлати завҷааш фарзанди таваллудшуда аз дигар мард аст. Ҳақиқат дар ин дунё ошкор нашавад ҳам, дар қиёмат, албатта, ошкор хоҳад шуд. Дар ҳадиси шариф омадааст: **“Баъд аз ширк, ҳеч гуноҳе назди Худованд бузургтар аз он нест, ки марде нутфа (сперма)-и худро дар раҳме қарор диҳад, ки барояш он раҳм, ҳалол нест.”** Маълум аст, ки пеш аз он ки мард, ё зан дар ин кори шармовар олуда шаванд, ғолибан дар аввал ё ба тадриҷ чандин амалҳоро иҷро мекунанд. Масалан, вақто ки бо ҳам воমেҳӯранд, аз дур чашмпарронӣ мекунанд, ё зан нимбараҳна, ё бе ҳиҷоб мегардад, ё китобҳои бадомӯз, филмҳои олудаи пур аз фаҳшу фоҳишаро, ё нашриёти фосидро тамошо мекунанд. Будани марду зани номаҳрам дар як утоқи ҳолӣ, ё тарки издивоҷ барои ҷавонон, ҳар яке аз амалҳои зикршуда муқаддимаҳои зинокорӣ аст. Дар ҷомеае, ки аъзоёни он нисбат ба тарбияи динӣ, ахлоқӣ ва алоқаи ҷинсии ғайришаръӣ (зино) ва амалҳое, ки ба он наздик мекунанд, бепарво бошанд, фасод ва таназзул оғоз мегардад.

Натиҷаи ин бепарвоя ба афзоиши беҳаёӣ, дурӯғӣ, бевафой, зиёд шудани фарзандони номашрӯъ, фитна, дуздӣ, роҳзанӣ ва қатлу ғорат меорад. Ин омилҳо сабаб мегарданд, ки илм, фарҳанг, одоб, ахлоқ ва интизом рӯ ба таназзул оранд ва асосҳои давлат ва миллат нопойдор гарданд ва ҳатто миллатҳо аз байн раванд. Ҳазрати Алӣ (к) гуфтаанд: **“Дар зинокорӣ шаш хислати бад аст, сеи он дар дунё ва сеи дигари он дар охираш маълум мешавад. Он се, ки дар дунёст: Аввал нур аз рӯи зинокорон мепарад (онҳо**

нури рӯй надоранд). Дуввум сабаби бебаракатӣ дар ризқу рӯзӣ мешавад. Севум ин, ки сабаби нобудшавии инсонҳо аз балоҳои фавқуллода мегардад. Аммо он се, ки дар охират аст, аввал ба газаби Парвардигор дучор мегардад, дуввум аз зинокор ҳисоби сахт гирифта мешавад, севвум шахси зинокор дохили Дӯзах мегардад».

Ояти зер ҳурмати хуни инсонро баён карда ноҳақ резонидани онро манъ мекунад.

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ

جَعَلْنَا لَوْلِيٍّ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾

Ва лā тақтулу-н-нафса-л-лати ҳаррамаллоҳу иллā би-л-ҳаққ. Ва ман қутила маълуман фақад ҷаъалнā ли валийиҳи султoнaн фа лā юсриф фи-л қатл. Иннаҳу кāна мансӯро. 33.

33. Ва нафсоро, ки Худо куштанаширо ҳаром сохта аст, макушед, магар ба ҳақ. Ва ҳар кӣ ба ситам кушта шавад, пас, вориси ўро қувват (ҳуқуқ)-е додем, пас, бояд, ки дар куштан зиёдаравӣ накунад. Ҳаройина, вай ёрӣ додашуда аст.

Эҳтироми ҳаёти инсон ва ҳаром будани қатли инсон масоилест, ки ҳама қонунҳои башарӣ дар он иттифоқ доранд. Дар қисми аввали ояти мазкур Худованд фармудааст, ки инсонеро, ки Худованд куштанаширо ҳаром (манъ) намудааст, макушед. Қатли инсон ба ноҳақ дар шарият хело гуноҳи бузург аст, чунончи Худованд дар ояти 32-юми сураи «Моида» қатли як инсонро ҳаммонанди куштани ҳамаи инсонҳо шуморида аст.

Дар ҳадиси шариф Расулуллоҳ (с) фармудаанд: **«Вайрони ҳама ҷаҳон дар назди Худованд осонтар аз ин аст, ки муъмин ба ноҳақ кушта шавад».**

Дар дигар ҳадис аз Расулуллоҳ (с) ривоят шуда омадааст, ки **«Нисбат ба ҳамаи гуноҳон умеди афви Худованд вуҷуд дорад, магар касе ки дар ҳолати куфр бимирад, ё ба ноҳақ дида ва дониста қасдан мусулмонро бидушад».**

Дар ҳадиси дигаре аз Расулуллоҳ (с) ривоят шудааст: **«Ҳар касе ба қатли шахси мусулмон кӯмак кард, агарчи бо як калима бошад, дар майдони Маҳшар (рӯзи қиёмат), вақте ки**

ба даргоҳи Худованд даъват мешавад дар пешони ӯ навишта мешавад: Ин кас аз раҳмати Худо маъюс гардонида шудааст».

Худованд дар қисми охири ҷумлаи аввали ояти мазкур ҳолати истисноиро аз ин ҳукм баён намуда гуфтааст, ки магар ба ҳақ. Дар ин ҳолат ҳам ба ҳеҷ кас ҳуқуқи худсарона ҳукм баровардан ва иҷрои ҳукм дода нашудааст.

Яке аз ҳолатҳои истисноӣ дар давоми ояти мазкур баён гардидааст, ки ҳар кас ба ноҳақ, зулман кушта шавад, ба валияш қудрат ва ҳақ додаем, ки аз қотил қасос бигирад, ё хунбаҳо бигирад, ё ӯро бибахшад.

Дар айнаи ҳол қасосгиранда набояд аз ҳудуде, ки шарият муайян карда аст, таҷовуз кунад. Масалан, ғайри қотилро бикушад, ё ба ҷои як нафар чанд нафарро бикушад, ё қотилро шиканҷа кунад. Қасос бояд одилона бошад.

Имом Бухорӣ ва Имом Муслим аз Абдуллоҳ ибни Масъуд ривоят кардаанд, ки Расулуллоҳ (с) фармудаанд: **«Рехтани хуни ҳеҷ мусулмоне, ки ба ваҳдонияти Худо ва рисолати ман гувоҳӣ медиҳад, ҳалол нест, магар дар се сурат; аввал он, ки бо вучуди издивоҷ кардан зино карда бошад, дувум он, ки касеро ба ноҳақ кушта бошад, сеум он, ки аз дини Ислом муртад шуда бошад».**

Хоҳишмандон метавонанд маълумоти иловагиро оид ба ин мавзӯ аз китобҳои фикҳи исломӣ пайдо кунанд.

Хулоса, Ислом ҳар ҷони зиндари, хусусан инсонро қадр мекунад. Ҳамаро Худованд ҷон додааст, ӯ ҳақ дорад ҷонро ситонад. Ҳеҷ кас ҳақ надорад касеро ноҳақ ба қатл расонад. Магар дар чанд ҳолати истисноӣ инсонро шаръан маҳкум ба қатл кардан мумкин аст.

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ^ج

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ^ط إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

Ва лā тақрабу^у мāl-л-ятими иллā би-л лати^и ҳия аҳсану^и ҳаттā яблуга ашуддаҳ. Ва авфу^и би-л-ъаҳди инна-л-ъаҳда кāна мас-ӯлā. 34.

34. Ва ба моли ятим наздик машавед, магар ба тариқе, ки он нек аст, то он ки ба ниҳояти қувват (балоғат)-и худ бирасад. Ва ба аҳд вафо кунед, ҳаройина, аз аҳд савол карда ҳоҳад шуд.

Дини ислом ба ҳимояи ятимӯ моли ӯ мисли ҷони инсон, эътибори алоҳида додааст. Аз он сабаб, ки ба ятимону молҳои онҳо бисёр хиёнат мешавад, Худованд дар ин оят фармудааст, ки бо нияти бад ба моли ятим даст нарасонед. Яъне аз сабаби бесоҳибии ятим бо нияти бад – талаф ва азхудкунии моли ятим, ба он даст нарасонед. Дар давоми оят Худованд фармудааст, ки ба моли ятим наздик шудан, агар бо ният ва тарзи нек бошад, боке нест, балки кори хуб аст. Масалан, то ба балоғат расидани ятим дар моли ӯ тасарруф кардан бо нияти ҳифзи он ё барои зиёд кардани он ва ё пешгирӣ аз талафи он бошад, то ин ки молаш талаф нашавад, ҷоиш аст. Замоне боварӣ пайдо шавад, ки ятим ба балоғати фикрӣ ва иқтисодӣ расидааст ва мустақилона дар молу ашёи худ тасарруф карда метавонад, моли ӯ назди шоҳидон ба ҳудаш баргардонида мешавад. Барои ҷузъиёти моли масъалаи ятимро фаҳмидан ба ояти 2-юми сураи «Нисо» муроҷиъат шавад.

Дар охири ояти мазкур Худованд фармон додааст, ки ба аҳди худ вафо кунед, зеро аз ин масъала (рӯзи қиёмат) албатта, пурсида хоҳед шуд. Ба аҳду паймон вафо кардан ва аҳамият ба онро дар сураи «Наҳл» аз ояти 91 то 94-ум низ дидан мумкин. Дар таърихи инсоният ҳеҷ миллат дар вафо ба аҳд ба мусалмон баробар шуда натавонидааст. Аҳду паймон маънои васеъ доранд, ки ба ду гурӯҳи асосӣ ҷудо мешаванд: аввал аҳди бо Худо басташуда ва сипас аҳди бо мардум басташуда, ки иборатанд аз аҳдҳои хусусӣ, давлатӣ, иқтисодӣ, касбӣ, оилавӣ ва амсоли онҳо. Агар вафо ба аҳд нашуд, дар ҷомеа, албатта, таназзул пайдо мешавад, эътимод (боварӣ) аз байн меравад, кор ба вайронагӣ мекашад. Баъди даъвати ба аҳд вафо кардан дар оятҳои баъдӣ суҳан аз тарозу ва ченақҳо меравад.

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ

وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

Ва авфу-л-кайла изъ килтум ва зину би-л-қистъоси-л-мустақим. 3-алика хайру-в ва аҳсану таъвилъ. 35.

35. Ва чун паймона кунед, паймонаро тамои кунед ва бо тарозуи рости дуруст вазн кунед. Ин беҳтар ва аз рӯи оқибат нақӯтар аст.

Оид ба ҳукми дигаре, ки дар робита ба риояи ҳуқуқи мардум аст, Худованд фармудааст, ки ҳангоме ки бо паймона чизеро месанҷед, хоҳ харидор бошед ё фурӯшанда, ҳаққи ду тарафро бо адолат адо кунед. Яъне ҳангоми муъомила аз ченакҳо бе хиёнат, бе ҳилаву найранг дуруст истифода кунед. Ҳаққи мардумро бо фиреб аз худ нақунед. Аз он ҷумла, ҳангоми ченкунии вазн аз тарозуи дуруст (рост, сиҳат) истифода кунед ва вазнро аз аслаш на кам кунеду на зиёд. Ин амри Худост. Риоя кардани адолат дар паймона (ченак) ва вазн кардан беҳтарин неки дар дунё ва нақӯтарин дастовез дар охираст.

Аз он ҷумла, адои амонат, нишонаи дили пок, ҳосилкунандаи боварӣ байни тарафайн, ҷалбкунандаи хайру баракат ва ғайра аст.

Яке аз мисолҳои баракати бо ченакҳо дуруст хариду фурӯш кардан он аст, ки дар гузашта шахсоне, ки аз Қуръону Ҳадисҳои Расулуллоҳ (с) боҳабар буданд ва дар ченаку тарозу бо адолат кор мекарданд, ба мамлакатҳои бегона сафари тиҷоратӣ карданд. Риояи адолат дар ченак ва вазн сабаб шуд, ки гурӯҳ-гурӯҳ шахсони бедин ба дини Ислом мушарраф шуданд. Аз баракоти корҳои мусалмононе, ки бо чунин оятҳо амал карданд, садҳо мисол овардан мумкин аст. Дар ин соҳа ҳеҷ қавм ба мусалмонҳое, ки ба ҳукмҳои шариат амалдоранд, баробар шуда наметавонад. Хоҳӣ, ки бифаҳмӣ мусалмонони кунунӣ то чӣ андоза ба ҳукми ин оят амалдоранд, як назар ба муҳити атроф ва замони худ кифоя аст.

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ

أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا

Ва lā тақфу mā лайса лака биҳи ълм. Инна-с-самъа ва-л-басара ва-л-фуада кулли улъаика кона ълнху мас-улā. 36.

36. Ва пайи чизе, ки туро дониши он нест, марав. Харойина, аз ҳар яке аз гӯш ва ҷашм ва дил пурсида хоҳад шуд

Дар ояти мазкур Худованд наҳӣи (манъи) амалҳои бадро идома дода фармудааст, ки аз паси чизе, ки онро намедонӣ,

марав. Яъне аз он чизе, ки ба он илм надорӣ, пайравӣ макун. Чизеро намедонӣ, медонам мағӯ, ба чизе, ки намедонӣ, амал макун, чизеро надидӣ, дидам мағӯ, чизеро нашунидӣ, шунидам мағӯ. Мувофиқи таълимоти Ислом, ҳар амал бояд бар асоси илм бошад.

Дини Ислом бар асоси илми яқин барпо шудааст. Чизеро, ки яқин доништа намешавад, канор мегузорад. Бо гумону тахмин, бо шоҳидии бардурӯғ бар чизе ҳукм намекунад. Дар давоми оят омадааст, ки гӯшу чашму қалб ҳама мавриди пурсиш воқеъ хоҳанд шуд. Яъне аз соҳиби онҳо пурсида мешавад, ки ин аъзои ҳиссии Худододро дар чӣ роҳ, ё дар чӣ кор сарф намудӣ? Муфасссирон гуфтаанд: «Узвҳои ҳисси панҷгона; биной, шунавой, бўидан, чашидан ва ҳис асбоби кори мағзи сари инсонанд. Майна ба воситаи онҳо дар бораи олами атроф маълумот мегирад. Агар инсон онҳоро дар кори хайр ба кор барад, сазовори подоши хайр аст.

Агар онҳоро дар кори шар (бад) кор фармояд, сазовори иқоб мегардад». Агар Худованд ҳавоси панҷгонаи одамро мувофиқи ояти 21-юми сураи «Фуссилат», ҳангоми пурсиш дар Қиёмат ба сухан дарорад, онҳо он чӣ, ки соҳибашон кардааст ё ба зиёни соҳиби худ ё ба фоидаи соҳиб, албатта, хабар медиҳанд. Зеро онҳо барои инсон амонатанду масъулияти онҳо бар уҳдаи соҳиби онҳост, бо амонат набояд хиёнат кард.

Хулоса, инсон хоҳ муфти аст, ё қозӣ, ё шахси оддӣ набояд танҳо дар асоси гумон, тахмин ё фикре, ки шаръан далел ё санад надорад, ҳукм барорад. Дар акси ҳол ҷомеа ба фасод рӯ ба рӯ хоҳад шуд. Дар ҳадиси шариф омадааст, ки Пайғамбарамон (с) фармуданд: **“Аз гумони бад бар ҳазар бошад, чаро ки гумон дурӯғтарин суханҳост.”**

Барои маълумоти бештар ба ояти 36-уми сураи «Юнус» ва ба ояти 23-юми сураи «Наҷм» муроҷиъат шавад. Дар ояти зер наҳй аз кибр баён шудааст:

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۚ إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ

الْجِبَالَ طُولًا

Ва лā тамши фи-л-арзи мараҳā. Иннака лан таҳриқа-л арза ва лан таблуга-л-чибāла тўла. 37.

37. Ва дар Замин хиромон (кибркунон) роҳ мараф. Ҳаройина, ту заминро нахоҳӣ шикофт ва дар дарозӣ ба кӯҳҳо нарасӣ!

Худованд дар ояти мазкур алайҳи кибру ғурур ба мубориза бархоста фармудааст, ки дар рӯи Замин аз рӯи кибру ғурур қадам мабардор, чаро, ки ту наметавнӣ заминро бишикофӣ ва дарозии қоматат наметавонад ба кӯҳҳо баробар шавад! Яъне чунон равише ихтиёр накунад, ки такаббур, фахр ва ғурур аз он зоҳир гардад, зеро ин рафтори аҳмақона аст. Оре! Қуръони Карим инсонро ба тавозӯ ва хоксорӣ даъват мекунад. Зеро кибру ҳаво барои шахси муъмину мусалмон дуруст нест. Дар давоми оят ин рафтори нодуруст чунин таъбир мешавад, ки шахси мутакаббир ҳангоми роҳ рафтан ба замин чунон қадам мегузорад, ки гӯе мехоҳад заминро бишикофад, аммо ин дар тавони ӯ нест. Инчунин ӯ қомат ва сару гардани худро ҳангоми роҳ рафтан чунон мебардорад, ки гӯе аз кӯҳҳо ҳам баланд бошад, аммо дар асл ин тавр нест.

Такаббур чист? Такаббур, яъне худро аз дигарон афзал ва аъло тасаввур кардан ва дигаронро аз худ камтар ва ҳақир шуморидан аст. Кибр дар Ислому гуноҳи кабира аст. Дар ҳадиси шариф омадааст: **«Ҳар касе барои (ризои) Худо тавозӯ кунад, Худованди таъоло қадри ӯро баланд мекунад, пас ӯ назди худ, (агарчи) ҳақир (аст), локин назди Худованди (таъоло) бузург аст»**. Дар мазмуни ҳадиси дигаре омадааст: **“Марде буд аз умматҳои гузаштаи пеш аз шумо, ду ҷомаи қиматбаҳоро мепошид ва ба онҳо меболид, хиромон-хиромон роҳ мерафт, ногаҳон замин ӯро фурӯ бурд ва ӯ то рӯзи қиёмат ҷумбида-ҷумбида дар он фурӯ меравад”**.

كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

Куллу зāлика кāна саййиухӯ ъинда Раббика макрӯҳā. 38.

38. Ҳама хислатҳои бад, (ки аз онҳо Худованд наҳӣ кардааст) назди Парвардигор нописандида аст.

Дар оятҳои қаблӣ сухан аз ҳаром будани ширк, қатли инсон, зино, фарзандкушӣ, тасарруф дар моли یتим, озори падару модар ва ғайра гузашт. Ҳоло ояти мазкур ҳамчу таъкид фармудааст, ки

ҳамаи онҳо хислатҳои баданд. Ҳамаи онҳо назди Парвардигор манфуру нописанданд. Худованд ҳаргиз аз иҷрокунадагони чунин амалҳои гуноҳ розӣ нест. Ояти зер таъкиди бештарест барои ин гуфтаҳо:

ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا

ءَاخَرَ فَتَلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴿٣٩﴾

Зāлика мим мā авҳā илайка Раббука мина-л-ҳикмах. Ва лā таҷъал маъаллоҳи илāҳан āҳара фа тулқо фи Ҷаҳаннама малӯма-м мадҳӯро. 39.

39. Ин аз он ҷумла аст, ки, Парвардигори ту аз ҳикмат ба сӯйи ту ваҳй фиристодааст ва бо Худо маъбуди дигарро муқаррар макун, пас, дар Дӯзах маломаткардашуда, рондашуда андохта шавӣ!

Барои таъкиди бештар, агарчи мухотаб Расулуллоҳ (с) бошад ҳам, локин уммати ӯ (с)-ро дар назар дошта, Худованд фармудааст, ки ин супоришхое, ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, яъне 25 таклиф, амр ва наҳйе, ки аз ояти 23-юм то 39-ум дарҷ шудаанд, аз ҷумлаи амрхое ҳастанд, ки Парвардигор бо ҳикмати Худ, ба сӯйи Ту (яъне Расулуллоҳ (с)) ваҳй фиристодааст. Он ҳама амрхое ҳастанд, ки қаблан дар тамоми динҳои осмонӣ низ собиту мустаҳкам буда, ҳоло ҳам асло қобили насх (аз амал манъ шудан) нестанд. Ҳамонгунае ки оғози ин ҳукмҳо аз таҳрими ширк шурӯъ шуда буд, ҳамчунон бо таъкиди бештар дар ин оят онро ба поён расонида гуфт, ки ҳаргиз барои Худованди ягона, чи дар сухан ва чи дар амал, маъбуди дигареро шарик қарор мадеҳ. Чаро ки бо сабаби ширк овардан дар оташи сӯзони Дӯзах биафти. Дар он ҳолат худро сарзаниш мекунӣ, маломати халқи Худо домангири ту мешавад. Аз раҳмати Ҳақ рондашуда, гирифтори қаҳри Холиқ мегардӣ ва ҳасратзада мешавӣ.

Ибни Аббос (р) гуфтааст, ки тамоми китоби Таврот дар 15 ояти сураи «бани Исроил» хулоса шудааст. Нодурустии эътиқоди мушрикони, ки мегӯянд, Худованд фарзанду шарик дорад, дар ояти зер баён мешавад.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَيْنِ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ

قَوْلًا عَظِيمًا

**А-фа асфākум Раббукум би-л-банина ва-т-тахза мина-л
малāикати инāшā. Иннакум ла тақулунa қавлан
ъаẓūmā.40.**

**40. Оё Парвардигори шумо ба шумо писаронро ихтисос дод ва
Худ аз фариштагон духтаронро фаро гирифт? Ҳаройина, шумо
сухани бузургу гарон мегӯед.**

Аз эзоҳи оятҳои сураҳои гузашта, аз он ҷумла, оятҳои 57-59-уми сураи «Наҳл» маълум шуд, ки мушрикони араби хурофотпараст ҳеҷ намероистанд, ки дар хонадонашон фарзанди духтар пайдо шавад. Агар духтар меёфтанд, бисёр хафа мешуданд ва аз хашму ғазаб ранги рӯяшон сиёҳ мегашт ва чун рафиқони худро медиданд, шарм дошта панаҳ ҳам мешуданд. Ё онро (духтарчаи навзодро) зинда дар гӯр мекарданд. Дар айнаи ҳол онҳо ақидаи нодурусти аҳмақона ва хандаовар доштанд. Дар ҳоле ки худашон аз ёфтани духтар ин қадар нафрат доштанд, аммо фариштагонро ҷинси занона ҳисобида, ба Худованд нисбат дода мегуфтанд, ки фариштагон духтарони Худоанд.

Ҳоло ояти мазкур ин ақидаи нодурусти онҳоро инкор намуда, бо хитоб ба онҳо гуфтааст, ки эй кофирони Мака, оё бо пиндори шумо Парвардигор писаронро ба шумо ихтисос доду фариштагонро ба духтариини Худ қабул фармуд? Шумо аз кучо медонед ва ин суханро ба кадом далел исбот мекунад? Оё Ҳақтаъоло шуморо бар Худ бартарӣ додааст? Албатта, бо чунин ҷасорату бо гуфтани чунин суханҳои беандеша дурӯғи бузурги куфромез гуфта истодаед!

Эзоҳ: Аз нуқтаи назари инсонӣ, ҳам духтар ва ҳам писар фарзанд аст. Ҳардуи онро Худованд медиҳад. Аз рӯйи арзиши инсонӣ онҳо фарқе надоранд. Зеро бақои насли башар бидуни ин ду имконнопазир аст. Касе, ки духтарро таҳқир мекунад, ё ўро зинда дар гӯр мекунад, ҷоҳил аст. Қуръони Карим чунин афродро маҳкум мекунад. Касоне, ки фариштагонро духтарони Худо мегӯянд онҳо Худоро таҳқир карда, сифатҳои Худовандро нашинохтаанд. Ҳол он ки Худованд Зотест, ки ба бақои насл наёз

надорад. Барои фаҳми бештар ба оёти 57–59-уми сураи «Наҳл» муроҷиат шавад. Валлоҳу аълам.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾

Ва лақад саррафнā фи ҳāза-л-Қур-āни ли яззаккарӯ ва мā язидӯҳум иллā нуфӯрō. 41.

41. Ва ба дурустӣ ки Мо дар ин Қуръон гуногун баён кардем, то пандпазир шавед, вале дар ҳаққи онҳо чуз рамидан чизеро намеафзояд.

Эзоҳи оятҳое, ки барои ҳалли масъалаи тавҳид ва масъалаи ширк алоқа доштанд, мувофиқи услуби ин сура ба поён расид. Барои огоҳии мушрикони Худованд думболи онҳо дар ин оят гуфтааст, ки ба ростӣ Мо дар Қуръон барои ёдрасу ғӯшзади мушрикони ҳаргуна ваъзу насиҳат, мисолҳои ҳушдору муждадиҳанда, далелҳову баёноти таъсирнокро овардем, то ин ки онҳо панд гиранд ва дар роҳи ҳақ қадам бардоранд, ва шояд чароғи тавҳид дар дили ин кӯрдилон фурӯзон шавад.

Локин панду насиҳати оятҳои қуръонӣ дар онҳо ба ғайр аз нафрат ва аз Ҳақ гурехтан чизи дигареро наафзуд. Бо ибораи дигар: Худованд гуфтааст, ки Мо дар Қуръон, суханҳо ва мисолҳоро бо равишу оҳанг ва тартибе ба такрор овардем, то ин ки мардум панд гиранд ва ақлашонро ба кор андозанд, роҳи тадаббуру тафаккурро дар оятҳои Қуръон пайдо кунанд ва ботил будани он чиро, ки мегӯянд, фаҳм кунанд. Лекин нияти баъзе аз онҳо, ки ботил аст, аз шунидани ингуна суханҳо ба ғайр аз рамидан чизи дигаре дар онҳо пайдо намешавад.

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَأَبْتَغُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ

سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

Қул лав кāна маъаҳӯ āлиҳатун камā яқулӯна иза-л лабтағав илā 3и-л-Ъарши сабйлā. 42.

42. Бигӯ: «Агар, чуноне ки мегӯянд, бо Худо маъбудони дигар мебуданд, онгоҳ ба сӯйи Худованди Арш роҳи рақобатро талаб (чустучӯ) мекарданд».

Ояти мазкур даъвои мушрикнро, ки мегӯянд: «Ба ғайр аз Худо «худоёни» дигаре низ ҳастанд», ва онҳоро шароки Худо мепиндоранд, рад менамояд. Дар ин оят Худованд ба Пайғамбари Худ (с) хитоб намудааст, ки ба он мушрикони бигӯ, ки фаразан, чуноне ки шумо мегӯед, агар ба ғайр аз Худованди таъоло худоёни дигаре бошанд, дар он сурат, чуноне ки қудратмандон дар дунё низоъ мекунанду дигаронро шикаст дода, яке аз онҳо ғалаба мекунад ва бар сари қудрат меояд, онҳо низ, алайҳи Худованди Арш меҷангиданд, ҳаракат мекарданд, ки ғалабаро ба даст оваранд ва мулки ӯро соҳиб шаванд. Муфасссирон дар шарҳи ояти мазкур асосан ду фикрро баён кардаанд, мо фикри аллома Абӯсаудро баён намудем, ки бо маънои ояти баъдӣ мувофиқтар аст.

Хулоса, барои ба Худованд наздик шудан, байни Худо ва бандаш ҳеҷ миёнрав лозим нест. Воситаи асосии ба Худо наздик шудан танҳо имон ва амали солеҳи инсон аст, яъне имон ба Худои якка ва ягона, ба пайғамбар будани Муҳаммад (с), нақӯкорӣ ва парҳезгорист.

Ояти зер ин маъноро идома медиҳад.

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾

Субҳанаҳу ва таъālā ъамма яқулуна ъулувван кабīрo.43.

43. Аз он чӣ дар борааш мегӯянд, ӯ пок аст, бартару баланду бузург аст!

Ин ақида барои шахси мусалмон саҳеҳ аст, ки барои Худованд ҳеҷ шарике нест. Ғайр аз Худованд ҳеҷ Зоте сазовори ибодат ҳам нест. Худованд аз он чи мушрикони дар шаъни ӯ мегӯянду нисбат медиҳанд ва меандешанд, поку бартару болотар аст.

Хулоса, Худованд аз ҳаргуна сифатҳои ноқис ва норавое, ки мушрикони, ба ӯ нисбат медиҳанд, пок аст.

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ

حَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

**Тусаббиху лаҳу-с-самāvātu-с-сабъу ва-л-арзӯ ва ман
фӯҳинн. Ва им мин шай-ин иллā юсаббиху би ҳамдиҳи ва
лāки-л лā тафқаҳуна тасбихаҳум. Иннаҳу кāна Ҳалиман
Ғафӯро. 44.**

**44. Ҳафт Осмон ва Замин ва ҳар кӣ миёни онҳост, Ёро ба покӣ ёд
мекунад. Ва ҳеҷ чиз нест, магар бо ситоиши Ёро ба покӣ ёд
мекунад, валекин шумо тасбеҳ гуфтани онҳоро фаҳм намекунед.
Албатта, Вай бурдбору омӯрзгор аст.**

Ояти мазкур аз бо азамат будани Парвардигорро бо таъкиде, ки аз ҳаёлу гумону қиёсу ваҳми мушрикони бартар аст, хабар додааст, ки ҳама мавҷудоти ҷаҳон аз он ҷумла ҳафт осмону Замин ва ҳар чизе, ки дар байни онҳо ҳаст, ҳамагӣ Худоро тасбеҳ мегӯянд. Яъне мегӯянд, ки Худованди таъоло аз тамоми айбу нуқсонҳо пок аст. На танҳо осмонҳо ва Замин, балки тамоми мавҷудот бо забону бо услуби худ тасбеҳу ҳамд ва ситоиши Парвардигорро мегӯянд. Вале тасбеҳ гуфтани онҳоро шумо дарк намекунед. Бо ҳар ҳол Худованд Ҳалиму Ғафур аст, ба азоб додани шахсоне, ки осӣ (гунаҳгор) мешаванд, ё ширк меоранд, фавран шитоб намекунад, ба миқдори кофӣ онҳоро муҳлат медиҳад, дарҳои тавбаро барои онҳо кушода медорад. Бо ривояти Бухорӣ ва Муслим дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расулуллоҳ (с) фармуданд: «**Мӯре бадани яке аз анбиё (а)-ро газид, пас Пайгамбар амр кард, то лонаи мӯрчагонро оташ заданд. Он гоҳ Худованд ба Ё ваҳй фиристод, ки ба хотири озори як мӯр уммате аз умматҳоро, ки барои ман тасбеҳ мегуфтанд, оташ задӣ!?**».

Аз маънои ин ривоят ва дигар ривоятҳо, ки нақли ҳамаи онҳо ин ҷо муяссар нест, дармеёбем, ки тамоми ашё, хоҳ санг асту хоҳ чӯб, ё инс аст, ё ҷин, хазандааст, ё ҳашарот, парандааст, ё чаранда, хулоса, ҳама мавҷудот, вазифаи худро, ки Худовандро ба покӣ ёд кардан аст, иҷро мекунанд. Барои фаҳми бештар ба оёти 90-91-уми сураи «Марям» ва дигар оятҳои монанди ояти мазкур муроҷиат шавад.

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِلَاخِرَةِ

حِجَابًا مَّسْتُورًا

45. Ва чун Қуръонро меҳонӣ, дар миёни ту ва миёни онон, ки охирагро бовар намедоранд, пардаи пӯшидае қарор медиҳем.

Худованд дар ин оят Пайғамбари Худ Муҳаммад (с)-ро фармуд, ки мушриконе, ки ба охират имон надоранд, чун аз ту тиловати Қуръонро мешунаванд, гӯё байни ту ва байни онҳо пардаест, ки овози тиловати туро намешунаванд ва баҳра гирифта ҳам наметавонанд. Зеро онҳо шунаванд ҳам, барои ҳидояти худ намешунаванд. Вақто ки онҳо аз назди ту мераванд, аз ҳамдигар мепурсанд, ки он кас чӣ гуфт, мо нафаҳмидем? Барои таъйиди ин суханҳо Ибни Касир аз Асмоа, духтари Абӯбакр (р), чунин ривоят кардаанд: «Вақто ки сураи «Таббат» нозил шуд, умми Ҷамил (зани Абӯлаҳаб) ба қасди задани Расулуллоҳ (с) чанд сангери бардошт ва шеърхонону валвалакунон дар ҷустуҷӯи Пайғамбари Аллоҳ (с) шуд. Вақто ки ӯ омад, Пайғамбар (с) паҳлӯи Абӯбакр оятеро тиловаткунон ништа буд. Худованд чашми умми Ҷамилро чунон кард, ки Пайғамбар (с)-ро надид. Ӯ ба Абӯбакр (р) гуфт: «Шунидам, ки рафиқи ту маро ҳаҷв кардааст. Ба ӯ бигӯ маро масхара накунад. Ҷама қурайшиҳо медонанд, ки ман духтари яке аз бузургони онҳо ҳастам». Абӯбакр (р) гуфтанд: «Қасам ба худ, туро ҳаҷв накардааст». Ояти зер эзоҳи ояти қаблиро пай мегирад.

وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمُ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ وَإِذَا ذَكَرْتَ

رَبِّكَ فِي الْقُرْءَانِ وَحَدَّهُ، وَلَوْ عَلَىٰ أَذْبَرِهِمْ نُفُورًا

**Ва ҷаъалнā ъалā кулӯбихим акиннатан ай̣ яфқахӯху ва
фӯй̣ аъзāниҳим вақро. Ва изā закарта Раббака фи-л Қур-āни
ваҳдаҳу валлав ъалā адбāриҳим нуфӯро. 46.**

46. *Ва бар дилҳои онҳо пӯшишиҳо мениҳем, то онро нафаҳманд ва дар гӯшҳоиашон гарониро (то онро нашунаванд). Ва чун дар (хондани) Қуръон Парвардигори худро танҳо ёд мекуни, ба ҷониби пушти худ дилрамида рӯйгардон шаванд.*

Сабаби нузули ин оятро муфасссирон чунин гуфтаанд: «Чамъе аз пешвоёни Қурайш ба дидори Абӯтолиб (амаки Расулulloҳ (с))

омаданд. Дар он асно Расулulloҳ (с) низ вориди он хона шуданд ва ба қироъати оятҳои Қуръон, ки дар бораи тавҳид буд, пардохтанд. Сипас фармуданд: **«Эй гурӯҳи Қурайш! «Лоилоҳа иллоллоҳ» бигӯед, то ба гуфтани ин калима Араб азони шумо шавад, Аҷам ба шумо мутеъ гардад!»**. Вақте ки онҳо аз таклифи Расулulloҳ (с) рӯғардон шуданд, ояти мазкур нозил шуд».

Худованд дар он ба Расулulloҳ (с) хитоб намуда фармуд, ки Мо ба дилҳои онҳо парда (ғилоф) пӯшидем, то ки маънои оятҳои Қуръонро дарк накунам ва дар ғӯшхояшон кариго гузоштаем, то ин ки сухани Ҳақро нашунаванд. Аз ин сабаб чун ту Қуръонро тиловат мекунӣ ва дар рафти тиловати худ Парвардигоратро ба ягонагӣ ёд мекунӣ, онҳо ба сӯйи ту пушти худро мегардонанд. Ба ин мазмун дар сураи «Мудассир», оятҳои 50-51-ум чунин омадааст: **«Гӯё онҳо харони рамида аз шеранд, ки ба ҳар тараф мегурезанд»**. Во аҷабо, аз рафтори шахсони ба дунёи фонӣ мағрур. Онҳо аз шунидани сухани Ҳақ, ки инсонро аз банди бадбахтӣ озод ва ба сӯйи саъодат, наҷот ва хушбахтӣ роҳнамоӣ мекунад, дар гурезанд. Адибе чунин гуфтааст:

Гуфтам, ки бо макру фусун,

Пинҳон кунам розӣ дарун.

Пинҳон намегардад, ки хун,

Аз дидагонам меравад.

Сабаб чист, ки баъзан мушрикони аз шунидани тиловати Қуръон дар ҳарос шуда, мераманд, ё баъзан назди Расулalloҳ (с) менишинанду вонамуд мекунанд, ки гӯё ба суханҳои ӯ (с) ғӯш медиҳанд. Ояти зер ин масъаларо равшан мекунад.

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰ إِذْ

يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٤٧﴾

**Наҳну аъламу би маъ ястамиъуна биҳӣ изъ ястамиъуна
илайка ва изъ ҳум наҷваъ изъ яқулу-з-зотлимуна ин
таттабиъуна илла раҷула-м масҳуро. 47.**

**47. Вақте ки (мушрикони) ба сӯйи ту ғӯш мениҳанд, бо сабаби он
чизе ки (ба қасди истехзо) мешунаванд ва вақте ки онҳо розгӯён**

бошанд ва вақте ки ин ситамгорон мегӯянд: «Пайравӣ намекунад, магар марди ҷодукардари» (ба ҳамаи ин) Мо донотарем.

Оид ба сабаби нозилшавии ояти мазкур муфассирон гуфтаанд: «Мушрикон дар ҳузури Пайғамбар (с) менишастанд ва вонамуд мекарданд, ки ба Қуръон гӯш медиҳанд ва (аммо) дар воқеъ мақсадашон тамасхур буд, онгоҳ ин оят барои тасалли додани Расулуллоҳ (с) ва барои таҳдиди мушрикон нозил шуд».

Дар ин оят Худованд фармудааст, ки ҳангоме ки онҳо (яъне мушрикон) ба сӯи ту гӯш фаро медиҳанд, Мо комилан медонем, ки онҳо бо чӣ ғараз Қуръонро мешунаванд. Ғарази онҳо аз гӯш додан ҳақиқатро фаҳмидан ва дар асоси гуфтаҳои Қуръон роҳи ростро ёфтан нест, балки фақат эътироз, истеҳзо, таъна ва маломат бо Қуръон ва Ту аст. Инчунин онҳо, то ин ки ҳангоми Қуръон хондан дигарон садоятро нашунаванд, барои ғулғулаву фарёд меоянд.

Вақте ки онҳо пас аз шунидани Қуръон бо ҳам гӯшакӣ (пинҳонӣ, пичирросзанон суҳбат) мекунанд, онро ҳам комилан медонем.

Он золимон мегӯянд, ки шумо мардум фақат касеро пайравӣ мекунед, ки ақли ӯ бар асари ҷоду дарҳаму бар ҳам ва ӯ девона шуда аз ҳадди эътидол хориҷ шуда аст.

Хулоса, мушрикони он аср назди Расулуллоҳ (с) на барои он меомаданд, ки суханҳои Расулуллоҳ (с)-ро бо гӯши ҷону дил бишнаванд ва дарки ҳақиқат кунанд, балки ҳадафашон он буд, ки биёянду халал расонанд ва то битавонанд муъминонро аз роҳи рост гумроҳ кунанд. Дар ҳақиқат, ба дили касе Худованд парда (ғилоф) занад ва гӯшашро аз шунидани суханҳои Ҳақ кар кунад, ӯ назди шахсони роҳи ҳақ, ҷуз барои ҷосусӣ ва фасод наменишинад.

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا

**Унъур кайфа ҷарабу лака-л-амсала фа ғаллу фа ла
ястатӣуна сабилā. 48.**

**48. Бингар, чӣ гуна барои ту масалҳо заданд, пас, гумроҳ шуданд,
роҳ ёфта наметавонанд.**

Дар ин оят ҳам барои посухи мушрикон Пайғамбарамон (с) мавриди хитоб қарор гирифтаанд. Дар он Худованд фармудааст, ки бингар чӣ гуна мушрикон барои ту мисолҳо меоранд. Он

гумроҳшудагон бо пиндори худ туро ҷодугар, сеҳрзада, коҳин, шоиру маҷнун меғоянд. Ҳол он ки онҳо на роҳи ҳидоятро ёфтаанд ва на барои роҳи ҳақро ёфтан хоҳиш доранд. Ло ақал чандон таъна зада наметавонанд, ки ақл онро бипазирад. Онҳо фақат бар зидди шахсони роҳи ҳақ мубориза мебаранд. Боз онҳо мисоли дигаре оварда меғуфтанд:

﴿٤٩﴾ وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا وَرُفَاتًا أَيْنَا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا

Ва қолӯ а-изā куннā ъиẓома-в ва руфāтан а-иннā ла мабъуṣуна халқан ҷадидā. 49.

49.Ва гуфтанд: «Оё чун устухоне чанд ва аъзои пӯсида шавем, оё мо ба офариниши нав барангехта хоҳем шуд?»

Пайғамбар (с) дар даъвати худ ҳамвора аз маъод (зинда гардонидан баъд аз миронидан) сухан мекард. Меғуфт, ки чун инсон мурад, рӯзе мешавад, ки қисмҳои ин ҷисми пароканда шуда боз бо ҳам ҷамъ карда мешавад ва ҷонаш ба ҷисм баргардонида мешавад, яъне инсон аз нав зинда мегардад. Мушрикони аз шунидани чунин суханҳо бовариашон намеомад, эътироз намуда, ба Расулulloҳ (с) меғуфтанд: «Устухонҳои пӯсидаи муталошишуда кучову як инсонии зиндаи нерӯманди оқил кучо? Оё баъди мурдан, ҳангоме ки мо ба устухонҳо тадбил шудем ва ин устухонҳо пӯсиданду аз ҳам ҷудо шуданд, ҳар заррае аз он дар ҷое, ё дар каноре афтода бошад, ё шамол он зарротро рӯйи Замин паҳн карда бошад, имкон дорад, ки он зарраҳо аз нав ҷамъоварӣ шаванду бар тани онҳо либоси ҳаёт пӯшида шавад?» Дар посухи ингуна мушриконе, ки аз нав зинда шудан дар ақлашон намеғунҷид Худованд ба Пайғамбари Худ (с) амр намуд, ки ба онҳо...

﴿٥٠﴾ قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا

❁Қул куну ҳиҷāратан ав ҳадидā.50.

50. Бигӯ: «Санг ё оҳан шавед,

أَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَن يُعِيدُنَا قُلْ

الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى

هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا

Ав халқа-м мим mā якбуру фӣ судурикум. Фа саяқулӯна ма-й юъидунā кули-л-Лази фатаракум аввала марраҳ. Фа саюнғизуна илайка руусаҳум ва яқулӯна матā ҳу. Қул ъасā ай якуна қарибā. 51.

51. -ё навъи дигаре аз он чӣ дар хотири шумо бузург намояд!» Пас, хоҳанд гуфт: «Кист, ки боз пайдо кунад моро?». Бигӯ: «Он касе ки бори аввал шуморо биёфарид». Пас, зуд бошад, ки сарҳои худро ба сӯи ту (мулзамшуда) ҳаракат диҳанд ва гӯянд: «Он зинда шудан кай хоҳад буд?». Бигӯ: «Шояд, ки наздик бошад.

Дар посух Худованд Пайғамбари худ (с)-ро фармуд, ки ба инкоркунандагони зинда шудан баъди мурдан, бигӯ, ки аз устухонҳои пӯсидаи хокшуда бори дигар зинда кардани шумо тааҷҷубовар нест, ин назди қудрати Худованд кори осон аст. Агар қисми шумо санг, ё оҳан шавад ҳам, Худованд қодир аст, ки шуморо аз нав ҷомаи ҳаёт пӯшонад. Бигзор қисми шумо баъд аз мурдан ба чизе табдил ёбад, ки аз оҳану санг ҳам сахттар бошад ва дар назари шумо аз нав зинда гардонидани он номумкин бошад, дар ин ҳол ҳам барои қудрати Парвардигор ҳеҷ мушкилие нест ва Ӯ таъоло метавонад қисми шуморо аз нав барқарор кунад ва зинда гардонад. Баъди шунидани ин суҳанҳо боз ҳам мушрикони Зотеро, ки онҳоро аз нестӣ офаридааст, фаромӯш карда гуфтанд, ки чӣ касе моро бори дигар ба ҳаёт бармегардонад? Дар посух Худованд ба Расулulloҳ (с) гуфт, ки ба онҳо бигӯ ҳамоно Зоте, ки нахустин бор ҳангоми оғози офариниш, бе ягон намунаву ва бе ягон нусхаи собиқ, шуморо офарид, бори дигар шуморо зинда мегардонад. Онҳо дар ивази он чи шуниданд, бояд, ки имон меоварданд, баръакс ҳақиқатро нафаҳмида аз рӯи кибру истеҳзо сарҳои худро ба тарафи муқобил ҷунбонда-ҷунбонда гумроҳона гуфтанд, ки агар шумо ростгӯ бошед, ин ваъдаи шумо кай маълум мешавад? Ба онҳо бигӯ, ки боқимондани дунё камтар аз он аст, ки гузашт, ҳеҷ набошад дар ояндаи наздик пеш аз Қиёмати кубро (бузург) қиёмати суғро (марги ҳар кас) воқеъ хоҳад шуд ва дар он вақт он чиро, ки ба шумо гуфта шуд, хоҳед фаҳмид, локин ҳайҳот барои шумо.

Агарчи марг қиёмати кубро нест, лекин ёдоварӣ аз он аст.
Дар ояти зер аҳволи рӯзи Қиёмат баён мегардад:

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

Явма ядъукум фа тастаҷибуна би ҳамдиҳи ва таъуннуна ил- лабиътум иллā қалилә. 52.

52. Рӯзе, ки Худо шуморо бихонад, пас, хондани Вайро ҳамдгӯён қабул мекунед ва гумон мекунед, ки диранг накарда будед (дар дунё) магар андаке аз вақт».

Дар ин оят баъзе хусусияти рӯзи Қиёмат зикр шуда Худованд фармудааст, ки рӯзе, ки шуморо аз қабрҳоятон ба сӯи маҳшар (майдони ҷамъшавӣ) фаро меҳонад, меҳоҳед ё не, даъвати Ӯро ҳамдгӯёну лабайкгӯён иҷобат (қабул) мекунед. Дар он асно агар аз шумо пурсида шавад, ки дар дунё, ё дар олами Барзах (ҳаёти дар қабр гузашта) чӣ миқдор зиндагонӣ кардед? Дар посух ҳатман мегӯед, ки дар он ҷо андак умр ба сар бурдем. Бо ибораи дигар: Рӯзи Маҳшар (Қиёмат) Худованди таъоло аз Одам (а) то охирон касе, ки дар дунё зиндагонӣ кардааст, яъне, ҳама халоикро ба ҳузури Худ меҳонад. Чун онҳо бо нидои Парвардигор аз қабрҳояшон меҳезанд, аз тарсу ваҳму даҳшати он рӯз ба ғайр аз Алҳамдулиллоҳ - Алҳамдулиллоҳ гуфтан дигар сухане дар забонашон намеояд. Чун инсон он даҳшатро мебинад, гумон мекунад, ки дар дунё чандоне зиндагонӣ накардааст. Барои маълумоти бештар муроҷиат ба ояти 46-уми сураи «Нозиъот» ва дигар оятҳое, ки ҳаммаъноии ин оятанд, тавсия мешавад.

وَقُلْ لِّعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ إِنَّ

الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَنِ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿٥٣﴾

Ва қул ли ъибādи яқулу-л-лати ҳия аҳсан. Инна-ш-шайтoна янзағу байнаҳум. Инна-ш-шайтoна кāна лил инсāни ъадува-м мубīнā. 53.

53. Ва бандагони Маро бигӯ, ки калимаеро (ба кофирон) бигӯянд, ки он беҳтар аст. Ҳаройина, шайтон миёни мардум низоъ меафганад. Ҳамоно, шайтон душмани ошкорои одамӣ аст.

Аз он рӯзе, ки шайтон тарки амри Худованд карду аз Ҷаннат ронда шуд, барои Одам(а) ва авлоди ӯ (а) ошкоро душмани худро эълон кард. Ҳоло Худованди таборак ва таъоло банда ва расули Худ Муҳаммад (с)-ро амр кардааст, ки ба бандагони муъмин бигӯ, ки чун бо ҳамдигар гуфтушуниду бо ҳам суҳбат мекунанд, суханҳои нарма мулоим, ҳубу ширину бо маъно ва меҳрафкан гӯянд. Вагарна шайтон бекор нест, дар камин нишастааст, метавонад ҳар замон байни онҳо низоъу душманӣ андозад. Ба хусус дар ҳолати мулоқот бо мушрикони, ё бо душманон бояд бо равиши саҳеҳ бо мантиқи қавӣ, бо фазоилии ахлоқ ва бо ниғаҳдошти иззати нафси инсонӣ гуфтугӯ кард, то мактаби олий ва одоби беҳтарини мусалмонон писанди онҳо шавад. Вагарна суханҳо бе таъсир ва ба ҷои лутфу муҳаббат кинаву хусумат пайдо хоҳад шуд. Зеро шайтон, чуноне ки гуфтем, ошкоро душмани инсонҳои боинсофу ислоҳкор аст. Барои дафъи васвасаву фасоду фитнаҳои шайтон, бояд муъминон ба маънои ояти мазкур ҳамавақт амал кунанд. Сабаби нузули ояти мазкурро Имом Қуртубӣ дар тасфири худ чунин гуфтааст: «Замоне буд, ки мусалмонҳои дар Маккабуда аз дасти мушрикони озору шиканча медиданд. Онҳо бо исрор аз Расулуллоҳ (с) иҷозаи ҷиҳод мепурсиданд. Пайғамбар (с) мефармуд, то ҳол ҷиҳод ба ман фармуда нашудааст.» Дар ин ҳангом ояти мазкур нозил шуд, ба онҳо дастур дода шуд, ки бо душманон танҳо бо суханҳои далелу ҳуҷҷатдор ва мантиқан қавӣ мубориза кунанд. Бо ривояти Имом Аҳмад аз Абӯҳурайра (р) омадааст, ки Расулуллоҳ (с) наҳй (манъ) карда фармудаанд: **«Ҳаргиз яке аз шумо ба сӯйи бародари муъмини худ, бо силоҳе дар даст дорад, нишон гирифта, ишора накунад. Зеро мумкин аст шайтон ӯро васваса кунад даст ба тугмачаи яроқаш расад, тир парадӯ бародари худро ба ҳалокат ва худро ба Дӯзах расонад».**

Оре! Сухани носанҷида ҳам чунин аст.

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنَّ يَشَاءُ يَرْحَمَكُمُ أَوْ إِنَّ يَشَاءُ يُعَذِّبَكُمْ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ

عَلَيْهِمْ وَكَيْلًا

Раббукум аъламу бикум. Ий яшаъ ярҳамкум ав ий яшаъ юъаззибкум. Ва ма арсалнака ѓалайҳим вакилā. 54.

54. Парвардигори шумо ба ҳоли шумо донотар аст, агар хоҳад, ба шумо раҳм мекунад ва агар хоҳад, шуморо уқубат мекунад. Ва Мо туро бар онҳо нигоҳбон нафистодаем.

Худованд дар ин оят гуфтааст, ки ай мардум! Парвардигори шумо аз шумо дида ба ҳоли шумо ва ба ҳоли касе, ки сазовори ҳидоят аст ва ҳоли касе, ки шоистаи ҳидоят нест, донотар аст. Агар хоҳад шуморо тавфиқи бар Ислом овардан медиҳаду шомили раҳмати хеш қарор медиҳад ва агар роҳи азобро интиҳоб кардед, шуморо бар ширк мемиронаду шуморо мучозот мекунад.

Дар поёни оят, то ин ки Муҳаммад (с) аз имон наовардани мушрикони бисёр нороҳат нашавад, Худованд ба Пайғамбар (с) муроҷиат намудааст, ки Мо туро барои он нафистодаем, ки мушриконро маҷбуран аз куфр баргардонӣ ва ба имон овардан маҷбурашон кунӣ, ё вакил бошӣ, ки онҳо ҳатман имон оранд. На! Балки вазифаи ту даъвати онҳост ба сӯйи роҳи Ҳақ. Агар ба даъвати ошкорои ту имон оранд, бисёр хуб ва агар имон наоранд, зиёне ба ту нахоҳад расид, зеро ту вазифаи худро анҷом додаӣ!

Ояти зер суханро аз он фаротар бурда гуфтааст, ки...

وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ

النَّبِيِّنَ عَلَى بَعْضٍ وَءَاتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا

Ва Раббука аъламу би маъ фи-с-самāvāti ва-л-арз. Ва лақад фаъзална баъза-н-набиййина ъала баъз. Ва атайна Дāvуда Забур. 55.

55. Парвардигори ту ба ҳар кӣ дар осмонҳо ва ба ҳар кӣ дар Замин аст, донотар аст. Ва ҳаройина, баъзеи пайгамбаронро бар баъзе фазл додем ва Довудро «Забур» додем.

Ин оят хитоб ба Расулulloҳ (с) буда, гуфта аст, ки Парвардигори ту на танҳо аз ҳоли шумо огоҳ аст, балки аз ҳоли ҳамаи онҳое, ки дар осмонҳо ва Замин ҳастанд, огоҳ аст. Онҳо ба чӣ шоистаанд ва дар тоъат ва маъсият кадом мартаба доранд огоҳтару донотар аст. Зеро илми ӯ таъоло бе маҳдуд аст. Дар асоси чунин илми мутлақ Худованд гуфтааст, ки баъзе анбиёро бар баъзеашон фазлу бартарӣ додаем. Масалан, Иброҳим (а)-ро халили хеш хондем, Мӯсо (с)-ро калимуллоҳ ва Исо (а) руҳуллоҳ.

Ба Сулаймон (а) фармонравоии бузург бахшидем, Муҳаммад (с)-ро Ҳабибуллоҳ хондем ва сарвари ҳамаи пайғамбарон гардонидем. Ба баъзе аз онҳо китоб нозил намудем, барои баъзе нозил накардем. Барои баъзе аз онҳо муъҷизаҳои бузург ва барои баъзеашон муъҷизаҳои на он қадар бузург додем. Ингуна фарқгузори барои чист, Худованд худаш медонад.

Намунаи дигари фазли баъзе аз пайғамбарон бар баъзе он аст, ки Худованд ба Довуд (а) китоби Забурро нозил кардааст, ки он мазомири Довуд номида мешавад. Тамоми он китоб аз мавъизаву зикрҳо саршор буд.

Дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ ва Имом Муслим ҳадисе аз Расулulloҳ (с) нақл шудааст, ки Расулulloҳ (с) гуфтаанд: **«Анбиё (а)-ро бар якдигар бартарӣ надихед!»**. Ҳадиси мазкур ба маънои ояти мазкур зиддияте надорад. Ин амал дар сурате нодуруст аст, ки мақсад аз бартарӣ додан барои таъассуб бошад. Аммо барои баёни ҳақиқати амр бошад, чуноне ки дар ин оят ишора шуд, боке нест. Дар ояти зер амри дигаре аз ҷониби Парвардигор барои Расулulloҳ (с) омадааст:

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفِ الضُّرِّ

عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا

**Қулидъу-л-лазӣна заъамтум-м минъ дуниҳи фа лā
ямликӯна кашфа-з̣ з̣урри ъанкум ва лā таҳвйлā.56.**

**56. Бигӯ: «Касонеро, ки шумо ба ғайри Худо дар ҳаққи онҳо
улуҳиятро гумон доред, бихонед, пас, аз шумо на саҳтиеро
бардошта метавонанд ва на онро тағйир дода метавонанд».**

Ояти мазкур идомаи баҳсхое аст, ки дар оятҳои қаблӣ дар хусуси эътиқоди мушрикони гузашт. Дар он Худованд бори дигар ба Пайғамбари Худ (с) амр намудааст, ки ба он мушриконе, ки ба ихтиёри худ махлуқеро ба Аллоҳ шарик ҳисобиданду аз шафоъату ёрии он умедворанд, бигӯ, ки он чизхое, ки (хоҳ ҷин, хоҳ бут, ё инс бошад) бо пиндори хеш шоистаи парастииш медонед, агар ба мушкилоте дучор шавед ва онҳоро барои фарёдрасии худ даъват кунед, метавонанд аз шумо он гирифториҳоро бартараф кунанд? Оё дар мушкилиҳоятон осонӣ пайдо карда метавонанд? Ҳаргиз наметавонанд! Онҳо на ба дафъи зиёне қодиранд ва на ба ҷалби

фоидае. Зеро онҳо низ офаридаи Худованди Ягонаанд. Пас, ин сохтаҳудоҳои мушрикони чӣ гуна сазовори парастиданд? Ҳаргиз сазовори парастидан нестанд! Ин аст радди ақидаи ботили мушрикони бутпараст. Сабаби нузули ояти мазкурро аз Ибни Масъуд (р) ривоят кардаанд, ки ин оят барои касоне нозил шудааст, ки онҳо ба парастидани гурӯҳе аз ҷинҳо пардохта буданд. Пас, ҷинҳо мусалмон шуданд. Онҳо бошанд ҳамчунон ба ибодати ҷинҳо идома доданд. Ҳамоно буд, ки ояти мазкур нозил шуд. Валлоҳу аълам.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ

وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾

Ул̣аика-л-лаз̣и́на ядъуна ябтағуна ил̣а Раббихиму-л-вас̣и́лата айюҳум ақрабу ва ярҷуна раҳматаҳу ва яҳоф̣уна ъаз̣абаҳ. Инна ъаз̣аба Раббика к̣ана маҳз̣ур̣о. 57.

57. Касоне, ки кофирон онҳоро мепарастанд, (чун Исо, Узайр ва фариштагон) худи онҳо ба сӯйи Парвардигори хеш тақарруб (наздики)-ро талаб мекунанд, ки кадом яке аз онҳо наздиктар бошанд ва (камоли) раҳмати Ӯро умед доранд ва аз азоби Ӯ метарсанд. Ҳаройина, азоби Парвардигори ту сазовори он аст, ки аз он ҳазар кунанд.

Ояти мазкур далел ва раддияи дигар аст бар зидди мушрикони. Яъне агар мушрикони дар замони ҷоҳилият ҷинҳоро мепарастиданд, ҳоло онҳо мусалмон шуданд. Баъзе гурӯҳи мушрикони Узайр (а), ё ҳазрати Масеҳ (а), ё фариштагонро мепарастиданд, маълум аст, ки онҳо бандагони барҷастаи Худованд буда, худашон муштоқона роҳро ҷустуҷӯ кардаанд, ки ҳарчӣ зудтар ба Худованд наздик шаванд. Онҳо бо василаи тоъату ибодат ва бо амалҳои солеҳ аз ҳамдигар сабқат (пешгузарӣ) мекарданд. Ҳатто онҳо худашон бо хавфу раҷо аз раҳмати Парвардигор умедвору аз азоби Парвардигор барҳазар буданду метарсиданд. Зеро аз рӯйи саҳтии азоби Парвардигор ва аз ваҳшати он, ҳама ба Худо паноҳ мебаранд.

Хулоса, ҳоли он ҳудоҳои сохтае, ки мушрикони тарошидаанд ё аз ҳаёли худ бофтанд, доништа шуд. Онҳо бе иҷозаи Парвардигор қодир нестанд мушкилиро аз дӯши онҳо бардоранд. Оё касоне, ки

чунин сифат доранд, метавонанд Худои барҳақ ва маъбуди воқеъӣ бошанд? Акнун ҳоли бандагони бузург агар чунин бошад, пас ҳоли як санг, ё як чӯби тарошидаи беарзише, ки мушрикони онро шарикӣ Худованд қарор медиҳанду мепарастанд, чӣ гуна аст? Худатон қазоват кунед! Ҳоли онҳо танҳо ҳайронӣ асту бас.

Калимаи васила дар Қуръони Маҷид дар ду оят, яке дар ояти 51-уми сураи «Исро» ва дигаре дар ояти 35-уми сураи «Моида», омадааст. Маънои он иҷро кардани амалҳои шоистаро восита қарор дода, ба Худованд наздикӣ ҷустан аст. Беҳтарин василае, ки бандагон ба сабаби он ба Худованд наздик мешаванд, аввалан имон ба Худо, ба расули Ӯ, барпо доштани намоз, адо кардани закот, рӯза доштани моҳи шарифи рамазон, ҳаҷ, умра, силаи раҳм ва ниҳону ошкор дар роҳи Худо нафақа додан аст.

Хулоса, тамоми амалҳои неке, ки инсонро аз сукуту пастӣ наҷот медиҳанд, васила шуда метавонанд. Валлоҳу аълам.

وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَمَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا

عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

Ва им миғ қарятин иллā наҳну муҳликуҳā қабла явми-л-қийāмати ав муъаззибуҳā ъазāбан шадидā. Кāна зāлика фи-л-китāби мастӯрō. 58.

58. Ва ҳеҷ деҳае нест, магар он ки Мо онро пеш аз рӯзи қиёмат ҳалоккунанда ва ба азоби сахт азобкунандаем. Ин ҳукм дар китоб (Лавҳу-л-маҳфуз) навишта шуда аст.

Ин сарои дунё, сарои фонист, сарои охират сарои боқист. Инсон бояд омодаи дидани натиҷаи он бошад. Худованд дар ин оят аз он чи, ки дар Лавҳулмаҳфуз китобат кардааст, хабар медиҳад, ки ҳеҷ ободие, ё деҳаи кофирон дар рӯи Замин нест, магар ин ки пеш аз омадани рӯзи Қиёмат дар навбати худ мо онро (аҳли онро) ҳалок, ё ба азоби шадид гирифтор хоҳем кард.

Хулоса, ҳар як диёре, ки сокинонаш кофир бошанд, ба Худо нофармонӣ кунанд ва Пайғамбаронро дуруғӯ пиндоранд, то омадани Қиёмат, ногузир Худо онҳоро нобуд ва ё ба азоби сахт гирифтор мекунад. Ин ҳукм қатъист ва дар китоби илоҳӣ (Лавҳулмаҳфуз) сабт шудааст. Ин ҳукм қобили тағйир ёфтан ё дигаргун шуданро надорад. Таърих гувоҳ аст ва ин кор ҳақиқат аст

ва ҳеҷ шубҳае дар он нест, ки Аллоҳ таъоло қавмҳои кофири саркашро мувофиқи гуноҳҳояшон ё ба азоб гирифтор намуд ва ё онҳоро несту нобуд сохт. Бинобар ҳукми ояти мазкур ин ҳодисаҳо идомадор буда, ҳушдорест барои қавмҳои саркаш. Акнун шахсоне, ки ақлу ҳуш доранд, бо дидан ва шунидани хабари чунин ҳодисаҳо, тавба мекунанд ва барои иҷрои амалҳои солеҳ ҳудро омода месозанд. Аммо шахсони саркаш ин ҳодисаҳоро бинанд ҳам, бовар намекунанд, ки сабаби ин ҳама расвогии онҳост. Агар чунин суҳанҳоро ҳатто аз Расулуллоҳ (с) шунаванд ҳам, боз муъҷизаи дигаре талаб мекунанд. Ҳоло дар ояти баъдӣ барои ҷи муъҷизаҳое, ки мушрикони меҳоханд, оварда намешаванд, баён шудааст:

وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ ۚ وَآتَيْنَا

ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا ۚ وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾

**Ва ма манаъанā ан-н-нурсила би-л-айāти иллā ан каззаба
биҳа-л-аввалун. Ва āтайнā Ҷамӯдан-н-нақата
мубсиратан фа ғаламу биҳā. Ва ма нурсилу би-л айāти
иллā тахвифā.59.**

**59. Ва аз он, ки нишонаҳоро бифириستم, чизе Моро бознадошт,
магар он ки пешиниён онро дурӯғ шумурданд ва ба Самуд
модауштур додем, то нишонае бошад, пас, бар вай зулм карданд.
Ва Мо нишонаҳоро чуз барои тарсонидан намефириستم.**

Дар баёни сабаби нозилшавии ин оят чунин омадааст: “Замоне ки Расулуллоҳ (с) дар Макка буданд, мушрикони онҷобуда аз Расулуллоҳ (с) дархости муъҷиза карда гуфтанд: «Агар хоҳӣ, ки мо пайғамбар будани туро тасдиқ кунем, кӯҳи Сафоро тилло гардон, кӯҳҳои атрофи моро дашту ҳамвор кун, то мо дар фазои фарох зиндагӣ кунем ва дар ҷои инҳо боғу роғро барпо намоем». Ҳамоно Ҷабраил (а) назди Он ҳазрат (с) фуруд омад ва гуфт: «Агар хоҳӣ, дархости онҳо бароварда мешавад, локин муъҷизаҳоро бинанду напазиранд ва имон наоранд, дигар ба онҳо муҳлат дода нашуда, бо шитоб рӯйи Замин аз онҳо тоза карда мешавад. Агар хоҳӣ онҳо чанде дар рӯйи Замин боқӣ монанд, ин ихтиёри шумост!».

Ҳамоно ояти мазкур барои посух нозил шуд ва дар он Худованд фармуд, ки Мо ба ҳама кор қодирем. Агарчанде барои исботи ҳақ ва рост будани пайғамбарии Муҳаммад (с) ба қадри кофӣ муъҷизаҳо фиристода шудааст, локин ҳеҷ чиз моро аз фиристодани муъҷизаҳои дилхоҳи мушрикони манъ карда наметавонад. Аммо дархости мушрикони чизе нест, ки ба он мувофиқат карда шавад. Агар гуфти онҳо иҷро гардад ва онҳо боз чун умматҳои пайғамбарони гузашта рафтор кунанду муъҷизаҳоро дурӯғ шуморанд ва имон наоранд, дар он сурат азоби аз беҳу бун несткунандаи Худованд бо шитоб ба сарашон хоҳад омад.

Сипас, ояти мазкур барои чунин шахсон мисоли айниё оварда гуфтааст, ки чун қавми Самуд аз Солеҳ (а) муъҷиза (ҳодисаи фавқуллодда) талаб карданд, Солеҳ (а) ба онҳо насиҳат кард ва ба онҳо гуфт, ки ин талаби шумо натиҷаи хубе надорад. Ин қадар муъҷизаи бузург барои имон овардани шумо шарт нест. Онҳо бошанд, имон оварданашонро шарт гузошта, бо исрор ба санги бузурге ишора карданд, то Солеҳ (а) аз он модашутуре барорад. Бо дуои ҳазрати Солеҳ (а), ҳамоно аз он санг, мувофиқи пешниҳодашон, модашутуре сар баровард. Онҳо бо чашмони худ ростгӯии Солеҳ (а)-ро диданд. Вале онҳо имон наоварданд, ба қадри ин муъҷиза ва нишонаи бузург нарасида, онро аз байн бурданд. Дар натиҷа баъди се рӯз ҳамаи онҳо ба ҳалокат расиданд.

Он муъҷизаҳое, ки Худованд ба пайғамбарони Худ мефиристад, барои тарсонидани мардум ва барои ҳуҷҷат барпо кардан кифоя аст. Агар бо дидани онҳо имон наоранд, худро ислоҳ накунанд, чун азоб болои сарашон ояд, узрҳо ғӯянд ҳам, барои онҳо дигар фоидае надорад.

Ибни Касир (р) гуфтааст, ки дар замони Ибни Масъуд (р) заминчунбии шадид шаҳри Кӯфаро ларзонд. Ў (р) гуфт: «Ай мардум! Дар ҳақиқат Парвардигоратон шуморо итоб кард. Ҳоло бошад итоби Ўро дарёбеду ба худ оед!» Ҳамчунин ривоят шудааст, ки дар аҳди Усмон (р) шаҳри Мадина чандин бор ларзид, пас ӯ (р) ба мардум хитоб намуда, фармуд: «Ба Худо қасам, ки агар заминлара такрор шавад, мебинед, ман ба шумо чӣ кор мекунам!».

وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي

أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُحُوفُهُمْ

فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾

Ва из қулнā лака инна Раббака аҳāтā би-н-нāс. Ва мā
чаъална-р-руъйа-л латī арайнāка иллā фитната-л ли-н-
нāси ва-ш-шаҷарата-л-малъуната фи-л-Қур-āн. Ва
нухаввифуҳум фа мā язидуҳум иллā тугъянаī кабīрō. 60.

60. Ва (ба ёд ор) чун туро гуфтем, ки ҳамоно, Парвардигори ту
ҳамаи мардумро фаро гирифтааст ва хоб (меъроҷ)-еро, ки (дар
шаб) ба ту намоёнидем ва ҳамчунин дарахт (заққум)-и дар
Қуръон лаънаткардашударо ба чуз имтиҳон (чизи дигар) барои
мардум насохтем. Ва метарсонем онҳоро, пас (тарсонидан), ба
чуз саркашии бузург барои онҳо чизеро намеафзойд.

Табиъист, ки ҳамеша дар баробари даъвати Пайғамбарон (а) гурӯҳи покдиле пайдо мешуд, ки ба онҳо имон меоварданд ва гурӯҳи мутаасибе вуҷуд дошт, ки алайҳи онҳо ба душманӣ бармехостанд. Ҳоло аз мазмуни ин оят эҳтимол меравад, ки аз хоҳири мубораки Расулуллоҳ (с) гузашт, ки чун орзуҳои мушрикон бароварда нашуд, вақте мерасад, ки таънаву истеҳзои мушрикон зиёд шуда мумкин аст, онҳо бигӯянд: «Агар ин кас пайғамбар мешуду дар суҳанҳои худ содиқ мебуд, бояд тибқи хоҳиши мо муъҷизаҳо нишон медод». Аллоҳ таъоло дар ин оят ба пайғамбари Худ - Муҳаммад (с) сабаби фиристода нашудани муъҷизаи дархостнамудаи мушриконро баён намуда, Ў (с)-ро таскин дода гуфтааст, ки дар ёд ор ҳангомеро ки Мо ба ту гуфтем Парвардигорат бо илми Худ аз ҳоли ҳамаи мардум ба хубӣ огоҳ аст. Аз он ҷумла, аз дархости муъҷизаи мушрикон, аз сафсатафурӯшиҳо ва дар шаъни ту чиҳо гуфтани онҳо. Ҳамаи онҳо таҳти илму қудрати Мо қарор доранд. Агар онҳо аз ту рӯйгардон шаванд ҳам, аз Мо азоб шудани онҳоро бо шитоб талаб наkun.

Ту даъвату таблиғи худро идома деҳ. Рӯзе мешавад, ки аз ҳама тараф болои онҳо барои ту ғалаба даст медиҳад! Мо дар воқеъаи Меъроҷ дар ҳолати бедорӣ диданиҳои лозимро ба ту ба таври аён нишон додем. Дар он ҳол дарахтеро, ки дар Қуръон мазаммат шуда аст, яъне дарахти Заққумро, ки дар Ҷаҳаннам

мерӯяд (о. 63, сураи «Соффот») ва ӯ таъоми кофирон ва гунаҳкорон аст (о. 48, сураи «Духон»), низ барои ту нишон додем.

Ин нишон доданиҳо барои озмоиш ва имтиҳони мардум буд. Зеро Пайғамбар (с) баъд аз бозгашт, мушоҳидаҳои худро дар Меъроҷ, барои онҳо нақл карданд. Чунончи дидани боғҳои Ҷаннат ва табақаҳои Дӯзахро ва дидани дарахти Заққумро дар қаъри Дӯзах. Мардуми Макка бо шунидани ин қисса се гурӯҳ шуданд. Мӯъминон ба гуфтаҳои Расулуллоҳ (с) бовар карданд, чун Абӯбакри Сиддиқ (р), ки баъди изҳори ин боварӣ ба лақаби Сиддиқ – (хеле ва хеле ростгӯй)-ро соҳиб шуд. Ақли баъзе навимоновардагон ин муъҷизаи бузургро ғунҷоиш дода натавонист ва аз дин гашта муртад ҳам шуданд. Мушрикони сарусадони баланд карда ин нақлро дурӯғ пиндошта, инкор намуданд.

Меъроҷро барои он дурӯғ пиндоштанд, ки шабона дар муддати кӯтоҳе аз Макка то Байтулмуқаддас ва сипас ба осмонҳо боло рафтани дар назари онҳо мумкин набуд. Дурӯғ ҳисобидани мавҷудияти дарахти Заққум дар Дӯзах аз ин ҷиҳат буд, ки онҳо гумон доштанд чӣ гуна метавонад дар дохили оташ дарахти сабз боқӣ бимонад.

Хулоса, фаҳми кӯтоҳи онҳо қабул накард, ки дар фосилае аз шаб ин қадар масофаи тӯлонӣ тай гардад ва бо осмонҳо баромада шавад, инчунин дар қаъри Дӯзахи тасфони пуроташ дарахте бошад. Онҳо нафаҳмиданд, ки бидуни шак, дарахти Заққум (дарахти лаънатшуда) ба дарахтҳои дунёӣ ҳеҷ шабоҳате надорад. Зеро рӯйидани чунин дарахт марбут ба ҷаҳони дигар аст, ки назди қудрати Худованд ҳеҷ мушкилие надорад. Худованд ба ҳама кор Қодир ва Тавоност.

Чун Пайғамбари Аллоҳ нақли худро оид ба чизҳои дар шаби Мероҷ дидаашон, суханашонро ба охир расониданд, мушрикони, аз он ҷумла Абӯҷаҳли лаъин ва ҳамсафони ӯ ба мусалмонони гуфтанд: «Рафиқи шумо ба ин пиндор аст, ки оташи Ҷаҳаннам сангро месӯзонад, аммо айна ҳол меғӯяд, ки дар Ҷаҳаннам дарахт мерӯяд, охир ин чӣ гуна мумкин аст, мо чи хел метавонем ӯро бовар кунем?». Барои он, ки мушрикони бисёр ҳаросон нашаванд духтаракеро дастур дод, то миқдоре аз хурмо ва қаймоқро дар ҳам омезадӯ пешӣ ӯ биёрад. Духтарак чун он омехтаро биёвард, онгоҳ аз рӯйи масҳара ба ёронаш гуфт: «Аз гуфтаҳои ӯ ҳаросон нашавед. Заққум ҳамин аст, биёед бо ҳам Заққум бихӯрем!». Ин аст одати мушрикони, ки оятҳои Қуръонро ба масҳара мегирифтанд, ҳарчи

қадар барои биму тарс додани онҳо оятҳои Қуръон нозил мешуд, боз ҳам ба ғайр аз дар куфр бештар фурӯ рафтан, чизи дигар дар онҳо зиёд намешуд. Оре! Худованд касеро гумроҳу хору расво кунад, ба пайғамбарон дар муноқиша мешавад.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ

لِمَنْ خَلَقْتُ طِينًا ﴿٦١﴾

Ва из қулнā лил-малāикат-исҷудӯ ли āдама фа сачадӯ иллā Иблисa қoла а-асҷуду ли ман халақта тинā. 61.

61.Ва (ба ёд ор) чун ба фариштагон гуфтем: «Ба Одам сачда кунед». Пас, ҳама сачда карданд, магар Иблис, ки гуфт: «Оё касеро сачда кунам, ки (ӯро) аз гил офаридӣ?»

Худованд дар ин оят ба Расулуллоҳ (с) хитоб намуда, қиссаи Одам (а) ва Иблиси лаъинро ёдрас намуда гуфтааст, ки дар ёд ор, ҳангомеро ки Мо Одам (а)-ро офаридем ва дар ӯ аз рӯҳи Худ дамидем ва ба фариштагон гуфтем, ки Одам (а)-ро сачда кунед, ҳамаи онҳо сачда карданд, магар шайтон ситеза карда гуфт, ки оё касеро, ки аз гил офаридаи ва ӯ дар мартаба аз ман паст аст сачда кунам? Хабарӣ монанди тафсири ояти мазкур дар сураи «Бақара», ояти 34-ум ва дар сураи «Аъроф», ояти 11-ум гузашт. Давоми муноқишаи шайтон бо Аллоҳ таъоло дар ояти зер баён хоҳад шуд.

قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ

لَأَحْتَنِكَ ۚ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾

Қoла а-раайтака ҳāза-л-лазӯ каррамта ъалайя ла ин аххартани илā явми-л-қийāмати ла аҳтаниканна зуррийятаҳӯ иллā қалилā. 62.

62. Бори дигар Иблис гуфт: «Оё Ту ин шахсро дидӣ, ки ӯро бар ман гиромӣ кардӣ? Агар маро то рӯзи қиёмат муҳлат диҳӣ, албатта, авлоди ӯро ба чуз андаке аз бех барканам».

Чун Худованд Одам (а)-ро мукаррам гардонид, даруни шайтон аз ҳуқду ҳасад пур шуд, дигар ӯ тоқат карда натавонист,

боз ҳам худро баланд ва Одам (а)-ро паст шуморида, назди Худованд беадабӣ карда, бо ҷуръат гуфт, ки Парвардигоро! Ту маро аз оташ офаридӣ ва ўро аз гил. Чаро Одамро бар ман бартарӣ додӣ? Баъдан бо чашми ҳақорат ба Одам (а) ишора карда, ба Худованд гуфт, ки ба ман хабар деҳ, ки оне, ки қадрашро бар ман баланд кардӣ, магар ҳамин аст? Хулоса, шайтон бо фикри худ Одам (а)-ро паст шуморид ва надонист, ки бо ин кибр ва саркашиаш сабаби лаънати Худованд мегардад. Ў дид, ки кори мешудагӣ шуд, дигар чорае надорад, роҳи дигареро пеш гирифт ва ният кард, ки чи хеле, ки набошад, бисёртарини авлоди Одам (а)-ро бо васвасаҳои худ ба иғво андозад, аз роҳ занату мисли худ бадбахт гардонад. Аз ин сабаб ба Худованд гуфт, ки агар умри маро то рӯзи қиёмат дароз кунӣ ва муҳлатам диҳӣ, қатъан фарзандони Одамро чун асп лаҷом мезанам, ба иғво андохта, ба кадом тарафе, ки хоҳам мекашам. Магар андаке аз онҳоро ба найранги худ фиреб дода наметавонам. Онҳо касоне ҳастанд, ки дар имону ихлосашон устуворанд ва аз ин сабаб Худованд аз шарри ман онҳоро дар ҳимояи худ гирифтааст.

(Нигар ба ояти 42-уми сураи «Ҳичр» ва ояти 65-уми ҳамин сура).

Валлоҳу аълам. Ҷавоби Худованд ба Иблис дар ояти зер баён мегардад:

قَالَ أَذْهَبَ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزْأُؤُكُمْ جَزَاءً مَّوْفُورًا

**Қолазҳаб фа маъ табиъака минҳум фа инна Ҷаҳаннама
ҷазъаукум ҷазъа-м мавфӯро. 63.**

63. (Худо) фармуд: «Бирав, пас, ҳар касе аз онҳо пайравиш ту кунад, пас, ҳаройина, Дӯзах ҷазои ҳамаи шумо - ҷазои комил аст.

Вақто ки Худованд то рӯзи қиёмат боқӣ мондани умр ва фаъолияти шайтонро ирода кард, ба ў гуфт, ки раву раҳи интиҳобкардаатро пеш гир ва ҳарчи метавонӣ бикун. Ҳар касе аз фарзандони Одам (а) итоъату пайравии туро кунад, барои ту ва барои онҳо Ҷаҳаннам омодаю басандааст.

Худованд дар давоми сухани Худ ба шайтон чунин гуфт:

وَأَسْتَفْزِرُ مَنْ أَسْتَطَعَتْ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم بِخَيْلِكَ
وَرَجْلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ
الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا

**Вастафзиз манистатъта минҳум би савтика ва аҷлиб
ъалайҳим би хайлика ва раҷилика ва шāрикҳум фи-л
амвāли ва-л-авлāди ва ъид ҳум. Ва мā ѓъидухуму-ш
шайтону иллā гуруӯрӯ.64.**

**64. Ва ҳар киро аз онҳо бо садои худ тавонӣ, дар ҳаракат дарор
ва бар онҳо лашиқари савора ва пиёдагарди худро барангезу
битозон ва ба онҳо дар молҳо ва фарзандонашон шарик шав ва
ваъда деҳ!».** Ва шайтон онҳоро ваъда намедихад, магар (барои)
фиребу найранг.

Дар ин оят Худованд бо сиғаи амр таҳдид карда, ба шайтон гуфтааст, ки ба кадом фарзанди одаме, ки қувватат расаду битавонӣ, бо овози васвасаангези худ ўро васваса кун, дар ҳаракат дарор, садо кун, иғво кун ва ўро ба тарафи худ ҷалб кун ва агар битавонӣ, ба тарафи онҳо бо сипоҳи савора ва пиёдагарди худ лашкаркашӣ куну онҳоро аз роҳашон гумроҳ соз ва ба сӯйи маъсияти Парвардигор даваташон кун! Чӣ ҳунару ҳилае, ки дорӣ, барои гумроҳ сохтани онҳо сарф бикун! Ҳатто дар молҳои онҳо ва дар авлоду фарзандони онҳо шарик шав! Касонеро, ки ба ту пайравӣ мекунанд, бо васвасаҳои худ ҳавасманд куну ба онҳо ваъда деҳ, ки натарсед, на Биҳишт даркору на Дӯзах, аз сари нав зинда шудан нест! Давоми оят нодурустии ваъдаҳои шайтонро ёдрас карда гуфтааст, ки шайтон ваъдаҳои худро фоидаовар ҷилва медиҳад. Лекин ваъдаҳои ӯ ба ғайр аз фиребу найранг ва инсонро ба ғурур афгандан кори дигаре нест. Ӯ инсонро васваса карда, ҳатто мегӯяд, ки Худованд бахшанда аст, туро мебахшад, ҳозир ту ҷавон ҳастӣ, даври ҷавониро бо лаззат гузарон, фикри оқибати амали гуноҳро накун ва амсоли он.

Акнун чанд суҳан дар бораи шарҳи ибораи шарик шудани шайтон дар молу авлоди инсон. Ҳар моле, ки тасарруфи он хилофи роҳу равиши шаръиат бошад, шайтон дар он бо

васвасаҳои худ шарик аст. Мисол: чун замони ҷоҳилият сарфу харчи мол барои назри сохтахудоҳо, ё назр кардани фарзанд ба мазор, ё забҳи ҳайвони назршуда назди мазор. Инчунин ғасби (аз худ кардани) моли касе, дуздӣ, ришва, тухмат, қимор, хиёнат ва ғайра. Аммо мушорикати шайтон дар авлод он аст, ки бо роҳи ғайришаръӣ фарзанд овардан, номгузории фарзандон бо номҳои ғайри шаръӣ мисли Абдулот, Абдулуззо. (Яъне, бандаи Лот, бандаи Уззо ном гузоштан, ки Лот ва Уззо бутҳои қурайшиҳо буданд). Нест кардани фарзандон аз тарси фақр, зинда ба гӯр кардани фарзандон чун замони ҷоҳилият, тарбияи онҳо дар ойини куфр.

Хулоса, ҳар амали хилофи шаръ, аз инсон содир шавад, шайтон дар он шарик аст. Ҳарду (яъне ҳам шайтон ва ҳам инсон пайрав) рӯзи қиёмат ба ҷазо кашида хоҳанд шуд. Дар ҳадис омадааст: **«Агар яке аз шумо хоҳед бо ҳамсари худ ҳамбистар шавед, бигӯед: Бисмиллоҳ, аллоҳумма, ҷаннибнаш-шайтона ва ҷаннибиш шайтона мо разактан»**. Яъне ба номи Худо. Худоё! Моро аз шайтон барканор гардон ва шайтонро аз он ҷӣ, ки моро рӯзӣ додай, барканор кун! Пас, агар ба сабаби ин ҳамбистарӣ фарзанде тақдир шуда бошад, ҳаргиз шайтон ба ӯ зараре расонида наметавонад. Хитоби Аллоҳ таъоло ба шайтон дар ояти зер идома дорад.

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا

Инна ъибādӣ лайса лака ъалайҳим султoн. Ва кафā би Раббика вақīлā. 65.

65. Ҳаройина, туро бар бандагони Ман ҳеҷ қудрате нест. Ва Парвардигори ту аз рӯи корсозӣ кофӣ аст.

Худованд дар идома сухани Хеш ба шайтон гуфт, ки эй шайтон ҳар касе, ки бандаи ҳақиқии Ман бошад, дили ӯ бо имон саршор бошад, бандагии худро бо тоъату ибодат зиннат диҳад, ҳаргиз наметавонӣ бо васвасаҳои худ ба ӯ таъсир расонӣ ва ҳеҷ наметавонӣ ўро тобеъи худ гардонӣ. Ту фақат метавонӣ, ки кори гуноҳро дар назарашон ороишу ҷилва диҳӣ. Бандагони мухлис доимо ба ман така мекунанд, ман ҳам кайд (найранг)-и туро аз онҳо дур месозаму аз васвасаҳои ту онҳоро дар паноҳи хеш нигоҳ медорам. Корсозии ман барои онҳо кифоя аст. Дар ҳадиси шариф бо ривояти Имом Аҳмад аз Абӯхурайра (р) омадааст, ки

Расулulloҳ (с) гуфтанд: «Дар ҳақиқат шахси муъмин метавонад шайтонҳои худро ром (лаҷомзада) гардонад, чуноне ки яке аз шумо уштури хешро дар сафар ба фармони хеш медароред».

رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۚ

إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾

Раббукуму-л-Лази юзҷи лакуму-л-фулка фи-л баҳри ли табтағу миң фаълиҳ. Иннаҳу кона бикум Раҳимъ. 66.

66. Парвардигори шумо Он аст, ки киштиҳоро барои шумо дар дарё равон мекунад, то аз фазли Ӯ талаби маъишат кунед.

Ҳаройина, Ӯ бар шумо меҳрубон аст.

Дар оятҳои гузашта баҳси исботи якка ва ягонагии Худованд ва ботил будани ширк зикр шуд. Ояти мазкур аз атоқунандаи ягонаи неъматҳо сухан ронда, мефармояд, ки ай мардум! Парвардигори шумо ҳамон зоте аст, ки киштиро дар дарё (баҳр) равон мекунад (яъне ба кишти қобилияти шино карданро медиҳад) то дар сафар ва тиҷорат ризқу рӯзии Худо додари бичӯед ва аз фазли Ӯ баҳра баред. Оре! Ин яке аз неъматҳои бузургу намунаҳои қудрати Худованд аст, ки барои сафару кашонидани молҳои тиҷоратӣ ва барои ғойдаву пеш бурдани дину дунёи шумо болои дарёҳо киштиҳоро ҳаракат дода кӯмакросони шумо гардонидаст. Ҳама шахсони оқил ва доно иқроранд, ки бидуни Худои бузургу тавоно, ҳеҷ кас чунин низомро ба сомон расонида наметавонад. Дар давоми оят омадааст, ки Аллоҳ таъоло барои бандагони худ хеле меҳрубон аст. Меҳрубонии Ӯ таъоло тақозои онро мекунад, ки бояд бандагон ба ивази ингуна меҳрубонӣ бо имону шукргузори Парвардигор бошанд.

وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَٰهَ ۚ فَلَمَّا نَجَّكُمْ إِلَى

الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ ۚ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾

**Ва изā массакуму-з-зурру фи-л-баҳри залла маъ тадъуна
иллā иййāҳ. Фа ламмā наҷчāкум ила-л барри аърайтум.
Ва кāна-л-инсāну кафурō. 67.**

**67. Чун дар дарё ба шумо сахтӣ бирасад, касеро, ки ба ғайри Худо
меҳондед, фаромӯш мекунед. Пас, чун шуморо ба сӯйи хушкӣ
халос сохт, бозмегардед ва одамӣ бисёр носипос аст.**

Ояти мазкур бо тарзи дигаре аз тавҳид (ягонагии Худованд) далел оварда гуфтааст, ки фаромӯш накунад ҳангомеро ки пардаҳои тақлидӣ, ё таасуби бутпарастӣ ақли шуморо пӯшида буд, сафари дарёро пеш гирифтед. Ҳангоми сафар тӯфон хест ва бими садамаи дарёӣ ва ғарқ шудан ҳар лаҳза шуморо таҳдид мекард. Он пардаҳои ширк, хоҳаму нохоҳам, канор рафтанд, нури яктопарастӣ дили шуморо ҷило дод, дар он сурат фақат Худои ягонаро фарёдрасу наҷотбахши худ хондед ва дигар ҳама маъбудҳое, (худоҳое), ки хоҳ бут буданд, ё чин, ё инс, ё фаришта аз фикратон фаромӯш шуданд. Дар он ҳолат бо он имони фитрие, ки доштеду он паси пардаҳои тақлидӣ паноҳ монда буд, яқин кардед, ки ба ғайр аз Худованди якто ҳеҷ чизе нест, ки ин балоҳоро аз саратон дур карда тавонад. Вақто ки Худованд бо лутфу меҳрубонӣ ва бо қудрати Худ шуморо аз талотуми тӯфони дарё наҷот дод, (усулан, ки инсон носипосаст шукронаи неъматро ба ҷо оварда наметавонад ва куфрони неъмат мекунад), боз шумо фаромӯшкорон, дар пайи саргармиҳои зиндагонӣ шудед, гарду ғубори гуноҳ, пардаи ширк ақли шуморо бори дигар пӯшид, аз наҷотдиҳандаи худ рӯ гардонидед, боз аз пайи бутпарастии худ шудед.

Дар тафсири Ибни Касир мисоли воқеъӣ бо таври истисно, чунин омадааст: «Иқрима писари Абӯҷаҳл (л) рӯзи фатҳи Макка ба қасди шаҳри Ҳабаш фирор карда савори киштӣ шуд. Баъди чанде роҳ рафтан тундбоди болои дарё ба талотум бархост, кишти нишастагонро таҳдиди ғарқ шудан кард. Сарнишинони киштӣ бо якдигар машварат карда гуфтанд: «Ҳоло ҳеҷ нерӯе наметавонад ин балоро аз мо дафъ кунад, магар ин, ки барои наҷоти худ ҳамаи мо бо ихлоси том, назди Худованди ягона дуъо кунем». Дар ин ҳангом Иқрима ба худ гуфт: «Қасам ба зоте, ки чи дар дарё ва чи дар хушкӣ, ба ғайри Ё касе ба кор намеояд, ба ту аҳд мебандам, ки агар маро аз ин вартаи ҳалокат наҷот диҳӣ, меравам дастамро дар дасти Муҳаммад (с) мегузорам. Шояд, ки Ёро бо меҳрубонӣ дарёбам». Пас, ё (р) чун аз хавфи дарё наҷот ёфт, назди

Расулуллоҳ (с) рафт, Ислом овард ва Исломи ӯ басо пойдор буд.»
Худованд аз чунин инсони сипосгузори асилу ростқавл розӣ шавад.
Омин!

أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ تَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا

تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾

**А-фа аминтум ай яхсифа бикум қāниба-л-барри ав
юрсила ъалайкум ҳāсибанī сўмма лā таҷидў лакум
ваки̇лā.68.**

**68. Оё аз он эмин шудаед, ки шуморо дар ғўшае аз хушкии Замин
фурӯ барад, ё бар сари шумо боди тунде фиристад, ки бар шумо
сангандоз бошад, сипас барои худ ҳеч нигоҳбоне наёбед?!**

Дар ҳар макону замон, чи дар киштӣ уқёнусҳоро тай кунад, чи дар ҳаво бо ҳавопаймо парвоз кунад, чӣ бо саворӣ дар рӯи Замин сафар дошта бошад, ё дар ватанаш бошад, бояд, ки инсон ҳамеша муваҳҳид (парастандаи Худои якка ягона)-у мусалмон бошад ва аз Худованд биму тарс дошта бошад. Ҳоло ояти мазкур аҳволи баъзе бандагонро эзоҳ дода гуфтааст, ки эй бандагони ношукр, вақто ки тундбоди болои уқёнус шуморо таҳдиди ғарқ шудан кард, шумо Худовандро холисона дуъо кардед, ҳамин, ки наҷот ёфтеду дар хушкӣ қон ба саломатӣ бурдед, боз аз Худованд рӯй гардонидед. Оё гумон кардед, ки шумо дигар ба ягон фалокат рӯ ба рӯ намешавед? Чӣ чиз шуморо хотирҷамъ сохтааст, ки боз ба ширк баргаштеду Худои яқои бешарикро фаромӯш сохтед? Агар аз дарё ба хушкӣ баромадед, оё Худованд қодир нест, ки заминро амр кунад, то шуморо фурӯ барад? Хулоса, бо ҳамин тартиб Худованд чунин шахсонро аз ғафлат барҳазар сохта, бори дигар гуфт, ки оё шумо хотирҷамъ шудед ва ба чӣ тақя доред? Оё наметарсед, ки Худованд тундбодеро, ки ҳамроҳи худ сангрезаҳоро бардоштаст, болои сари шумо бифиристад, шумо зери сангрезаҳо ғарқ шавед ва ягон вакил ё нигоҳбон ё паногоҳе пайдо карда натавонед, ки шуморо паноҳ диҳаду ҳимоя кунад?!

Ояти зер маънои ояти қаблиро пай мегирад:

أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ

الرَّيْحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾

**Ам аминтум ай юъидакум фиҳи т̣аратан ухр̣о фа юрсила
ъалайкум қ̣о̣сифа-м мина-р-риҳи фа юғриқакум би ма
кафартум с̣умма л̣а таҷиду лакум ъалайн̣а биҳи
табиъ̣а.69.**

**69. Оё аз он эмин шудаед, ки шуморо бори дигар дар дарё
бозгардонад, пас, аз бодҳо боди сахтеро бар шумо бифиристад,
пас, шуморо ба сабаби он, ки носипосӣ кардед, гарқ гардонад,
сипас, ба сабаби он гарқ барои худ, бар Мо ҳеҷ бозхосткун
(интиқомгир)-анда наёбед?!**

Худованд ба шахсоне, ки дар ҳолатҳои тангӣ, ё дар ҳолати хатар, ё дар бемориҳои шадид аз Худои Ягона наҷот меҷуранд ҳамин, ки наҷот ёфтанд боз сари худро ба останаи бутҳо ба сачда мениҳанд, ҳушдор дода гуфтааст, ки эй касоне, ки ҳангоми хатар дар дарё ба ягонагии Мо иқрор мешавед ва чун ба хушкӣ саломат расидед, боз ба останаи бутҳо меравед, агар бори дигар шумо сафари дарё кунед, Худованд барои ғарқ кардани шумо, тундбоди ҳалоккунандаро ба суроғи шумо бифиристад, оё боварӣ доред, ки чизе, ё касеро пайдо карда метавонед, ки ба ёрии шумо шитобад ва ҷуръат кунад дар баробари ончи бо шумо кардем, Моро мавриди таъқиб қарор диҳад ва интиқоми шуморо аз Мо гирад? Ҳаргиз!

Хулоса, имон ба Худо, ибодат, тавба ва таслим ин ҳама назди Парвардигор дар сурате арзиш доранд, ки доимӣ ва пайдор бошанд. Аммо имону пушаймонӣ ва тавбаи мавсимӣ ва ибодатҳои мавсимӣ, ё Худоро ба ёд овардан дар шароити маҷбурӣ ва дар ҳолати эминӣ Худоро фаромӯш кардан бисёр беарзиш ва камфоидааст. Магар шахсе бурд мекунад, ки дар он асно аз ҷаҳолати худ пай барад ва ҳамин, ки Худованд ӯро аз вартаи ҳалокат наҷот дод, тавбаву надомат кунад ва ибодати худро идома диҳад. Зеро сифати шахсони бо имон ин аст, ки чи тани сиҳат доранд ё беморанд, чи дар бало гирифтанд, чи дар осоиш қарор доранд, чи дар қаҳатӣ, чи дар зиндон, чи дар озодӣ, чи дар ҳолати фақирӣ, чи дар сарватманди чи дар сафар, чи дар ватан, ин

ҳолатҳо ақида ва амали онҳоро тағйир намедихад. Онҳо ҳамеша бо ёди Худованд буда, дар тоъату ибодат мекушанд.

Аллоҳ таъоло фарзанди одамро, чуноне ки ояти зер ишора дорад, азизу мукаррам офаридааст, аммо бисёри инсонҳо ба қадри ин неъмат намерасанд.

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَهُمْ فِي الْوَبْرِ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَهُمْ مِنْ

الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾

❁Ва лақад каррамнā банī Āдама ва ҳамалнāхум фи-л-барри ва-л-баҳри ва разакнāхум-м мина-т-тāййибāти ва фаззāлнāхум љалā каљири-м мим ман халакнā тафзīлā.70.

70. Батаҳқиқ, фарзанди Одамро азизу мукаррам кардем ва онҳоро (дар марказҳои роҳрав) дар саҳро ва дар дарё барнишондем ва аз чизҳои покиза ба онҳо рӯзӣ додем ва онҳоро бар бисёри аз он чӣ офаридем, фазл додем.

Аллоҳ таъоло дар ин оят неъматҳояшро ёд оварда, бани Одамро хабар додааст, ки Мо ба ростӣ фарзанди одамро гиромӣ доштем. Ёро нисбат ба дигар махлуқот бо қаду қомати муътадил, сурати (намуди) зебо, хонанда, хатнависанда, сухангӯянда, боақлу ботамиз, баду некро фаҳмкунанда офаридем...

Хулоса, ба ӯ хусусиятҳои додем, ки ба дигар махлуқот намодаем. Барои ӯ аксари махлуқоти рӯи заминро мусаххар (ром) сохтем ва онҳоро дар хушкӣ болои чорпоҳо шутур, хар, асп, хачир ва бар он худравҳо (автомобилҳо) ва киштиҳо шинондем, то ба осонӣ ба манзили худ бирасанд. Дигар гиромидошти Аллоҳ таъоло барои фарзанди Одам он аст, ки онҳоро аз чизҳои покиза, аз ғизоҳо ва нӯшиданҳои ширину рангоранг ва пӯшиданиҳои фохир ризқу рӯзӣ додааст. Севумин ҳурмату икроме, ки Аллоҳ таъоло фарзанди Одамро кардааст, ин аст, ки онҳоро нисбат ба ҳамаи ҳайвоноту дигар махлуқот фазилати ошкор додааст. Пас, фарзанди Одам, ин фазлу ҳурмату иззатеро, ки аз тарафи Парвардигор ба ӯ расидааст, бояд бо шукру сипос ва бо тоъату ибодат посух гӯяду аз носипосии Парвардигор барҳазар бошад.

Оё фаришта афзал аст ё инсон? Ҷумҳури уламои ҳанафӣ чунин гуфтаанд: “Хосони инсонҳо чун пайғамбарон (а) аз хосони

фариштагон ва хосони фариштагон аз оммаи инсонҳо беҳтаранд.”
Валлоҳу аълам.

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْمِهِمْ فَمَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ

فَأُولَٰئِكَ يَقرءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظَلَّمُونَ فِتْيَالًا

**Явма надъу кулла унāсиm би имāмиҳим. Фа ман утия
китабаҳу би ями̇ниҳи фа улāика якрауна китабаҳум ва лā
юзламӯна фати̇лā. 71.**

**71. Рӯзе ки ҳар фирқаро бо имом (пешво)-и худ бихонем, пас, ҳар
киро номаи аъмоли ӯ ба дасти ростии ӯ дода шавад, пас, он мардум
номаи худро бихонанд ва (мебинанд, ки) миқдори фатиле (сари
сӯзане) ситам карда нашаванд.**

Худованд дар аввали ояти мазкур хабар додааст, ки рӯзи Қиёмат рӯзест, ки ҳама инсонҳо ҳамроҳи, «имом»-ашон ба маҳшаргоҳ даъват мешаванд. Калимаи арабии «имом»-е, ки дар ояти мазкур истифода шуда аст, чӣ маъно дорад? Муфасссирон дар шарҳи он ихтилофи назар доранд. Баъзе имом, яъне пайғамбарони онҳо гуфтаанд. Баъзе дигар имомро пешвои ҳидоятгар ё пешвои гумроҳкунанда гуфтаанд. Бисёрии муфасссирон «имом»-ро чун номаи амалҳо (аъмол) шарҳ додаанд, аз он ҷумла, пешвои муфасссирон Абдуллоҳ ибни Аббос (р) чунин гуфтааст: «Имом амали имлошударо гӯяд».

Ба назардошти нуқтаи назари бисёрии муфасссирон шарҳи ояти мазкур ба таври зайл аст.

Рӯзе, ки (яъне рӯзи қиёмат) даъват кунем ҳар фирқа (гурӯҳ)-ро бо имом (яъне ҳамроҳи номаи амалҳояшон) ба маҳшаргоҳ (майдони ҷамъшавӣ). Яъне ба ёд ор рӯзеро, ки ҳамаи мардумро гурӯҳ-гурӯҳ бо номаи амалҳояшон ба майдони ҷамъшавӣ даъват мекунем. Оре! Рӯзи Қиёмат рӯзест, ки Худованд ҳамаро аз нав зинда карда, дар маҳшаргоҳ ҷамъ мекунад ва ба дасти ҳар кас номаи амалҳояш дода мешавад. Пас, некбахтоне, ки номаи амалҳояшонро ба дасти рост мегиранд, онро меҳонанд ва мебинанд, ки ба андозаи нафистарин пардае, ки байни пӯсти хурмо ва донаки ӯ ҳаст, ё миқдори сари сӯзан ба онҳо ситам карда нашудааст ва он аз аҷр (подош)-у савоб пур аст. Онҳо мефаҳманд, ки аҳли Биҳиштанд ва ҷунон хурсанд мешаванд, ки ҳадду канор

надорад. Бо ривояти Абӯбакр Баззор (р) аз Саддӣ ва ӯ аз падараш ва падараш аз Абӯхурайра (р) ҳадисеро ривоят кардаанд, ки Расулulloҳ (с) гуфтанд: **«Рӯзи қиёмат яке аз фарзандони одам фаро хонда мешавад ва номаи аъмолашро ба дасти росташ медиҳанд. Онгоҳ пайкараш бузургу баланд ва рухсораҳояш сафед мешавад ва бар сари ӯ тоҷи дурахшони марворидӣ ниҳода мешавад. Сипас, ӯ ба сӯйи ёронаш бармегардад, чун онҳо аз дур он чи дар дасти ӯст (китобро) мебинанд, мегӯянд: «Бор Худоё! Ӯро назди мо биёр ва барои мо ба сабаби ӯ баракат деҳ». Пас, назди онҳо меояд ва ба онҳо мегӯяд: «Мужда бод шуморо! Барои ҳар яки аз шумо он чи дар ман дидаед, насиб аст». Аммо кофир. Дар он ҳолат чехрааш сиёҳгардонидашуда пайкари ӯ низ калон гардонидида мешавад, пас ёронаш ӯро мебинанд, мегӯянд: «Паноҳ мебарем ба Худо аз бади ӯ. Бор Худоё! Ӯро назди мо наёр, Ӯро аз мо дур кун!». Аммо ӯ назди онҳо меояд ва мегӯяд: «Худо шуморо дур гардонад. Барои ҳар яки аз шумо монанди ман насиба аст».**

Барои маълумоти бештар ба ояти 31-уми сураи «Қасас» ва ба ояти 19-уми сураи «Ҳоққаҳ» муроҷиат шавад.

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا

Ва маъ кона фи ҳазихи аъма фа ҳува фи-л-ахирати аъма ва азаллу сабила. 72.

72. Ва ҳар кӣ дар ин дунё кӯр бошад, пас, вай дар охират низ кӯр аст ва гумроҳ аст.

Худованд дар ин оят хабар додааст, ки ҳар касе, ки дар ин дунё кӯр бошад, яъне чашми ӯ биност, локин чашми хираду, биноии маънавиёташ кӯр аст, ки ҳуҷҷату далелҳои ошкорои Парвардигорро намебинад, роҳи ҳидоят ва роҳе, ки ӯро ба Биҳишт мебарад дида наметавонад ва он чиро, ки моёи ҳидоят ва ибратгирӣ, намехоҳад бинад. Чунин шахс дар охират кӯртар аст.

Хулоса, касе, ки аз рӯйи беимонӣ гуноҳ мекунад ва дар ҳолати беимонӣ аз дунё мегузарад, дар қиёмат аз сарсонии дунё дида бадтар сарсону ҳайрон аст.

Барои маълумоти бештар аз оёти 124 то 136-уми сураи «То ҳо» муроҷиат шавад. Дар ин дунё кӯрҳои маънавӣ касоне ҳастанд, ки ба кӯрии худ кифоя накарда, чуноне ки ояти зер ишора

дорад, меҳоханд дигаронро аз роҳи рост ба бироҳа баранд. Гурӯҳе аз онҳо ҳатто хостааст, Расулulloҳ (с)-ро аз роҳ занад.

وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أُوحِيَٰنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا

غَيْرُهُ وَإِذَا لَا تَخْذُوكَ خَلِيلًا

Ва иъ кăду ла яфтинӯнака ъани-л-лазӣ авҳайнă илайка ли тафтария ъалайнă гайрахӯ ва иза-л латтахазӯка халӣла.73.

73. Ва ҳамоно, наздик буданд, ки туро аз он чӣ ба сӯйи ту ваҳӣ фиристодем, ба фиреб боздоранд, то гайри онро бар Мо дурӯғ барбандӣ ва он гоҳ туро дӯст мегиританд.

Оид ба сабаби нозилшавии ояти мазкур ривоятҳои мухталифе ба чашм мерасанд. Чун яке аз онҳо зикр шавад, ҳоҷат ба баёни дигар нест. Дар сабаби нозилшавии ояти таҳти назар саҳеҳтарини ривоятҳо ин аст, ки мушрикони ба Расулulloҳ (с) гуфтанд: «Биё, ба бутҳои мо даст расон, (яъне онҳоро чун нишонаи эҳтиром бимол) таҳқири бобоҳои будпарастии моро бас кун, мо ба дини ту мебароем!». Ҳамон буд, ки ин оят нозил шуда, ба Он ҳазрат (с) фармуд, ки наздик буд, ки фиреби мушрикони дар дили ту таъсир бигзорад ва аз он чи, ки Мо барои ту ваҳӣ фиристодем, рӯйи гардонӣ ва гайри онро ба Мо нисбат диҳӣ, онҳо туро ба дӯстии худ пазиро шаванд.

Хулоса, Худованд ҳабиби Худ (с)-ро хотиррасон сохт, ки пазируфтани дарҳости мушрикони хилофи ҳукми Қуръон ва бӯхтон бар Худои Субҳон аст. Агар хоҳишҳои онҳоро қабул кунӣ, онҳо бо ту дасти дӯсти ва самимият дароз мекунад, локин онҳо аз дӯстии Ман хориҷ мешавӣ! Аммо Расулulloҳ (с) ба онҳо гуфт: “Ба Худо қасам агар шумо Моҳро фуруд оварда, дар як кафи дасти ман ва Офтобро фуруд оварда, дар кафи дасти дигари ман бизгоред, ончиро Худованд ба ман амр кардаасту вазифа гузаштааст, ё ба камол мерасонам ва ё дар ин роҳ аз олам мегузарам.”

Даст аз талаб надорам, то коми ман барояд

Ё ҷон расад ба ҷонон, ё ҷон зи тан барояд. (Ҷомӣ)

وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكُنْ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا

Ва лав лā аъ ѓаббатнāка лақад китта таркану илайҳим шай-аъ қалилā. 74.

74. Ва агар на он будӣ, ки Мо туро собит доштем, дар ҳақиқат, наздик будӣ, ки ба сӯйи онҳо андаке майл кунӣ.

Баъзе муфасссирон сабаби нузули ин оятро аз Саъд бини Ҷубайр (р) ривоят карда чунин гуфтаанд: «Расули Худо машғули салом кардани Ҳаҷаруласвад буд, ки мушрикон монеъи ӯ (с) шуда гуфтанд: «Агар бар худоёни мо дасте нақашӣ (яъне худоёни моро бо даст молиш надиҳӣ) дигар бор иҷоза намениҳем, ки Ҳаҷаруласвадро салом кунӣ!». Расулulloҳ бо худ гуфт: «Худованд медонад, ки аз он чи мушрикон ба ман тақлиф доранд, дар дили худ нафрат дорам. Ҳоло бар ман чӣ зиёне хоҳад дошт, ки барои муросо даст бар бутҳои онҳо бикашам ва баъд ба ман иҷозаи саломии Ҳаҷаруласвадро бидиҳанд». Аммо Худованд бо нозил кардани ояти мазкур аз Расули худ андак майлро ҳам нахоста, гуфт ки агар туро бар ҳақ собитқадам ва устувор намениҳем ва туро маҳфуз (ҳимояшуда, боисмат) аз гуноҳ намекардем, наздик буд, ки васвасҳои онҳо дар дили ту таъсир мекард ва ту ба сӯйи онҳо майл ва бо онҳо созиш мекардӣ. Вале исмати Мо туро дарёфт ва аз камтарин майл ба онҳо туро боз дошт».

Хулоса, Расулulloҳ (с) бисёр меҳост ва бисёр рағбат дошт, то ҳама мардум муъмину мусалмон шаванд. Баъзан тадбирҳо меандешид, то бо даъвати худ бо сардорони мушрикон муросо кунад, то онҳо ҳидоят шаванд. Боре Расулulloҳ (с) бо сарони мушрикҳо дар сухан буд, Абдуллоҳ ибни Умми Мактум ба назди Расулulloҳ (с) омад, аз сабаби он, ки ӯ (р) нобино буд, вазъиятро нафаҳмид, дар байни сухани Расулulloҳ (с) ворид шуда савол кард. ӯ (с) нороҳат шуд, андаке рӯтурушӣ кард. Ҳамоно чанд ояти сураи «Абаса» ҳамчу итоб барои собитқадам нигоҳ доштани ӯ (с) нозил шуд. Агар Расулulloҳ (с) андаке ба тақлифҳои мушрикон майл мекард, чӣ мешуд? Ояти зер ба ин савол посух аст:

إِذَا لَّا ذِقْنَكَ ضِعْفَ الْحَيَوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا

**Иза-л ла азақнақа зиъфа-л-ҳайāti ва зиъфа-л-мамāti
сумма лā таҷиду лака ъалайнā насӣро. 75.**

75. Албатта, он гоҳ туро дучанд азоби зиндагонӣ ва дучанд азоби маргро мечашонидем, сипас, барои худ ва барои дафъи азоби Мо мададгоре намеефти!

Худованди Олими сир ва хафиёт дар ин оят ба Расули Худ (с) хитоб намудааст, ки агар ту ба гуфтаҳои мушрикони андак майл мекардӣ, ё моил будани худро заррае маълум месохтӣ, ҳатман дар дунёву охират нисбат ба мушрикони ба Ту азоби дучанд муъайян мекардем ва он гоҳ касеро ёфт карда наметавонистӣ, ки ин азобро аз ту дафъ кунад! Бар ҳар мусалмоне, ки ин оятҳоро тиловат мекунад, лозим аст, ки дар бораи сифатҳои Ҷалолӣ ва Ҷабарутии Ҳақ таъоло амиқ андеша кунад ва дуъои он ҳазрат (с)-ро бихонад. Дуо ин аст: «Аллоҳумма то такилни ило нафси тарфата ъайн» Худовандо! Маро миқдори як чашм задан дар ихтиёри нафсам мағзор!

وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّوكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا لَا

يَلْبَثُونَ خَلْفَكَ إِلَّا قَلِيلًا

**Ва ин кādу ла ястафиззунака мина-л-арзи ли юхриҷука
минҳа ва иза-л лā ялбасӯна хилāфака иллā қалилā. 76.**

76. Ва ҳамоно, наздик буданд, ки туро аз Замин (Макка бо фикри худ) билагжсонанд, то туро аз он ҷо берун кунанд ва он гоҳ, пас аз ту диранг нақунанд, магар андаке -

Сабаби нузули ин оят дар баъзе ривоятҳо чунин омадааст: “Мушрикони (ё баъзе аз яҳудиён) аз рӯи ғаразе, ки ба Расулуллоҳ (с) доштанд ва то ин ки даъваташ хомӯшу беасар шавад, ба ӯ (с) гуфтанд: «Агар ту ба ростӣ пайғамбар бошӣ, дар ин сарзамине, ки ба пайғамбарии ту ҳеҷ муносибате надорад, чӣ кор мекуни? Ба диёри Шом рав, зеро аксари анбиё (а) дар диёри Шом гузаштаанд.” Аз шунидани чунин суханҳо, Расулуллоҳ (с) дар андеша шуданд, ки оё аз Ҷазиратул-араб берун мерафта бошам?. Ин буд, ки ояти мазкур нозил шуд.” Худованд дар он ба Расули Худ (с) хабар дод, ки наздик буд, ки мушрикони бо васвасаву найранг ва бо нақшаи моҳиронашон туро аз шаҳри Макка берун кунанд. Сипас давоми

оят ба мушрикон ҳушдор додааст, ки агар онҳо коре мекарданд, ки туро аз Макка хориҷ мекарданд, албатта, ба ғайр аз муддати андаке онҳо дигар дар рӯи Замин боқӣ намонда, ҳама нобуд мешуданд. Зеро ингуна кор гуноҳи бузург аст. Оё роҳбари дилсӯзро аз диёри худ берун кардан, ин бузургтарин носипосию куфрони неъмат нест? Чунин тоифа дигар чӣ шоистагӣ доранд, ки дар рӯи Замин боқӣ бимонанд?

Хулоса, онҳо меҳостанд туро аз шаҳри Макка берун кунанд, локин Худованд нахост бо ин роҳ онҳоро ҳалок кунад. Бинобарин, онҳоро муваффақ нагардонид. Баъди амалӣ нашудани ин пешниҳод, мушрикон дар маҷлисгоҳи худ (Доруннадва) бори дигар иттифоқ карданд, ки бояд Муҳаммад кушта шавад... Аммо Павардигори меҳрубон ин дафъа ҳам нахост, ки бошандагони мушрики Макка, дар натиҷаи амали шумашон, мисли қавми Нӯҳ (а) ва қавми дигар пайғамбарон (а), дар ҳол бо офате аз беҳубун нобуд шаванд. Аллоҳ таъоло амр намуд, то Расулуллоҳ (с) аз шаҳри Макка ба қасди Мадина ҳудаш хориҷ шавад. Валлоҳу аълам.

سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا

Сунната маъ қад арсалнā қаблака ми-р русулинā. Ва лā таҷиду ли суннатинā таҳвйлā. 77.

77. монанди равиши касоне аз пайғамбарони Мо, ки онҳоро пеш аз ту фиристодаем ва барои дастури Мо дигаргуние нахоҳӣ ёфт.

Худованд барои тасалии Расули Худ (с) дар ин оят ба маънои ояти қаблӣ ишора намуда фармудааст, ки ин амали мушрикон, ки нисбати ту раво диданд, хос барои мушрикони араб нест. Умматҳои пайғамбарони пеш аз ту гузашта ҳам, чунин амалҳоро ба пайғамбаронашон раво медиданд. Пайғамбаронро мазоҳу масҳара мекарданд, аз байни худ хориҷ мекарданд, ё онҳоро ба қатл мерасониданд.

Хулоса, роҳу равиши ингуна тоифаҳо чунин буд ва ҳаст. Дар натиҷа, Худованди Ту бинобар қонун ва суннати худ онҳоро аз беҳубун несту нобуд месохт, ё бар онҳо азоби худро нозил мекард. Ҳеҷ кас ва ҳеҷ чиз ин қонуни Худовандро дигаргун карда наметавонист. Оё мушрикон Расулуллоҳ (с)-ро аз ватани худ хориҷ накарданд? Посух ин аст, ки ӯ (с) бо фармони Парвардигори хеш аз он диёр ҳиҷрат кардаанд. Агар Расулуллоҳ(с)-ро ихроҷ

мекарданд чуноне ки дар эзоҳи ояти қаблӣ гузашт онҳо бояд аз беҳубун несту нобуд мешуданд. Локин Худованд инро нахост. Оятҳои зерин хитоб ба Расулуллоҳ (с) аст.

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْءَانَ الْفَجْرِ إِنَّ

قُرْءَانَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

**Ақими-с-салāта ли дулуки-ш-шамси илā ғасақи-л лайли
ва Қур-āна-л-фаҷр. Инна Қур-āна-л-фаҷри кāна
машҳудā.78.**

**78. Барпо дор намозро аз вақти заволи Офтоб то торикии шаб
ва Қуръони фаҷрро бихон. Ҳаройина, Қуръон хондани Фаҷр
мавриди мушоҳидаи фариштагон мебошад.**

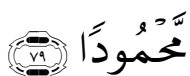
Худованд дар ин оят ба Расули Худ(с) барои адои намозҳои фарз ва вақти онҳо бо хитоб амр намудааст, ки барои мубориза бо ширк ва барои дур кардани васвасаҳои шайтон ва барои аз дил дур кардани гарду ғубори он, ҳангоме ки завол (офтобгард) мешавад, инчунин дар торик шудани шаб бояд намозро барпо кунӣ! Яъне чун офтобгард шуд, вақти намози пешин медарояд. Вақти намози пешин то даромадани намози Аср аст. Муддати охири вақти намози пешин ҳангоме аст, ки сояи ҳар чиз ба ғайр аз сояи аслӣ (сояи ҳар чиз ҳангоми қиёми Офтоб) то ду баробари андозаи ҳудаш шудан, аст. Баъди он вақти намози Аср медарояд. Баъди фурӯ рафтани Офтоб, вақти намози шом дохил мешавад, чун шаб торик шуд вақти намози Хуфтан фаро мерасад. Ҳамчунин Худованд ба Расули Худ (с) гуфтааст, ки Қуръони фаҷр (намози субҳ)-ро барпо дор, зеро намози субҳ мавриди таваҷҷӯҳи фариштагони шаб ва рӯз қарор дорад.

Хулоса, аксари муфасссирон бар онанд, ки барои адо кардани намозҳои фарзи панҷвақта ояти мазкур ишора аст. Локин барои пурра фаҳмидани вақтҳои намози панҷвақта ба ояти 238-уми сураи «Бақара» ва ба ояти 114-уми сураи «Худ» (а) низ муроҷиъат шавад! Ба ҳамин тартиб Расулуллоҳ (с) вақти ҳар намози панҷвақтаро ба саҳобагони худ фаҳмонданд ва худ амал карданд.

Тибқи ҳадисҳое, ки Бухорӣ, Муслим, Имом Аҳмад, Насоӣ, Тирмизӣ, Ибни Моҷа ва Ҳоким (р) ривоят кардаанд маънои «машҳудо» ин будааст, ки дар оғози субҳ, фариштагоне, ки дар

шаб муруқибӣ бандағони Худоанд, ҷойи худро ба фариштағони рӯз иваз мекунанд. Агар банда дар оғози субҳ ба намоз машғул бошад, ҳарду гурӯҳи фариштагон онро мебинанд ва ба ғоидаи ӯ шохидӣ медиҳанд. Яъне агар Худованд аз фариштағони шаб пурсад, ки вақте шумо баргаштед, бандаи ман дар чӣ ҳолат буд? Онҳо мегӯянд: «Дар он вақт ба ибодати Ту машғул буд, ки мо бозгаштем». Агар ба фариштағони рӯз ин саволро диҳад, онҳо мегӯянд, ки вақто, ки мо рафтем, бандаи Ту ба ибодат машғул буд. Маълум мешавад, ки ин ду вақт, вақтҳои бо эътибор ва бобаракатанд.

وَمِنْ أَلِيلٍ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا

**Ва мина-л-лайли фа таҳачҷад бихи нәфилата-л лака
ъасә ай ябъаъака Раббука мақома-м маҳмудā. 79.**

**79. Ва поре аз шабро бедор бош, ки ин намози шаб нофилаи
маҳсус барои ту аст. Бошад, ки Парвардигорат туро ба мақоми
Маҳмуд (нисандида дар Биҳишт) бирасонад.**

Баъди зикри намозҳои панҷвақта дар ин оят Худованд ба Пайғамбари Худ (с) фармудааст, ки барои он ки мартабаи баландро ба ту бидиҳем, илова бар намозҳои панҷвақта посе аз шаб аз хоб бархез ва дар намози таҳачҷуд (шаб) шурӯъ кун ва дар он Қуръонро дароз бихон, шояд, ки дар партави ин амал дараҷаи туро Худованд ба мақоми маҳмуд бирасонад. Мақоми маҳмуро муфасссирон ба мақоми шафъоати кубро (бузург) тафсир кардаанд. Зеро Пайғамбар (с) бузургтарин шафъаткунандааст. Касонеро, ки шомили шафъоати ӯ (с) шаванд, Парвардигори мутаъол аз шиддату заҳмати ҷонфарсои қиёмат берун хоҳад овард. Дар «Саҳеҳ»-и Муслим бо ривояти Абӯҳурайра (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с)-ро пурсиданд, ки баъди намозҳои фарзӣ хондани кадом намоз беҳтар аст? Расулulloҳ (с) дар ҷавоб гуфтанд: **«Намози шаб»**. Ҳама он чи гуфта шуд, ба ҳадисе, ки бо номи «Ҳадиси шаоъат» маъруф мебошад, марбут аст. Валлоҳу аълам.

Хулоса, аҳамияти барпо доштани намоз хеле бузург аст. Бубинед, Худованд ҳатто ба Пайғамбари дӯстдоштааш - Муҳаммад (с), ки гуноҳони аввалу охиринаш бахшида шудаанд, амр кардааст,

ки барои мақоми маҳмудро соҳиб шудан намозҳои панҷвақтаро бо пуррагӣ ва илова бар он намози таҳаҷҷудро бихонад. Маълум гашт, ки барпо доштани намоз ин қадар аҳамият доштааст, пас шахсоне, ки дар давоми умр сарашон сачдаи илоҳиро надида аст, яъне намоз нахондаанд, чӣ гуна орзуи дохил шудан ба Ҷаннат доранд? Онҳо бояд ҳудашон ба қароре оянд.

Зеро Шайх Саъдӣ гуфтааст:

Эй тухидаст рафта дар бозор

Тарсам, ки пур наёварад дастор.

Аз Ҷобир ибни Абдуллоҳ (р) ривоят шудааст, ки Расулulloҳ (с) фармуданд: **«Ҳар касе дар ҳангоми шунидани азон агар бигӯяд: «Аллоҳумма рабба ҳозиҳид-даъватит-томмати вас-салотил қоимати, оти Муҳаммаданил-василата вал-фазилата вабъасху мақомам-маҳмуданил-лази ваъадтаҳ». Қатъан шафоъати ман рӯзи Қиёмат бар вай ҳалол мешавад».**

وَقُلْ رَبِّ ادْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاَجْعَلْ لِّىْ

مِّنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا

Ва қу-р-Рабби адҳилни мудхала сидқи-в ва ахриҷни муҳрача сидқи-в ваҷъал ли ми-л ладунка султoнан-н-наси́ро.80.

80. Ва бигӯ: «Эй Парвардигори ман, дохил кун маро даровардани писандида ва маро бар ваҷҳи писандида берун ор ва барои ман аз назди Худ қуввати ёридиҳанда бидеҳ».

Вақто ки Пайғамбар (с) ба ҳиҷрат маъмур шуданд, ба туфайли он зот Худованд дар ин оят ба сарчашмаи имону тавҳид ишора карда, ба ҳама муъмину мусалмонҳо тарзи дуъо карданро таълим дода гуфтааст, ки бигӯ! Парвардигоро! Маро бо роҳи писандида ва бо иззату эҳтиром вориди Мадина соз ва ҳамчунин бо роҳи писандида ва бо иззату эҳтиром аз Макка ҳамроҳи мададу нусрати худ берун соз! Худовандо, чунон кун, ки ҳеҷ кори фардӣ ва иҷтимоъии ман ба ғайри сидқу сафо ва ба ғайри хосту ризои Ту оғоз нагардад.

Хулоса, анбиё (пайғамбарон) ва авлиёи илоҳӣ ҳамеша фикру гуфтору амалҳояшонро аз ҳаргуна найрангу фиребгарӣ пок нигоҳ

медоштан. Дар давоми дуъо аз Худованд бояд чунин пурсид: «Худовандо! Аз назди Худ барои ман ёриву нусрат ва қуввати ғалаба ато кун!» Оре! Худованд агар қувва ато накунад, аз дасти банда ҳеҷ чиз намеояд.

Дар баёни сабаби нозилшавии ин оят омадааст, ки ҳангоме ки Расулуллоҳ (с) ба ҳиҷрат омода шуданд, ояти мазкур нозил шуд.

Барои маълумоти бештар ба ояти 25-уми сураи «Ҳадид» муроҷиат шавад.

Ояти зер ба кофирони Қурайш таҳдид аст:

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

Ва қул ҷаъ-л-ҳаққу ва заҳақа-л бāтил. Инна-л-бāтила кāна заҳуқо. 81.

81. Ва бигӯ: «Омад (дини) Ҳақ ва нобуд шуд (дини) ботил, ҳаройина, ботил нобудшаванда аст».

Худованд ба Пайғамбари Худ (с) фармудааст, ки бигӯ, ки Ҳақ фаро расид. Он чи ки Худованд дар бораи пирӯзии Исломи ваъда дода буд, ҳосил шуд. Ва ботил (ширк) аз миён рафт, зеро ӯ чизи беасос аст ва ҳамвора нобуд шуданист. Дигар дар Ҷазираи Араб қонуни ширк (бутпарастӣ) боқӣ намонд. Ҳасани Басрӣ (р) гуфтааст: «Вақто ки Худованд алайҳи мушрикони Макка ҳуҷуми мусалмонҳоро ирода кард, Расули Худ (с)-ро амри ҳиҷрат ба Мадина намуд. Чуноне ки гузашт, Расулуллоҳ (с) дуъо карданд ва аз Худованд ёрӣ пурсиданд, дар натиҷа, соли ҳаштуми ҳиҷрӣ Маккаро фатҳ намуданд. Бо ривояти Бухорӣ ва Муслим аз Ибни Масъуд (р) Расулуллоҳ (с) дар он асно чӯбе дар даст доштанд. Бо он чӯб сесадушаст бутеро, ки мушрикон атрофи Каъба нигоҳ медоштанд, мекуфт ва ояти мазкурро тиловат мекард.

وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ

الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

Ва нуназзилу мина-л-Қур-āни мā ҳува шифāу-в ва раҳмату-л лил муъминина ва лā язиду-џ-џолимина иллā хасāро. 82.

82. Ва аз Қуръон он чиро фурӯ меорем, ки вай шифо ва барои мусалмонон раҳмат аст ва ситамгаронро ба чуз зиён чизе намеафзояд.

Дар оятҳои қаблӣ баҳс аз тавҳид, мубориза бо ширк буд. Ҳоло дар ояти мавриди назар таъсири фавқуллодаи Қуръон баён шуда Худованд фармудааст, ки мо Қуръонро нозил мекунем, ки барои муъминон моёи шифо ва раҳмат бошад. Вале ситамгарон ҳамеша ба ҷои ин, ки аз ин манбаъи ҳидоят ва хушбахтӣ баҳрае гиранд, ба ғайр аз зиён чизе бештар намегиранд. Оре! Дар ҳақиқат Қуръони карим барои муъминон шифо ва раҳмат аст.

Касе, ки бо ихлос Қуръон хонад ва маъноӣ ӯро фаҳмаду ба он амал кунад, аз маразҳои маънавӣ: аз он ҷумла аз ширк, куфр, мунофиқӣ, фосиқӣ ва аз ақидаҳои ботил, аз ҳуқду ҳасад, аз баҳилию манманӣ, мутакаббироӣ, аз ҷаҳлу нодонӣ аз шакку шубҳа ва аз гумроҳӣ шифо меёбад ва банди холиси Парвардигор мешавад.

Ҳамчунин, агар ба Қуръон амал шавад, бемориҳои ахлоқӣ фардӣ, иҷтимоӣ, муъомилаҳои иқтисодӣ ва ҳатто муомилаҳои сиёсӣ бо роҳи писандида ҳал мешаванд.

Бо ривояте шифо будани Қуръон шомили маразҳои зоҳирӣ низ ҳаст. Зеро талаби шифо бо Қуръонро Расулulloҳ (с) тасдиқ кардаанд. Дар ин бора ривояти саҳеҳ низ дар даст ҳаст.

Аз он ҷумла, яке аз саҳобагон дар сафар сураи «Фотиҳа»-ро хонда, ба шахси моргазида дам кард ва дуъо намуд. Худованд ба ӯ шифо бахшид. Чун ин хабар ба Расулulloҳ (с) расид, онро рад накарданд (ниг. ба эзоҳи сураи «Фотиҳа» ҷилди 1-ум, «Тафсири Осонбаён»).

Раҳмат будани Қуръон барои муъминон ба ин маъност, ки салоҳу дину дунёи инсонро таъмин мекунад. Агар дар тиловати Қуръон андеша ва тадаббур шавад, подоши бузург ва хушнудии Худованд ҳосил мешавад. Вале шахсоне, ки Қуръонро бовар надоранд, онҳо ситамгоранд. Ба ҷои тасдиқ, дини Ҳақро дурӯғ меҳисобанд. Чун Қуръонро шунаванд, ҳашму саркашиашон шадидан зиёда мешаваду даст ба фасодкорӣ мезананд, дар натиҷа онҳо ба ҳалоки маънавӣ дучор мешавад. Ин аст, маъноӣ намеафзояд Қуръон бар ситамгарон магар зиёро. Валоҳу аълам.

Барои тавзеҳи бештар ба эзоҳи ояти 125-уми сураи «Тавба» муроҷиат кардан тавсия мешавад.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَسَىٰ نِعْمَتَنَا بِنِجَانِيهِ ۖ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ

يُؤْسَا

**Ва иẓā анъамнā љала-л-иṅсāни аъраъа ва наā бичāнибиҳи
ва иẓā массаҳу-ш-шарру кāна яӯсā. 83.**

**83. Ва чун бар инсон инъом кунем, рӯй бигардонад ва паҳлӯ тижҳӣ
кунад ва чун ба вай сахтӣ расад, ноумед бошад.**

Инсонии беимон аҳволи аҷоибе дорад. Агар Худованд бо фазлу раҳмати Худ, неъматҳоро аз қабилӣ, тансиҳатӣ, ризқу рӯзи ба ӯ арзонӣ фармояд ва ӯ ҳарчи қадар айшу оромиро соҳиб шавад, ба неъматдиҳандаи асосӣ (Худо) пушт гардонида, чунон дар ғафлат мешавад, ки гӯё дигар асло ва ҳеҷ вақт дасткамиро намебинад. Чун аз сабаби носипосии неъматҳо фақир гардад, ё мариш шавад, ё мушкилоте бар сари ӯ ояд, рӯзаш бад шавад, дар он ҳолат ҳам бо тоъату ибодату пушаймонӣ ба Худованд рӯй наоварда аз раҳмати Худованд чунон ноумеду маъюс мегардад, ки гӯё дигар Худованд ўро асло намебахшад, гӯё дари тавба ба рӯйи ӯ баста шудааст ва барои ӯ Қуръон дигар ҳидоятгору шифо шуда наметавонад. Ин аст ҳоли шахси беимон, ки бо туфайли куфру носипосӣ, аз шифои маънавии Қуръон ва аз раҳмати Ӯ таъоло ноумед мешаваду бебаҳра мемонад.

قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ ۚ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا

**Қул кулли-й яъмалу љалā шāкилатиҳи фа Раббукум
аъламу би ман ҳува аҳдā сабīлā. 84.**

**84. Бигӯ: «Ҳар касе бар тариқаи худ кор мекунад, пас,
Парвардигори шумо бо он, ки вай роҳёфтатар аст, донотар
аст».**

Худованд Пайғамбари Худ (с)-ро амр кардааст, ки ай Пайғамбари мо, бигӯ, ки ҳар инсон, хоҳ ӯ кофир аст ё муъмин, мувофиқи эътиқоду услуби худ амал мекунад.

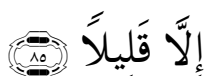
Ӯ чӣ гуна инсон аст ва ба чӣ чиз эътиқод дорад, чӣ хел амал мекунад, ҳамаро Худованд хубтар медонад, ҳукми ӯ ба Худо ҳавола аст ва мувофиқи амалаш ўро ҷазо ё мукофот хоҳад дод.

Оре! Кӣ дар роҳи ҳидоят ва кӣ дар роҳи залолат аст, Худованд худааш медонад ва ҳама мувофиқи амали худ мукофот ё ҷазо хоҳанд дид.

Бо ибораи дигар, эй Муҳаммад (с)! Ба кофирон бигӯ, ки ҳар кас мӯвофиқи роҳу равиш ва одати худ амал мекунад: Шахси муъмин амри Худоро ба ҷо меорад ва дар баробари неъматҳои Худованд шукр мекунад. Дар вақти норасогиҳо маъюсу навмед намешавад.

Аммо шахсе ки ба Худо ва расули ӯ имон надорад, дар баробари неъматҳо сармасту саркашу ношукр ва дар ҳангоми нокомӣ маъюс мешаванд. Пас ба ҳоли шахсоне, ки дар роҳи ростанд, Худованд худааш доноост. Валлоҳу аълам!

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ

**Ва яс-алӯнака ъани-р-рӯҳ. Қули-р-рӯҳу мин амри Раббӣ
ва мӓ ўтӣтум-м мина-л-ъилми иллӓ қалилӓ. 85.**

**85. Ва туро аз «рӯҳ» мепурсанд, бигӯ: «Рӯҳ аз ҳукми
Парвардигори ман аст ва дода нашудаед аз илм(-и он) магар
андаке».**

Сабаби нозил шудани ояти мазкурро муфасссирон чунин гуфтаанд. Имом Аҳмад, Имом Насой, Ҳоким ва Ибни Ҳаббон ва дигар муҳаддисон аз Абдуллоҳ Ибни Аббос (р) ривоят кардаанд, ки қурайшиҳо ба яҳудиёне, ки онҳо аҳли китоб ва аз илми Таврот бохабар буданд, гуфтанд: «Ба мо чизе биёмӯzed, то мо аз он мард (Муҳаммад (с)), савол кунем (бубинем) оё медонад ё сукутро ихтиёр мекунад».

Яҳудиён ба онҳо гуфтанд: «Мавзӯи рӯҳ дар Таврот бисёр мубҳам омадааст, дар бораи рӯҳ (ҷон) аз ӯ савол кунед, агар ҷавоб диҳад, ӯ дар ҳақиқат, Пайғамбар нест. Агар ҷавоб надиҳад, дар ҳақиқат, ӯ Пайғамбар аст». Бо ҳамин тариқ қурайшиҳо аз Расулulloҳ (с) дар бораи рӯҳ савол карданд, ҳамоно ояти мазкур нозил шуд» Худованд дар он ба Расули Худ (с) хитоб намуда гуфт, ки вақте туро мепурсанд, ки рӯҳ (ҷон) чист?. Ҳақиқати он чӣ гуна аст? Ҷон чӣ гуна ба ҷисми инсон ворид мешавад ва мебарояд? Инсон чӣ гуна бо ҷон зинда аст? Дар ҷавоб ба онҳо бигӯяд, ки рӯҳ

(ҷон) аз амри (ҳукми) Парвардигори ман аст. Яъне он монанди дигар чизҳои офаридашуда аз табодули моддаҳо пайдо нашудааст. Яъне он модда ё ҷисм нест. Рӯҳ (ҷон) бевосита аз ҳукми «Шав»-и Ҳақ таъоло пайдо шуда аст. Аз ин сабаб рӯҳро бо дигар махлуқҳои моддӣ муқоиса намудан мумкин нест. Ҳақиқати комили рӯҳ (ҷон) аз асрори Парвардигор аст. Моҳият ва кайфияти чигунагии рӯҳ (ҷон)-ро Худо медонад. Худованд аз ҳақиқату моҳияти он инсонҳоро огоҳ накардааст.

Дар давоми ояти мазкур Худованд хабар додааст, ки эй инсон, илме, ки Худованд ба шумо додааст, андак аст.

Бо ин илми андак кучо тавонад инсон ба фаҳми пурраи моҳияти рӯҳ расад. Муфасссирон гуфтаанд, ки инсон дар натиҷаи саъю кӯшиш ҳарчанд маълумоти бештаре ба даст оварад ҳам, он чи ки медонад, ҳама вақт хеле ва хеле кам ва ночиз аст, аз он чи, ки намедонад. Аз ин сабаб маълумотхое мавҷуданд, ки болотар аз сатҳи фаҳмиш ва идроки ақли инсонанд. Аз он ҷумла, фаҳмидани ҳақиқати рӯҳ (ҷон) ба ин гурӯҳи маълумотҳо мансубаст. Модоме ки инсон ба ҳақиқату моҳияти рӯҳ (ҷон) расида наметавонад, барои расидан ба ҳақиқати он вақти худро беҳуда мегузаронад. Он қадар донанд, ки инсон ба рӯҳ (ҷон) ҷомаи ҳаётро дар бар мекунад ва Худованд онро офаридааст, кифоя аст. Барои фаҳми бештар ба ояти 52-юми сураи «Шӯро» ва ояти 9-уми сураи «Наҳл» муроҷиъат шавад. Валлоҳу аълам.

وَلَيْنَ شِعْنًا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا

**Ва лаиṇ шиънā ла назҳабанна би-л-лазӣ авҳайнā илайка
сумма лā таҷиду лака биҳи ъалайнā вакилā. 86.**

**86. Ва агар хоҳем он чиро, ки ба сӯйи ту ваҳй фиристодаем,
бозбигарем, синас, барои худ ба сабаби вай бар Мо корсозе наёбӣ!**

Дар бораи Қуръон дар оятҳои қаблӣ сухане чанд гузашт. Ҳоло Худованд дар ояти таҳти назар дар ҳамин замина суханро идома дода фармудааст, ки Мо агар бихоҳем он чизе (Қуръон)-ро, ки ба воситаи ваҳй бар ту фиристодаем, ба ҳар восита аз ту мегирем. Дар он сурат дигар касеро намеёбӣ, ки аз тарафи ту вакилӣ кунаду

такаягоҳу пуштибони ту шавад ва чизеро аз Қуръон барои ту бозгардонад ва ё онро барои ту ниғаҳ дорад.

إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾

Иллā раҳмата-м ми-р-Раббик. Инна фаълаҳу кāна ъалайка кабӯр.87.

87. Лекин ба сабаби раҳмате аз ҷониби Парвардигори ту (онро боқӣ гузоштем) ки воқеъан, фазли Вай бар ту (бисёр) бузург аст.

Худованд дар ин оят бо ҷумлаи истисноӣ фармудааст, ки раҳмат ва меҳрубонии Парвардигор аст, ки Қуръонро (ваҳйро) ба сӯйи Худ барнагардондем. Қуръонро дар ёди ту ва дар хотири саҳобагонат ниғаҳ доштем, то онро ба дигарон расонед. Зеро фазлу карами Парвардигорат нисбати Ту (с) хеле бузург аст. Ту (с)-ро ба пайғамбарӣ баргузидем, хотам (охирин) пайғамбар гардонидем ва сарвари ҳамаи Пайғамбарон (а) таъин намудем.

Дар ҳақиқат, ҳамин ваҳйи илоҳӣ (Қуръон) ва фазлу карами бузурги Парвардигор аст, ки инсон метавонад саъодати дунё ва охирати худро таъмин кунад.

Фиристондани ваҳй хос ба Парвардигор аст, ҳеч зоте нест, ки чизеро фуруд орад, ки монанди ваҳйи илоҳӣ бошад.

Хулоса, чуноне ки ояти зер ишора дорад, бояд донист, ки Қуръон китобест Раббонӣ, дар ӯ маншаи башарӣ нест.

قُلْ لِّئِنْ أَجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ

لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ ۚ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾

Қул ла униҷтамаъати-л-инсу ва-л ҷинну ъалā ай яъту би миғли ҳāза-л-Қур-āни лā яътуна би миғлиҳи ва лав кāна баъъзӯҳум ли баъъзин ѓаҳӯр.88.

88. Бигӯ: «Агар ҷамъ шаванд одамииён ва ҷиннииён бар ин ки монанди ин Қуръон (Китобе) биёранд, ҳаргиз монанди онро оварда натавонанд, агарчи баъзеи онҳо баъзеро мададгор бошад».

Аз оятҳои қаблӣ ва аз ин оят маълум шуд, ки ба инс (инсон)-у ҷин илми кам дода шудааст. Модоме ки кор чунин аст, Худованд

ба Пайғамбари худ (с) амр кард, ки бигӯ, агар инсонҳо ва ҷинҳо, фаразан, ҷамъ шаванд ва хоҳанд, ки китобе бинависанд, ки дар камоли устувори лафз, ҳусни тартиб, фаҳмо будан, зебогӣ ва мухтасари баён, пурмаъногӣ монанди Қуръони Худованд бошад, ҳаргиз наметавонанд. Зеро офаридашуда (махлуқ) аз овардани он чи, ки ба овардашудаи Офаридгор (Холиқ) монанд бошад, очиз аст. Ҳарчанд онҳо дар ин кор ба ҳамдигар ёрӣ ва пуштибонӣ кунанд ҳам, аз уҳдаи он ҳаргиз баромада наметавонанд.

Хулоса, Қуръон сухани Худованду муъҷизаи Худованд аст, на фикру сохтаи мағзи башар.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ

إِلَّا كُفُورًا

Ва лақад саррафнā ли-н-нāси фī хāза-л Қур-āни миң кулли маšалин фа абā акšару-н-нāси иллā куфурō. 89.

89. Ва ҳаройина, барои мардум дар ин Қуръон аз ҳар навъ масале гуногун баён кардем, пас, бисёри мардум ба ҷуз носипосӣ чизеро қабул накарданд.

Дар ин оят Худованд гуфтааст, ки ҳаройина, Мо дар Қуръон барои ҳақро фамидани мардум тарзи гуногунбаёниро истифода бурдем чун тамсил (мисол овардан), панду насихат, мавъиза, тарғибу таҳдид, амру наҳй (манъ) достони пешиниён, ё хабаре аз онҳо, хабар дар барои қиёмат, Биҳишту биҳиштиён ва Дӯзаҳу дӯзаҳиён ва ғайра. Яъне маънои Каломи Худо бо шеваҳои гуногун такрор ба такрор баён кардаем, то мардум маълумоти кофӣ ба даст оранд, андеша ронанд, фаҳманд ва шояд ба Худои якка ва ягона ва пайғамбари барҳақ будани Муҳаммад (с) имон биёранд. Вале бештари мардум носипосанд, ҳатто каломи Худо будани Қуръонро инкор мекунанд, аз мисолҳои он фоида намебаранд, аз куфрашон барнамегарданд, мутакаббирона истехзо мекунанд. Онҳое, ки гумроҳанд, муъҷизаи маънавӣ будани Қуръонро як сӯ мегузоранд. Чуноне ки ояти зер ишора мекунад, аз Расули Худо (с) муъҷизаҳои моддӣ талаб мекунанд:

وَقَالُوا لَنْ نُّؤْمِنَ بِكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا

Ва қолу лан-н-нуъмина лака ҳатта тафчура ланā мина-л-арзи ямбуъā. 90.

90. Ва (мушрикони) гуфтанд: «Ҳаргиз туро бовар надорем, то он ки барои мо аз Замин чашмае қорӣ кунӣ,

Дар оятҳои гузашта бузургӣ ва муъҷиза будани Қуръон баён шуд. Ҳоло баҳонаҷӯии сарони мушрикони дар ояти мавриди назар ва баъдӣ дар шаш қисмат зикр шудаанд. Дар ояти мазкур Худованд аз баҳонаи аввали онҳо хабар додааст, ки онҳо (мушрикони) ба Расулulloҳ (с) гуфтанд, ки то аз ин сарзамин барои мо чашмаи фавворазанандаи пуробе қорӣ нагардонӣ, ҳаргиз мо ба ту имон намеорем. Қисми дувумро ояти зер эзоҳ медиҳад:

أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ نَّحِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجَّرَ الْأَنْهَارُ خَلَّلَهَا تَفْجِيرًا

Ав такуна лака Ҷаннату-м мин-н-наҳили-в ва ъинабин фа туфаҷҷира-л-анҳāра хилāлаҳā тафҷирō. 91.

91. Ӯ туро бӯстоне аз хурмо ва ангур бошад, пас, дар миёни онҳо чӯйҳо равон кунӣ-

Яке аз сарсахттарин мушрикони Макка ба Расулulloҳ (с) гуфт, ки то мо боғе пур аз дарахтони хурмову ангурдор аз байни он чӯйҳои оби хурӯшон босуръат равонро дар ихтиёри ту набинем, ба ту имон намеорем. Сеюмин баҳонаи мушрикони дар ояти зер баён шудааст.

أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمَتْ عَلَيْنَا كِسْفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ

قَبِيلًا

Ав тусқитā-с-самāа камā заъамта ъалайнā кисафан ав таътия биллāҳи ва-л-малāикати қабилā. 92.

92. Ӯ чуноне ки гумон (даъво) мекунӣ, Осмонро бар мо пора-пора бияфганӣ, Ӯ Худо ва ғариштагонро рӯ ба рӯи мо биёрӣ,

Мушрикони ба Расулulloҳ (с) гуфтанд, ки ту моро метарсонӣ ки Худованд ҳар вақте ки хоҳад, метавонад осмонро пора-пора кунаду бар сари мо бияфганад. Мо имон намеоварем, магар ин ки ба унвони азоб ин ваъдаро дар амал қорӣ накунӣ! Дигаре гуфт, ки

дар ин ҳол ҳам мо ба ту имон намеорем, мо ҳангоме имон меорем, ки дар рӯ ба рӯи мо бидуни ягон парда Худо ва фариштагонро биёри, то онҳо ба Пайғамбарии ту шоҳидӣ диҳанд. Мо бояд онҳоро дида тавонем.

Панҷумин дархости мушрикони баҳонаҷӯӣ дар ояти зер баён шудааст:

أَوْ يَكُونُ لَكَ بَيْتٌ مِّنْ زُخْرَفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَن نُّؤْمِنَ
لِرُفْقِكَ حَتَّىٰ تُنْزِلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرُؤُهُ ۚ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا
بَشَرًا رَسُولًا

Ав якуна лака байту-м мин зухруфин ав тарқо фи-с-самъи ва лан-н-нуъмина ли руқиййика ҳатта туназзила ʔалайна китабан-н-накрауҳ. Қул субҳана Раббӣ ҳал кунту илла башара-р-расула. 93.

93. ё туро хонае аз зар бошад, ё дар (ба) Осмон боло равӣ ва боло рафтани туро бовар надорем, то он ки бар мо китобе фуруд оӣ, ки онро бихонем. Бигӯ: «Пок аст Парвардигори ман, ба чуз одами фиристодашуда ман чизи дигаре нестам».

Дар панҷумин дархост мушрикони баҳонаҷӯӣ гуфтанд, ки ту меғӯӣ, ки ман Расули Худоам, мо дар сурате ба ту бовар мекунему имон меорем, ки хонаи ту на аз сангу лой, балки аз тилло нақшину зебо бошад.

Дигар ин, ки мо дар он вақте ба ту имон меорем, ки ту ба осмон боло равӣ, бо фариштагон мулоқот кунӣ ва нома (китоб)-е ҳамроҳи худ биёварӣ, ки дар он навишта шуда бошад, ки ин нома аз Худост барои фалон ибни фалон, мо онро ба даст гирему бо чашми худ хонем ва он Пайғамбарии туро тасдиқ кунад ва дар он навишта шуда бошад, ки ту бандаи Худо ва расули Худо ҳастӣ! Бо ҳамин тариқ мушрикон гоҳ сафсата мегуфтанд, гоҳ мазоқу мазҳака мекарданд, гоҳ ҷиддӣ чунин дархостҳоро мекарданду Расулulloҳ (с)-ро азият медоданд.

Хулоса, аз пешниҳодоти онҳо маълум мешуд, ки ҳоло имон намеоранд. Аз ҳамин ҷиҳат, дар охири ояти мазкур Худованд ба

Пайғамбари Худ (с) фармуд, ки дар баробари ин пешниҳодҳои зидду нақизи онҳо бигӯ, ки Парвардигори ман поку муназзаҳ аст.

Ман фаришта нестам, ки ба боло (осмонҳо) равам, ман ҳам мисли шумо як инсон ҳастам, магар ин, ки Худованд маро барои расонидани амру наҳй, шумо фиристодааст. Оё шунидед, ки инсоне чунин хоҳишҳои шуморо анҷом дода бошад? Шумо гумон накунад, ки Парвардигори ман аз иҷрои хоҳишҳои шумо оқиз аст. На! Локин ман ҳақ надорам бе иҷозаи Худованд чунин дархостҳоро кунам. Бо ҳамин тариқ, дархосту талаби онҳо, ки барои ҳақро ёфтан набуд, рад шуд. Бигзор барои дарёфтани ҳақиқат бошад, локин ингуна талабу дархост беодобист. Валлоҳу аълам.

Дар баёни сабаби нозилшавии оятҳои 90 то 93 аз Ибни Аббос (р) ривоят шудааст, ки фармуданд: «Сарони Қурайш назди Каъба ҷамъ омада гуфтанд: «Касеро назди Муҳаммад бифиристед, то ба ӯ гуфтугӯ кунад, то ин ки агар шумо алайҳи ӯ коре мекардагӣ бошед маъзур бошед. Пас, думболи ӯ (с) касеро фиристоданд, вай ба ӯ (с) гуфт: «Ашрофи қавмат бо ҳам ҷамъ шудаанд, то бо ту гуфтугӯ кунанд». Аз баски Расулulloҳ (с) муштоқи имон овардани онон буд бо шитоб назди онҳо худро расонд. Мушрикони ба Муҳаммад (с) гуфтанд: «Ай Муҳаммад! Ба Худо савганд, ҳеҷ касе аз арабҳоро нашунидаем, ки ончи ту бар сари қавмат овардай, бар сари қавмаш оварда бошад. Охир ту падарони моро дашном додӣ, дини моро масҳара кардӣ, пиндору андешаҳои моро беҳирадӣ меҳисобӣ, ҷамъияти моро парокарда сохтӣ. Агар мақсадат ҷамъ кардани мол бошад, инак, мо барои ту ба қадре мол медиҳем, ки ту сармоядортарини мо бошӣ. Агар шарафу обрӯӣ мехоста бошӣ, биё туро раҳбари худамон қарор диҳем. Ё агар ба ту чин расида бошад, гоҳ-гоҳ девона мешуда бошӣ, ҳар чи лозим бошад, сарф мекунему ба табибҳо медиҳем, то ин ки шифо ёбӣ, ё ин ки мо дар ҳаққи ту маъзур шинохта шавем! Дар посух Расулulloҳ (с) фармуданд: **«Он чи шумо дар барои ман гуфтед, ҳеҷ кадомаш дар ман нест. На барои талаби мол назди шумо омадам, на талабгори шарафу манзалат ва на бар шумо қасди ҳукумат кардан дорам. Ҳақиқат ин аст, ки Худованд маро ҳамчу Расули Худ байни шумо фиристодааст. Агар даъвати маро бипазиред, ин дар дунё ва охираат ба ғоидаи шумост. Агар напазиред, то вақте ки Худованд байни ману шумо ҳукм кунад, ба ғайр аз сабр, дигар чорае надорам!** Онҳо гуфтанд: «Эй Муҳаммад! Агар ин пешниҳодҳоро напазирӣ пешниҳоди

дигаре дорем...» ва пешниҳодҳо дар оятҳои 90-ум зикршударо гуфтанд. Дар ҷавоби онҳо оятҳои зикршуда нозил шуданд. Валлоҳу аълам.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبْعَثَ اللَّهُ

بَشَرًا رَسُولًا

**Ва mā манаъа-н-нāса ай юъминӯ из ҷāаҳуму-л-ҳудā иллā
аӣ қолӯа-баъағаллоҳу башара-р-расулā. 94.**

**94. Ва вақте ки ҳидоят ба мардум омад, онҳоро аз он, ки имон
оранд, ҳеҷ чиз бознадошт, магар он, ки гуфтанд: «Оё Худо
одамиро пайғамбар карда фиристодааст?»**

Агар тасаввуроти инсон оид ба ҳақиқати олами ғайб, фақат дар асоси андешаи худаш бошад, дар бисёр ҳолат нодуруст мебарояд. Масалан, намефаҳмад, ки Худованд баъзе бандаҳои хокии худро аз ҷамиъи маълумот, ҳатто аз фариштагон ҳам, мартабаи баланд додааст. Баъзе инсонҳо ин шаъну шараф ва ин лутфи Худовандро, ки аз байни онҳо шахси поқ шоистаро ба пайғамбари мушараф гардондааст, нодида мегиранд ва ба қадри ин неъмат бузург намерасанд. Ҳоло ояти мазкур иллати имон наовардани мушрикониро бо тарзи дигар баён менамояд, ки онҳо (кофирон) баъди ин, ки Пайғамбар (с) оятҳои Қуръонро барои ҳидоят шудани онҳо тиловат кард, ҳол он ки онҳо чандин муъҷизаҳои ӯ (с)-ро қаблан дида буданд, боз чи чиз монеъ шуд, ки ба Қуръон имон наоварданд ва Пайғамбари барҳақ будани Муҳаммад (с)-ро тасдиқ надоранд? Монеъа барои онҳо он буд, ки ба пиндори хеш гуфтанд, ки мо чӣ хел бовар кунем, ки ин мартабаи воло ва ин мақоми баланд бар уҳдаи шахсе бошад, ки мисли мо як инсонӣ хокист? Оё инсон аз уҳдаи Пайғамбарӣ баромада метавонад? Бояд ин вазифа (пайғамбарӣ) бар дӯши фариштагон бошад, зеро онҳо мартабаи баланд доранд ва аз уҳдаи кор ба ҳубӣ баромада метавонанд. Мақоми пайғамбарӣ шоистаи фариштагон аст, на мартабаи инсонӣ хоки.

Хулоса, боз чандин баҳонаҳо пеш меоварданду ба Расулulloҳ (с) имон намеоварданд. Барои маълумоти бештар ба оёти 24-33-34-уми сураи «Муъминун» ва ояти 7-уми сураи

«Фурқон» муроҷиъат шавад. Дар ҷавоби онҳо Худованд ба Пайғамбари Худ дар ояти зер фармуд, ки...

قُلْ لَوْ كَانَتْ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا

عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًَا رَسُولًا ﴿٩٥﴾

**Қул лав кона фи-л арзи малъикату-й ямшӯна
мутмаиннина ла наззалнаъ ъалайҳим-м мина-с-самъи
малака-р-расулъ. 95.**

**95. Бигӯ: «Агар дар Замин фариштагон мебуданд, ки ороида роҳ
мерафтанд, албатта, аз Осмон фариштаеро бар онҳо пайғамбар
мефиристодем».**

Худованд ба Расули Худ (с) фармуд, ба он мушрикон бигӯ, ки барои офаридаҳояш, чи чиз дуруст аст ва чи чиз лозим аст Офаридгор худааш хубтар медонад.

Агар сокинони Замин мисли инсон фариштагон мебуданду оромона роҳ мерафтанд, албатта, барои онҳо аз осмон аз ҷинси худашон пайғамбар мефиристодем. Аммо дар рӯи Замин инсонҳо зиндагӣ мекунад. Пас, ҳикмату раҳмати Парвардигор тақозои онро кардааст, ки барои камолоти башар бояд пайғамбар аз ҷинси худашон бошад. Зеро ҳар ҷинс бо ҷинси худ бештар унс мегирад ва беҳтар робита пайдо мекунад. Агар билфарз барои башар пайғамбарашон аз ҷинси фариштагон мебуд, дар он сурат ҳам мушрикони баҳона чуста даъво мекарданд, ки мо башари оддӣ ҳастем, он чи фаришта (пайғамбар) меғӯяду мекунад, мо на гуфта метавонем ва на карда.

Бояд пайғамбари мо аз ҷинси худамон бошад!

Ояти зер барои мушрикон таҳдид аст.

قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا

بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

**Қул кафъ биллаҳи шаҳидаъ байни ва байнакум. Иннаҳу
кона би ъибъадиҳи хабираъ басиръ. 96.**

96. Бигӯ: «Худо аз рӯи гувоҳ будан миёни ман ва миёни шумо кофист! Ҳаройина, Вай ба ҳоли бандагони Худ донову биност».

Дар боло гузашт, ки мушрикони ба Расулуллоҳ (с) гуфтанд, ки Худо ва фариштагон бояд ҳозир шаванду пайғамбарии туро тасдиқ кунанд, баъд мо пайғамбар будани туро қабул мекунем. Ҳоло дар ин оят Худованд ба Расули Худ фармуд, ки ба он мушрикони бигӯ, ки ҳарчи аз тарафи Ӯ амр шуд, ба шумо расонидам. Шаҳодати ягон шоҳид аз шаҳодати Аллоҳ таъоло болотар нест. Барои Пайғамбар будани ман Худои худам шоҳидӣ додааст. Миёни ману шумо ҳамин шаҳодати Худованд кофист. Дигар ин ки Худованд зотест, ки аз ҳоли ҳамаи бандагони Худ огоҳ ва нисбати ҳама корашон биност. Кадом шахс шоистаи инъому эҳсону ҳидоят ва чӣ касе сазовори бадбахтию гумроҳист, Худованд медонад.

Ояти зер ин масъаларо эзоҳ додааст:

وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ
دُونِهِ ۚ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمِمًا وَبُكْمًا وَصُمًّا
مَّا وَلَّهُمْ جَهَنَّمَ ۖ كُلَّمَا حَبَتِ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾

Ва ма-й яҳдиллāху фа ҳува-л-муҳтад. Ва ма-й юзлил фалай таҷида лаҳум авлийāа мин дӯних. Ва наҳшуруҳум явма-л-қийāмати ъалā вучӯҳихим ъумя-в ва букма-в ва суммā. Маъвāҳум Чаҳаннаму кулламā хабат зиднāҳум саъирō. 97.

97. Ва ҳар киро Худо ҳидоят кард, пас, ӯ роҳёфта аст. Ва ҳар киро Худо гумроҳ созад, ҳаргиз барои онҳо ба чуз Худо дӯстҳо наёбӣ. Ва онҳоро рӯзи қиёмат равонишуда бо рӯйҳояшон, нобино ва гунг ва каршуда барангезем, ҷои онҳо Дӯзах аст, ҳар гоҳ ки оташ фуру нишинад, бар он бияфзоем.

Зимни шарҳи ояти мазкур муфасссирон гуфтаанд, ки ҳидоятро залолат ҳаргиз ҷанбаи маҷбурӣ надоранд.

Вақто ки Худованд инсонро халқ кард, истеъдоди гуногун ба ӯ дод. Хусусан ақдро, ки беҳтарин атоҳои Худост. Илова бар ин, Пайғамбарони Худро барои ҳидояти онҳо фиристод. Онҳо роҳи

ҳидояту залолатро ба он мардум фаҳмониданд. Интихоби яке аз ин ду роҳ ба ихтиёри инсон вобастааст. Агар ақли худро кор фармойянд роҳи ҳидоятро ихтиёр кунанд, Худованд нури ҳидоятро дар қалби онҳо меандозаду бо роҳи рост мебарад ва некбахт мегардонад. Аммо тобеъи ҳавои нафси худ шаванду роҳи гумроҳиро ихтиёр кунанд, ба сабаби ихтиёри нодурусташон Худованд онҳоро гумроҳ месозад. Онҳо дигар барои роҳи ҳидоятро ёфтан ба ғайр аз ба даргоҳи Худованд бозгаштан дигар илоҷе надоранд. Танҳо роҳи наҷоти онҳо ба сӯйи Худо бозгаштан аст.

Хулоса, гумроҳшудагон агар ба сӯйи ҳақ боз нагарданд, рӯзи қиёмат ҳоли онҳо бисёр аламовар аст. Вақто ки Худованд ҳама мардумро аз нав зинда мегардонаду ба маҳшаргоҳ меҳонад, дар он рӯз шахсоне, ки дар дунё гумроҳ буданд, дар сурати кӯру кару гунг бармехезанд. Онҳо ҳеҷ чизро намебинанду намешунаванд. Ва ҳеҷ чиз гуфта наметавонанд. Фариштагоне, ки роҳбарии Дӯзахро дар ихтиёр доранд, гумроҳонро аз пояшон гирифта рӯйҳояшон бар замин молида ва харошида кашон-кашон ба ҷойгаҳашон, ба Ҷаҳаннам мебаранд. Ҳар боре, ки оташи Ҷаҳаннам паст шавад, чизе изофа мешавад, ки алангаву оташи Ҷаҳаннам баландтар мегардад.

Барои маълумоти бештар ба ояти 69-уми сураи «Анкабут» ва ба ояти 37-уми сураи «Иброҳим» ва ба ояти 36-уми сураи «Бақара» ва ба ояти 39-уми сураи «Ғофир» муроҷиъат шавад.

ذٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِعٰیٰتِنَا وَقَالُوْا اِذَا كُنَّا عِظَمًا وَرُفَاتًا

اٰءِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا

Зāлика ҷазāуҳум би аннаҳум кафару би āйāтинā ва қолӯ а-изā куннā ъиżома-в ва руфāтан а-иннā ла мабъушӯна халқан ҷадидā.98.

98. Ин аст ҷазои онҳо ба сабаби он ки ба оятҳои Мо кофир шуданд ва гуфтанд: «Оё чун устухонҳо ва аъзои аз ҳам пошида шавем, оё бо офариниши нав барангехта мешавем?!».

Аз оятҳои қаблӣ маълум шуд, ки дар ҷаҳони дигаре, ки рӯйдодҳои он ҳар инсони оқилро ба андеша фаро меҳонад, барои шахсоне, ки рӯзи қиёматро инкор мекунанд, сарнавишти шуме

интизор аст. Ҳоло ояти мазкур ин мавзӯро бо навъи дигаре эзоҳ дода чунин гуфтааст, ки чун ба онҳо (инкоркунандагони қиёмат) аз азобу алами рӯзи қиёмат ва марҳалаҳои он хабар дода шавад, онҳо дар ҷавоб аз рӯи инкор мегӯянд, ки агар моро дар қабр ниҳода шавад, ҳангоме ки устухонҳои мо пӯсида ба хок табдил гарданд ва хоки онҳо дар замин пароканда шавад, мо чӣ тавр аз нав зинда хоҷем шуд?

Хулоса, шахсоне, ки рӯзи қиёмату аҳволи онро инкор мекунанд, оятҳои Қуръонро низ тасдиқ намекунанд. Тафсири ояте, ки монанди ин оят аст, дар ояти 49-уми ҳамин сура гузашт. Барои маълумоти бештар ба оятҳои 81-82-юми сураи «Ё-син» ва амсоли он муроҷиъат шавад. Худованди мутаъол дар посухи ингуна инсонҳо дар ояти зер чунин гуфтааст:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ

مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا﴾

❁**А-ва лам ярав анналлоҳа-л-лази халақа-с самāvāti ва-л-арза қодирун ъалā ай яхлуқа миџлаҳум ва ҷаъала лаҳум аҷала-л лā райба фӣҳи фа аба-џ зōлимӯна иллā куфӯро.99.**

99. Оё надиданд, ки он Худое ки осмонҳо ва Заминро офарид, тавоност, ки монанди онҳоро биёфарад? Ва барои онҳо муҳлате муқаррар кардааст, ки ҳеҷ шубҳае дар он нест, пас, ситамгорон ба ғайри носипосӣ чизеро қабул накарданд.

Ояти мазкур бе фосила ба шахсоне, ки рӯзи қиёмат ва аз нав ҷисман зинда шудани инсонро инкор мекунанд ва онро ғайри имкон мепиндоранд, посух дода гуфтааст, ки оё ин мункирони рӯзи қиёмату марҳалаҳои он, ҳеҷ фикру андеша намекунанд, ки Худое, ки осмонҳо ва Заминро офарид, қодир аст ва метавонад онҳоро боз аз нав монанди худашон биёфарад? Худованде, ки ин Коиноти бузургро бо тамоми мавҷудоташ офарид, бе ҳеҷ шакку шубҳа қодир аст инсонро баъд марг ва баъди ба хок табдил шудани ҷисмаш боз аз нав офарад. Ҳамин тавр ки бошад, онҳо набояд омадани рӯзи растахезро бо шитоб талаб кунанд. Агар дер ояд ҳам, бе шакку шубҳа омаданист. Худованд барои вуқӯи ҳар чиз муҳлат муъайян кардааст, ҳамин, ки вақти ваъдашуда ба поён

расид, қиёмат барпо мешавад. Ҳеҷ набошад барои ҳар шахс мавт (марг)-аш расад, охираташ оғоз мешавад. Аммо ситамгарон бо вучуди далелҳои равшан носипосӣ мекунанду ақлҳои худро ба кор намебаранд, ба ғайр аз инкор чизи дигареро қабул надоранд. Ин ҳақиқатро намефаҳманд, боз роҳи куфру ширки худро идома медиҳанд.

Худованд ба Пайғамбари Худ боз дар ояти зер хитоб намудааст, ки...

قُلْ لَّوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّيَ إِذَا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ

وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا

**Қул лав ан^тум тамлику^нна хаз^айна раҳмати Рабб^и иза-л
ла амсактум хаш^ята-л ин^фақ. Ва к^ана-л-ин^сану
қату^ро.100.**

100. Бигӯ: «Агар шумо молики хазинаҳои бахшиши Парвардигори ман мебудед, албатта, он гоҳ, аз тарси он, ки ҳамаро харҷ кунед, бахилӣ мекардед». Ва ҳаст инсон бахилу мумсик (хасис).

Чуноне ки дар оятҳои қаблӣ (90 то 93) гузашт, мушрикони барои исботи ҳақ будани пайғамбариаши аз Муҳаммад (с) талаб мекарданд, ки замини Маккаро ҳамвор кунад, чашмасорҳо пайдо кунад, наҳрҳоро ҷорӣ кунад, то боғҳо, хурмозорҳо ва ангурзорҳо пайдо шаванд ва ғайра. Чун хоҳиши онҳо ба эътибор гирифта нашуд, Худованд ба Расули Худ (с) гуфт, ки эй Муҳаммад (с), ба онҳо бигӯ, ки эй мушрикони, агар он чи дархост кардед, ба шумо дода шавад, оё боварӣ доред, ки имон меореду мусалмон мешавед ва молу мулки аз истифодаи онҳо ҳосилшударо дар роҳи ризои Аллоҳ сарф мекунед? Ҳаргиз! Шумо чунин инсоне ҳастед, ки агар тамоми хазинаҳо ва анборҳои ризқу неъматҳои Парвардигор дар ихтиёри шумо дода шавад ҳам, аз бими он, ки мабодо тангдасту фақир шавед, мумсикию бахилӣ карда, ҳеҷ чизе аз онҳоро харҷ намекунед. Зеро табиъатан инсон махлуқи бахил аст, шумо мушрикони гумроҳтару бахилтар ҳастед. Ояти 53-юми сураи «Нисо» ва оятҳои 19-20-21-22-юми сураи «Маъориҷ» маънои ояти мазкурро қувват мебахшанд.

Хулоса, касе, ки бахил аст, дили ӯ танг аст, ҳарчанд муъҷизаҳоро бинад ҳам, имон намеорад. Чуноне ки ояти зер

ишора кардааст, Худованд ба Мӯсо (а) нӯҳто муъҷизаи Худо дода буд, локин бо дидани онҳо Фиръавну атрофиёнаш имон наоварданд.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۖ فَسَكَلَ بَنِي إِسْرَءِيلَ إِذْ

جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾

Ва лақад āтайнā Мусā тисъа āйāтим баййинāт. Фас-ал банī Исроїла из ҷāахум фа қола лахū Фиръавну иннī ла азуннука йā Мусā масҳурō. 101.

101. Ва батаҳқиқ, Мӯсоро нӯҳ нишонаи равишан додем. Пас, аз бани Исроил бипурс, чун ба назди онҳо омад, пас Фиръавн ба ӯ гуфт: «Эй Мӯсо, ҳаройина, ман туро қодукардашуда мепиндорам».

Худованд дар ин оят барои хушдори мушрикони баҳонаҷӯ аз саргузашти умматҳои пеш гузашта, ки ба кирдори онҳо монанд аст, хабар додааст, ки Мо барои бани Исроил Мӯсо (а)-ро дар сифати пайғамбарӣ интихоб намуда, то ин ки онҳо ба пайғамбар буданаш бовар кунанд, ҳамроҳи нӯҳ муъҷиза ба сӯйи онҳо фиристодем. (Он нӯҳ муъҷиза - Дастии сафед, ки баъд аз ба гиребон расонидан медурахшид, асо, тӯфон, малах, шабуш, ғук, борони хун, соли қаҳтӣ, камбуди меваҳо, ки тафсири бештари онҳо дар сураи «Аъроф», ояти 33-юм гузашт). Агар муҳолифони ту ин мавзӯро инкор кунанд, аз бани Исроилиёне, ки ҳоло ба ту имон овардаанд, савол кун, ки дар он замоне ки ин нишонаҳоро диданд, чӣ кор карданд? Бо вучуди дидани ин муъҷизаҳо Фиръавни гарданкаши ҷаббори туғёнгар, ҳамроҳи тарафдоронаш на танҳо ба Мӯсо (а) имон наовард, балки ӯ (а)-ро муттаҳам ҳисобида гуфт, ки эй Мӯсо, ман мепиндорам, ки ту қоду (афсун) шудай ва ақлат коста шуда аст.

Хулоса, муъҷизаҳои Мӯсо (а) сабаби ғарқу нобудии онҳо шуд. Ҳамчунин шумо, эй мардуми Макка, ончи дархост мекунад, агар бароварда шаваду имон наоред, дар он сурат, одати Худованд он аст, ки бояд аз беҳубун несту нобуд шавед.

Ояти баъдӣ қиссаи Мӯсо (а) ва Фиръавро идома медиҳад. Мӯсо (а) на сеҳршуда будо на девона. Ба Фиръавн...

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بَصَائِرَ

وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَافِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾

Қола лақад ъалимта мӓ аӓзала ҳӓулӓи иллӓ Раббу-с-самӓвӓти ва-л-арӓи басӓбира ва иннӓ ла аӓуннука йӓ Фиръавну маӓбӯро. 102.

102. Гуфт: «Дар ҳақиқат, ту донистай, ки ин нишонаҳоро, боиси биниш ҳаст ба ҷуз Парвардигори осмонҳо ва Замин (касе) нафиристодааст. Ва ҳаройина, эй Фиръавн, туро ҳалоқишуда мепиндорам».

Вале Мӯсо (а) дар баробари туҳматҳои Фиръавн сукутро ихтиёр накард, балки қотеъона ба Фиръавн гуфт, ки ту хуб медонӣ, ки ин муъҷизаҳоро, ки туро ва монандони туро аз хоби ғафлат бедор мекунад, ба ғайр аз Парвардигори осмонҳо ва Замин, зоти дигар офарида наметавонад.

Дида истодаӣ, ки ҳамаи онҳо далелҳои равшан барои тасдиқи пайғамбарии мананд. Бо воситаи онҳо метавон Қудрату Бузургии Парвардигорро шинохту фаҳмид, чаро ҳақро дидаву дониста инкор мекуни? Акнун эй Фиръавн дар ояндаи наздик ҳалок шудани ту яқин хоҳад буд. Чун Фиръавн устувории суханҳо ва далелҳои Мӯсо (а)-ро мушоҳида кард, ба ҷои он, ки назди каломи ҳақ таслим шавад, чун дигар золимҳо алайҳи Мӯсо (а) қувваро ба кор андохт.

فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾

Ҷа арӓда аӓ ястафиззахум-м мина-л-арӓи фа аграқнӓху ва ма-м маъаху ҷамӓъӓ. 103.

103. Пас, (Фиръавн) хост, ки (Мӯсо ва) бани Исроилро аз он сарзамин барканад (берун кунад), пас, ӯ (Фиръавн)-ро ва ононеро, ки ҳамроҳи ӯ буданд, ҳамаро як ҷо гарқ сохтем.

Пас Фиръавн хост бани Исроил (тарафдорони Мӯсо (а))-ро бо зарби зӯр аз сарзамини Миср берун кунад. Локин иродаи Худованд чизи дигар буд. Онҳо аллакай ба гузаргоҳи дарё расида буданд. Чун Фиръавн ба гузаргоҳ расид, онҳо он тарафи дарё буданд. Ҳангоме ки Фиръавн ва тарафдоронаш дунболи Мӯсо (а) ва бани

Исроил шуданд, диданд, ки дарё ду ним шудааст ва Мӯсо (а) бо ҳамроҳонаш он тарафи дарё гузаштаанд, Фиръавн низ бо нияти қатлу куштори онҳо хост гузарад. Чун ба байни дарё расид, Худованд Фиръавнро ҳамроҳи тобеъонаш ғарқ намуд.

وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَءِيلَ أَسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ

الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا

Ва қулнā мим баъдиҳи ли банӣ Исроӣласкуну-л-арза фа изаъ қāа ваъду-л-āхирати чиънā бикум лафифā. 104.

104. Ва пас аз вай барои бани Исроил гуфтем: «Дар Замин сокин шавед, пас, чун ваъдаи охират биёяд, шумо (муъмину кофир)-ро дарҳам омехта биёрем (маҳшур кунем)!».

Ба дунболи ин пирӯзии бузурге, ки ба Мӯсо (а) ва ба бани Исроил дода шуд, яъне баъди мавти Фиръавн, Худованд ба бани Исроил гуфт, ки акнун шумо метавонед дар сарзамини Миср (ё Шом ё Байтулмуқаддас) сукунат кунед. Чун Қиёмат фаро расад, шуморо аз қабрҳояшон берун меорем ва дар ҳолати бо ҳам омехта кофиру муъмин якҷоя ба маҳшаргоҳ (майдони ҷамъшавӣ) меорем, онгоҳ шуморо аз ҳам ҷудо мекунем. Муъминонро аз кофирон, неқбахтонро аз бадбахтон ҷудо карда ба назди тарозуи ҳисоб ҳозир хоҳем кард.

Оятҳои зер аз бузургии Қуръон ҳарф мезананд.

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

Ва би-л-ҳаққи анзалнāху ва би-л-ҳаққи назал. Ва мā арсалнāка иллā мубашшира-в ва назӣрō. 105.

105. Ва Қуръонро ба ростӣ фуруд фиристодем ва ба ростӣ фуруд омадааст ва нафиристодем туро, магар ин ки муждадиҳанда ва тарсонанда бошӣ.

Худованд дар ояти мазкур бо азаматию бузургии Китоби осмонӣ (Қуръон)-ро баён карда эроду баҳонаҷӯиҳои муҳолифони онро рад намуда гуфтааст, ки мо Қуръонро бо ҳақ ва ростӣ фуруд овардаем ва Он дарбаргирандаи ҳақиқат аст, дар ҳама ҳол ба сӯйи ҳақиқат даъват мекунад ва ҳамеша то охир барҳақ боқӣ хоҳад

монд. Асло кам ё зиёд намешавад. Дар Он ҳукмҳо, мисолҳо, хабарҳо, ибратҳо, мавъизаву пандҳо, хулоса, ҳама маълумоте, ки барои ҳалли дурусти масъалаҳои дар ҳар даври замон (то фаро расии қиёмат) пайдошаванда мавҷуданд. Дар охири оят Худованд хабар медиҳад, ки Мо туро, эй Муҳаммад (с), байни онҳо барои он фиристодем, ки касонеро, ки имон оварданду ибодати холисона мекунанд, ба Ҷаннат башорат диҳӣ ва шахсонеро, ки кофиранд, аз азоби илоҳӣ, ки Дӯзах аст, тарс диҳӣ!

وَقُرْءَانَا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا

Ва Қур-āнан фарақнāху ли тақраахӯ ʔала-н-нāси ʔалā муқси-в ва наззалнāху танзīлā. 106.

106. Ва Қуръонро ҷудо-ҷудо фиристодем, то онро бар мардум бо оромӣ (оят - оят) бихонӣ ва онро (дафъа - дафъа) фуруъ фиристодем.

Дар аснои нозилшавии Қуръон мухолифон мегуфтанд: «Чаро ба якборагӣ Қуръон ба Пайғамбар нозил намешавад, то мардум онро аз оғоз, то ба охир бихонаду аз ҳамаи он бохабар шаванд?». Ояти мазкур барои шахсоне, ки баҳонаҷӯии карда имон наоварданд, посух буда, дар он Худованд фармудааст, ки мо барои он Қуръонро дар сурати оятҳои аз ҳам ҷудо ва дар муҳлатҳои гуногун фуруд овардем, ки то дар дилҳо ҳифз ва дар амал пиёда шавад. Маълум аст, ки агар Қуръон Худованд яку якбора дар сурати як китоб нозил накарда, балки баъзан як оят ё ду оят, баъзан як сура, хулоса, дар давоми бисту се сол бо тадриҷ нозил кардааст, ки ин бе ҳикмат нест. Яке аз ҳикматҳо, ки дар ин оят зикр шудааст, он аст, ки оқиставу бо тадриҷ ба мардум хонда дода шавад. Маълум аст, ки Қуръон яку якбора нозил мешуд, хондани сӣ пора Қуръон ба мардум осон набуд. Агар хонда дода мешуд ҳам, қабул кардану амал кардани мардум дар гумон буд. Дигар ин, ки Қуръони карим фақат барои хондан нозил нашудааст, балки барои амал кардан низ як дастуруламал аст. Агар якбора нозил мешуд, ба ҳамаи дастуруламалҳои он яку-якбора амал кардан кори осон набуд. Худои меҳрубон барои хубтар фаҳмидани маънои оятҳои Қуръон ва осон намудану дар хотирҳо нигоҳ доштани Он ва тобовар шудани мардум, Онро қисм-қисм нозил кард. Ҳоло Қуръон, алҳамдулиллоҳ байни мардум вуҷуд дорад, ба он амал кардан ба хоҳиши ҳар як инсон ҳавола аст. Агар хоҳад, ки

дар дунё ва охират некбахт бошад, тобеъи Қуръон мешаваду ба он амал мекунад ва агар бадбахтии дунё ва охиратро хоҳад, тобеъи Қуръон намешавад. Ба ҳар сурат ин ҳақиқат, чуноне ки ояти зер ишора кардааст, ба Расулуллоҳ (с) супорида шудааст:

قُلْ ءَامِنُوا بِهِ ءَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا

يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٧﴾

Қул āминӯ бихӣ ав лā туъминӯ. Инна-л-лазӣна уту-л-ъилма мин қаблиҳӣ изā ютлā ъалайҳим яхирруна лил-азқони суҷчадā. 107.

107. Бигӯ: «Шумо ба он имон оред ё имон наоред, ҳаройина, ононеро, ки пеш аз ин ба онҳо илм дода шуд, чун бар онҳо хонда мешавад, саҷдакунон бо рӯи худ меафтанд»-

Худованд дар ин оят ба шахсони кофиру мушрик таҳдидан хитоб намуда гуфтааст, ки Пайғамбари Мо (с) Қуръонро ба шумо расонд. Мақсад аз нозил шудани оятҳои Қуръон чист, ба шумо фаҳмонд, шумо сифатҳои онро шунидед донистед. Агар саъодати дунё ва охиратро хоҳед, имон ореду гуфтаҳои Пайғамбари Мо (с)-ро тасдиқ кунед ва пайрави ӯ (с) шавед. Агар хоҳед, ки дар дунё ва охират бадбахт бошед, ба Қуръону ба Пайғамбари Мо (с) бовар накунад. Интиҳоб ба ихтиёри шумо ҳавола аст. Донишмандони шоистаи аҳли китоб (яҳудон ва насронийн), ки китобҳои пешиниёнро (Таврот ва Инчил)-ро хондаанд, ҳақиқати ваҳиро шинохта, нишонаҳои пайғамбариро дарёфтаанд, вақте ки қироъати Қуръонро бишнавад, таҳти таъсири он қарор гирифта, барои Худо сари саҷда ба Замин меафгананд. Онҳо оби чашм мекарданду...

وَيَقُولُونَ سُبْحَنَ رَبِّنَا إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٨﴾

Ва яқулӯна субҳāна Раббинā иñ кāна ваъду Раббинā ла мафъулā. 108.

108. ва мегӯянд: «Пок аст Парвардигори мо, ҳаройина, ваъдаи Парвардигори мо шуданӣ аст!».

Донишмандони боинсофи аҳли китоб, чун Зайд ибни Амру ибни Навфал, Варақа ибни Навфал, Абдуллоҳ ибни Салом ва

монанди онҳо чун китобҳои пешинро хонда, ба ҳақиқати ваҳй ошноӣ доштанд, ҳамеша дар ҷустуҷӯи роҳи ҳақиқат буданд. Ҳамин ки тиловати Қуръонро мешуниданд, тасбеҳгӯён меғуфтанд, ки пок аст Парвардигори мо аз ҷамиъи айбу нуқсон. Ҳақиқат ҳамеша ғалаба хоҳад кард. Парвардигор муъминонро пирӯзӣ ваъда кардааст, он бе шакку шубҳа амалӣ хоҳад шуд. Худованд аз онҳо розӣ бод. Онҳо ин суханро фақат бо сухан ифода накарда, балки, чуноне ки ояти зер ишора кардааст, дар амал низ татбиқ карданд:

وَتَحَرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴿١٠٩﴾

Ва яхирруна лил азқони ябкӯна ва язидуҳум хушӯъа. 109.

109. Ва гириякунон бо рӯйҳои худ меафтанд ва онҳоро фурутанӣ меафзояд.

Он донишмандон чун қироъати Қуръонро мешуниданд, гириякунон барои Худо сачда мекарданд ва оятҳои Қуръон ҳилм, фурутанӣ ва хоксории онҳоро меафзуд. Ҳосили маъно ин аст: Агар мушрикони ба Қуръону оятҳои он имон наоранд, асло наоранд. Шахсони аз онҳо беҳтару хубтар имон оварданд, ки онҳо донишманд буданд, китобҳои пешинро хондаанд, сифати Қуръону Пайғамбар (с)-ро аз он китобҳо мутолиъа кардаанд, ҳақиқати ваҳй ва аломатҳои пайғамбариро шинохтаанд, Ҳақ ва ботилро аз ҳам ҷудо кардаанд. Ин се оят, (107, 108, 109) оятҳои сачда буда, касе ин се оятро то охир хонад, ё аз касе шунавад, бар ӯ як сачда воҷиб мешавад.

قُلْ أَدْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ وَلَا

تَجْهَرُوا بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُهَا وَأَبْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾

Қулидъуллоҳа авидъу-р-Раҳмāн. Аййа-м mā тадъу фалаҳу-л-асмāу-л ҳуснā. Ва лā таҷҳар би салāтика ва лā тухофит биҳā вабтағи байна зāлика сабīлā. 110.

110. Бигӯ: «Худоро бихонед ё Раҳмонро бихонед, ҳар кадомро, ки бихонед, хуб бошад. Пас, Худойрост номҳои нек». Ва намози худро бо овози баланд маҳон ва онро наст (ҳам) маҳон ва миёни ину он роҳе бичӯй!

Сабаби нузули ояти мазкурро муфасссирон бо ривояте аз Ибни Аббос (р) чунин гуфтаанд: «Рӯзе Расулulloҳ (с) дар Макка намоз меҳонданд, дар ҳолати дуъои худ гуфтанд: «Ё Аллоҳ! Ё Раҳмон!». Чун мушрикони ин дуъоро шуниданд дар ҳол гуфтанд: «Ба сӯйи ин марди соибӣ (бо ақидаи мушрикони аз дин баргашта) бингаред, ки моро аз хондани ду Худо манъ мекунад, аммо худӣ ӯ ду Худоро меҳонад!». Дар он асно Худованд ба Расули Худо (с) ояти мазкурро нозил карда дар он фармуд, ки ба он мушриконе, ки ба номҳои Худованд ошно нестанд бигӯ, ки номҳои поки Худованд бисёр аст. Агар ӯро бо исми Аллоҳ, ё бо исми Раҳмон ё бо кадом исмҳои неке нидо кунеду дуъо кунед, дуруст аст. Ҳеҷ эроду ишколе надорад. Агарчи номҳои Худованд бисёр ҳастанд ва ҳамаи онҳо ба сифатҳои беҳамтои Ӯ далолат мекунанд, локин зоти Ӯ якка аст. Дар ҳадиси саҳеҳ наваду нӯҳ исмҳои неки Парвардигор зикр шудаанд.

Сабаби нозил шудани қисми дувуми ояти мазкурро низ аз Ибни Аббос (р) муфасссирон чунин ривоят кардаанд: «Ин ҳукм замоне нозил шуд, ки дар Макка ҳама корҳои Расулulloҳ (с) дар сурати пинҳонӣ анҷом мешуд. Чун дар он вақт мушрикони садои қироъати Қуръонро мешуниданд, Қуръон ва Зотро, ки онро нозил кардааст ва ҳамчунин касеро, ки онро барои мардум овардааст, дашном медоданд». Пас, Парвардигор ба Расулulloҳ (с) фармуд, ки агар ту намоз бихонӣ, на чунон бо садои баланд бихон, ки мушрикони шунаванду дашном диҳанд ва на чунон ба садои пасте бихон, ки ёронати қироъати туро нашунаванд.

Хулоса, дар намоз на баланд, на паст, балки миёна қироъат кун! Оре! Дар давраҳои аввали нузули оятҳои Қуръон, риъоя кардани чунин шартҳо лозим буд.

Ояти зер мисли оятҳои аввали ҳамин сура Худовандро мадҳ кардааст:

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمَلِكِ

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِّنَ الدُّنْيَا وَكَبْرُهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

Ва қули-л-ҳамду лиллаҳи-л-Лази лам яттахиẓ валада-в ва лам яку-л лаҳу шарикун фи-л-мулки ва лам яку-л лаҳу валийю-м мина-з-зулли ва каббирҳу такбиро. 111.

111. Ва бигӯ: «Ҳамд (ситоиш) Худоерост, ки ҳеч фарзанд нағирифтааст ва Ёро ҳеч шарик дар мулкаш нест ва Ё ба нотавонӣ шоиста нест, то ба ёрӣ муҳтоҷ шавад», Ёро бо таъзим бисёр зикр кун!

Худованд дар ин оят ақидаи мушрикону насоро ва яҳудиёро рад намуда Расули Худ (с)-ро чунин таълим додааст, ки бигӯ, ки шукру сипос Худойро, ки на касеро барои худ фарзанд интихоб кардааст ва на дар ҷаҳондорӣ касе шарики Ёст ва на хору нотавон аст, ки чун ба хорие гирифтор шавад, ночор бо дӯсту ёрирасоне ниёз дошта бошад. Бузургдошту таъзими Худовандро комилан баҷо ор. Сифатҳои Ҷалолӣ ва Ҷамоли Ёро ба забон ор. Гуфтани «Аллоҳу акбар кабиро валҳамдуллиллоҳи касиро ва субҳоналлоҳи ва биҳамдиҳӣ букратан ва асило» яке аз намудҳои бузургдошти Худованд аст. Хулоса, соҳиб фарзанд будан, барои иҷрои амале ё (хору нотавон шуда) ба шарик, ба ёрирасон муҳтоҷ шудан ин сифати махлуқ аст. Худованд аз чунин сифатҳо пок аст. Бо ривояти Ҳофиз Абӯ Яъло омадааст: «Расулуллоҳ (с) ин оятро ояти «ал-изз» (азизу ғолиб шудан), номида, баъзе аз саҳобагони худро таълим дода мегуфт: «Дар дуъоятон бигӯед: **«Таваккалту ʔалал-ҳаййил-лази лоямут...»** ва ояти мазкурро дар давомаш меҳонданд».

Ҳамчунин касоне, ки назди Расулуллоҳ (с) аз қарздорӣ шиква мекарданд, хондани ин оят ва ояти қаблиро тавсия мекарданд ва дар охир мефармуданд, ки «Таваккалту ʔалал-ҳаййил-лази лоямут»-ро илова кунанд, иншоаллоҳ, аз қарздорӣ наҷот хоҳанд ёфт. Дар мазмуни ҳадиси дигар омадааст, ки ҳар касе ояти мазкурро тиловат кунад, Худованд ба монанди заминкунаро ба ӯ подош медиҳад.

Поёни сураи «Исро» саҳарии рӯзи шанбе, 13-уми Зулҳиҷҷаи соли 1431, баробари 20-уми ноябри соли 2010.

Худовандо! Ба мо тавфиқ ато кун, то тӯро сипос гуфта бошем ва дар ҷамиъи корҳоямон аз ҳадди эътидол берун наравем ва ба ифроту тафрит даст назанем.